

MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓ A NEMI ALAPÚ ERŐSZAK NŐ ÁLDOZATAIVAL FOGLALKOZÓ SZAKEMBEREK SZÁMÁRA

I. Rész

Bulgária, Csehország, Magyarország

BGRF Bulgarian Gender Research Institute, Profem, PATENT Egyesület

2022 Augusztus

Compensations for victims of GBV related crimes — VICO

Acronym: VICO

Call: JUST-JACC-AG-2020

Grant Agreement number: 101005685

Deliverable: D4.1: Handbook

JOGI NYILATKOZAT

Ezt a Módszertani útmutatót a PATENT Egyesület, a Profem és a BGRF dolgozta ki a „Nők elleni erőszak bűncselekmények áldozatainak anyagi kárpótlása” (“Compensations for victims of GBV related crimes”) – VICO projekt megvalósítása keretében. A Módszertani útmutató részben a NANE Egyesület és a PATENT Egyesület „Szakmai módszertani útmutató a párkapcsolati erőszak elleni hatékony fellépésre (2012)” c. dokumentumon alapul.

A kiadvány az Európai Unió pénzügyi támogatásával készült.

A Módszertani útmutató tartalma kizárólag a szerzők véleményét képviseli, és az ő kizárólagos felelősségük. Az Európai Bizottság nem vállal felelősséget a benne található információk esetleges felhasználásáért.

Tartalom

Tartalom	3
1. Bevezető	6
2. A nők elleni nemi alapú erőszak	7
3. Általános ismeretek a párkapcsolati erőszakról	7
3.1. A partnerkapcsolati erőszakkal kapcsolatos alapismeretek	7
3.1.1. A partnerkapcsolati erőszak fogalma	8
3.1.2. A párkapcsolati erőszak elkövetői és áldozatai különböző kapcsolatokban	8
3.1.3. A felek egyenlő felelősségének hamis narratívája — a „kölcsonös” bántalmazás	9
3.2. A bántalmazó férfiak	11
3.2.1. A bántalmazók társadalmi megoszlása	11
3.2.2. A bántalmazók erőszakhoz való viszonyulása	12
3.2.3. A bántalmazók kontrolláló magatartása	12
3.2.4. Féltékenységi, birtoklás	13
3.2.5. Mások, háziállatok vagy vagyontárgyak elleni erőszak a bántalmazott feletti hatalom demonstrálása céljából	14
3.3. A bántalmazott nők	14
3.3.1. A bántalmazottak társadalmi megoszlása	14
3.3.2. Elszigeteltség	15
3.3.3. A bántalmazottaknak az erőszakhoz való viszonyulása	15
3.3.4. Túlélési taktikák	17
3.4. A partnerbántalmazás mögött meghúzódó okok	18
3.4.1. A párkapcsolati erőszak mint tanult magatartás	18
3.4.2. Betegség eredetű erőszak szemben a párkapcsolati erőszakkal	19
3.4.3. A kontrollvesztés tévhite	20
3.4.4. A külső körülményekkel kapcsolatos tévhitek	21
3.4.5. A harag szerepe a partnerkapcsolati erőszakban	22
3.4.6. A párkapcsolati problémák és a bántalmazott viselkedése körüli előítéletek	22
3.4.7. A párkapcsolati erőszak nemek szerinti megoszlása	23
3.4.8. A nőkkel szemben elkövetett partnerbántalmazás mögött álló társadalmi felhatalmazás és támogatás	24
3.5. A párkapcsolati erőszak jellemzői	25
3.5.1. A párkapcsolati erőszak figyelmeztető jelei	25
3.5.2. A bántalmazó magatartásában megjelenő figyelmeztető jelek	26
3.5.3. A partner feletti állandó ellenőrzés lehetősége	27
3.5.4. A partnerbántalmazás folyamatjellege	28
3.5.5. Szeretetbombázás	29
3.5.6. A partnerbántalmazás kockázatai	29
3.5.7. A bántalmazottak a jogi eljárásokban	30

3.5.8. Gyerekek egy bántalmazó kapcsolatban	33
4. Általános ismeretek a szexuális erőszakról	34
4.1. A szexuális erőszak fogalma és típusai	34
4.2. A szexuális erőszak elkövetői és áldozatai — tények és tévhitek	36
4.2.1. A szexuális erőszakot elkövető férfi	37
4.2.2. A szexuális erőszak nő áldozata	38
4.3. A szexuális erőszak lelki hatásai	38
5. Általános ismeretek szakemberek számára a zaklatásról	39
5.1. Mit nevezünk zaklatásnak?	39
5.2. A zaklatás megjelenési formái	40
5.2.1. Zaklatás a volt partner által	41
5.2.2. Zaklatás az elutasított udvarló által	42
5.2.3. Utcai (szexuális) zaklatás	42
5.3. A zaklatás áldozata	43
5.3.1. A intim partner által elkövetett zaklatás áldozatra gyakorolt hatása	43
5.3.2. Az utcai zaklatás áldozatra gyakorolt hatása	44
6. Az erőszak következményeként kialakuló trauma	44
6.1. A poszttraumás stressz-zavar (PTSD)	45
6.1.1. A PTSD tipikus tünetei	45
6.1.2. A komplex poszttraumás stressz-zavar (CPTSD)	46
6.2. A traumatizált ügyfél	47
7. Általános ajánlások szakemberek számára a NEE áldozatok megfelelő bánásmódjáról	47
7.1. Az erőszak áldozataival való munka alapszabályai	48
7.2. Biztonság megteremtése partnerkapcsolati erőszak esetén	50
7.2.1. Kockázatkezelés	52
7.2.2. Kockázati tényezők felmérése	53
7.2.3. Kockázatfelbecsülés a túlélő bevonásával	57
7.2.4. Nehéz helyzetek	57
7.3. Krízisintervenció nemi erőszak esetén	59
7.3.1. Bizonyítékok gyűjtése	59
7.3.2. Orvosi vizsgálat	59
7.4. Az áldozatok speciális csoportjai	60
7.4.1. Roma áldozatok	60
7.4.2. LMBTQ áldozatok	61
7.4.3. Értelmi fogyatékkal élő vagy pszichiátriai beteg áldozatok	62
7.4.4. Testi fogyatékkal élő és beteg áldozatok	64
7.4.5. Alkoholtól vagy pszichoaktív szertől függő áldozatok	64
7.4.6. Bevándorló, külföldi és menekült áldozatok	65
7.4.7. Időskorú áldozatok	67

7.5. Multiprofesszionális együttműködés	68
7.5.1. A szervezetek közötti együttműködés normái	69
8. A nők elleni erőszak áldozatok anyagi kárpótlásának elősegítése	70
8.1. A bűncselekmények áldozatainak kárpótlása a bűncselekmények sértettjeinek járó kártérítésről szóló 2004/80/EK irányelv értelmében	70
8.2. Az Áldozatvédelmi Irányelvben lefektetett állami kötelezettségek	71
Függelék	74
Felhasznált források	77

1. Bevezető

Jelen Módszertani útmutató célja, hogy támogassa a szakembereket a nők elleni nemi alapú erőszak bizonyos formái – a párkapcsolati erőszak, a szexuális erőszak és a zaklatás – elleni hatékony fellépésben azáltal, hogy általános ajánlásokat kínál azoknak a szakembereknek, akik kapcsolatba kerülhetnek a nők elleni nemi alapú erőszak áldozataival. A Módszertani útmutató célja, hogy tájékoztatást és gyakorlati eszközöket nyújtson a különböző hatóságok és szolgáltatók számára annak érdekében, hogy az erőszak áldozatait megfelelően azonosítsák és a számukra szükséges támogatás nyújtsák. E kiadvány célja az emberi jogok előmozdítása ezen a területen. Hosszabb távon jelen Módszertani útmutató célja az áldozattá válás általános elterjedtségének csökkentése – azáltal, hogy támogatja a szakembereket az elkövetők felderítésében, és így az elszámoltathatóság fokozása révén a elrettentse a jövőbeli elkövetőket.

A nők elleni nemi alapú erőszaknak tekintett különböző magatartások bűncselekmények, amelyek bűnügyi beavatkozást igényelnek. Másrészt e bűncselekmények áldozatainak megfelelő és átfogó támogatásra van szükségük az átélt erőszak káros hatásainak csökkentése érdekében, és megfelelő segítséget szükséges nyújtani ahhoz, hogy az áldozatok élhessenek az uniós jogban meghatározott jogaikkal. Ennek érdekében a különböző lehetséges beavatkozási lehetőségek között egyértelmű fontossági sorrend állítható fel. Először is, az áldozatok elsődleges védelmére van szükség **az áldozatok azonnali biztonságának biztosítása érdekében. A második legfontosabb szempont az elkövetők igazságszolgáltatás elé állítása.**

A szakemberek elvileg kiváló helyzetben vannak, hogy segítsenek az áldozatokon (főleg azért, mert jellemzően nem kiszolgáltatottak és nem függenek a bántalmazótól vagy más elkövetőtől). A hatékony segítségnyújtás érdekében azonban az intézmények dolgozóinak mélyreható ismeretekre van szükségük a bántalmazó kapcsolatok, az áldozatok és az elkövetők felismeréséhez, valamint tudásra az áldozatok alapvető szükségleteiről és a hatékony beavatkozás jellemzőiről.

Ebben a Módszertani útmutatóban hasznos gyakorlati információkat nyújtunk a párkapcsolati erőszak, szexuális erőszak és zaklatás áldozataival foglalkozó szakemberek számára. A 2-5. fejezetek áttekintést adnak a definíciókról, és információkat tartalmaznak az erőszak specifikus típusairól (párkapcsolati erőszak, szexuális erőszak és zaklatás) – minden fejezet az erőszak egy külön formájára vonatkozik. A 6. fejezet a traumareakciókra vonatkozó legfontosabb ismeretek összefoglalását tartalmazza, a 7. fejezet pedig egy sor gyakorlati eszköztárat mutat be, amelyeket a szakemberek használhatnak a nők elleni erőszak áldozataival való munka során. A 8. fejezet az áldozatok jogaira és különösen az áldozatok anyagi kárpótláshoz való jogára vonatkozó európai uniós jogi eszközök áttekintését tartalmazza.¹

A Módszertani útmutató a párkapcsolati erőszak, a párkapcsolaton belüli erőszak és a partnerkapcsolati erőszak szavakat szinonim fogalmakként kezelni. A könnyebb olvashatósága érdekében a nők elleni erőszak bűncselekmények áldozata megjelölésére a

¹ A Módszertani útmutató fókuszában e tekintetben a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről szóló 2004/80/EC irányelv, valamint a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve áll.

bántalmazott, az áldozat, a sértett és az érintett kifejezéseket használja, az erőszakot (feltételezetten) elkövető személyt pedig a bántalmazó és az elkövető kifejezésekkel jelöli.

2. A nők elleni nemi alapú erőszak

A **nemi alapú erőszak** olyan erőszak, amely egy személy ellen annak neme miatt irányul, és amelyet nők és férfiak egyaránt megtapasztalhatnak – ennek ellenére az áldozatok többsége nő és lány, mivel a nemi alapú erőszak a nők és a férfiak közötti hatalmi egyenlőtlenségekben gyökerezik.² Az erőszak az áldozat ellen jellemzően női neme, valamint a neméhez kapcsolódó társadalmi normák, szerepek és elvárások (társadalmi nem) miatt irányul.

A nemi alapú erőszak leggyakoribb formája a **nők elleni erőszak**,³ amely az emberi jogok megsértése és a nők elleni diszkrimináció egy formája, és magában foglalja azon erőszakos cselekményeket, amelyek

- fizikai,
- szexuális,
- pszichológiai,
- szociális vagy
- gazdasági kárt okoznak vagy okozhatnak az áldozatnak.

Ide sorolandó továbbá, ha az elkövető ilyen cselekmények elkövetésével

- fenyeget,
- kényszerít,
- valamint az érintett személyi szabadságát megsérti,

függetlenül attól, hogy ezeket a cselekményeket a köz számára nyitva álló területeken, vagy éppen a privát szférában követik el.

Ezek a cselekmények sértik az áldozat személyiségi jogait, valamint testi testi épségét, lelki egészségét, gazdasági lehetőségeit, társadalmi helyzetét vagy akár az áldozat életét. A partnerkapcsolati erőszak, a szexuális erőszak és a zaklatás mind sajátos – és gyakran egymást átfedő – esetei a nők elleni erőszaknak.

3. Általános ismeretek a párkapcsolati erőszakról

3.1. A partnerkapcsolati erőszakkal kapcsolatos alapismeretek

Ebben a fejezetben összegyűjtöttük az párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos legfontosabb információkat, amelyek hasznosak lehetnek a különböző szakemberek számára, amikor áldozatokkal és elkövetőkkel találkoznak, illetve velük foglalkoznak. Célunk, hogy e fejezet segítséget nyújtson a partnerkapcsolati erőszak okainak és dinamikájának megértéséhez, hogy ezáltal a szakemberek lehető legjobb támogatást biztosítsanak az áldozatok számára.

² A fogalomról lásd bővebben a Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézetének (EIGE) nemi alapú erőszakról szóló definícióját. Elérhető: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence>

³ A meghatározás a nők elleni erőszak felszámolásáról szóló ENSZ-nyilatkozat (CEDAW) 1. cikkén alapul, amelyet a Közgyűlés 1993. december 20-i 48/104 határozata hirdetett ki. Lásd még az Európa Tanács nők elleni és családon belüli erőszak megelőzéséről és leküzdéséről szóló egyezményének 3. cikkét (2011).

3.1.1. A partnerkapcsolati erőszak fogalma

A partnerkapcsolati erőszak (amelyet gyakran neveznek családon belüli erőszaknak, párkapcsolati erőszaknak, hozzátartozók közötti erőszaknak stb.) megértéshez fontos ismerni annak jogi⁴ és gyakorlati (viselkedéses) meghatározását. Mindkét definíció tartalmazza a bántalmazó és a bántalmazott közötti kapcsolatot és az erőszakos magatartásformákat. A viselkedéses meghatározás szélesebb, mint a jogi, mind az elkövető és az áldozat közötti viszony, mind pedig a figyelembe vett cselekmények, magatartás-formák tekintetében. A jogalkalmazó számára azért fontos megismerni a viselkedéses definíciót, mert ez segíthet megérteni a – jog szűkebb meghatározása szerinti bűncselekmények mellett elkövetett – szélesebb értelemben vett jogsértéseket, a mögöttes folyamatokat, a családon belül elkövetett bűncselekmények összefüggésrendszerét.

A partnerkapcsolati erőszak az alábbi viselkedések mintázatából áll:

- fizikai, szexuális, pszichológiai vagy gazdasági erőszak, amelyet
- a jelenlegi vagy volt házastárs, valamint jelenlegi vagy volt élettárs követ el,
- függetlenül attól, hogy az elkövető a sértettel ugyanazon a lakóhelyen osztozik vagy lakott-e;
- és amely aránytalanul érint nőket, így kifejezetten nemi alapú.⁵

3.1.2. A párkapcsolati erőszak elkövetői és áldozatai különböző kapcsolatokban

A partnerkapcsolati erőszak olyan kapcsolatokban történik, ahol a felek ismerik egymást: lehetnek házastársak, volt házastársak vagy volt élettársak, együttélés nélkül bensőséges kapcsolatban álló személyek e kapcsolat fennállása alatt vagy az ilyen kapcsolat megszakadása után, bensőséges kapcsolat kialakítására törekvő, de a másik fél részéről elutasított személyek (vagyis soha nem jött létre köztük párkapcsolat). Tehát a felek lehetnek jelenlegi vagy volt partnerek, és lehet, hogy van gyerekük, de az is lehetséges, hogy nincs. A partnerkapcsolati erőszak előfordulhat egy párkapcsolatban függetlenül annak természetétől, a felek szexuális irányultságától vagy nemi identitásától, a felek korától és a párkapcsolat hosszától.

A tipikus magatartásformák meghatározó eleme nem az áldozat és az elkövető közötti kapcsolat milyensége, hanem az elkövető azon meggyőződése, hogy joga van egy másik ember élete, magatartása, gondolatai vagy akár érzelmei fölött kontrollt gyakorolni, és hogy szerinte mennyire van joga ahhoz, hogy a másik személy magatartását ő értékelje aszerint, hogy az az elvárásainak megfelel-e. Ennek az értékelésnek az alapján pedig mennyire hiszi azt, hogy joga van „jutalmazni”, illetve „büntetni” egy másik személyt. A partnerkapcsolati erőszak elkövetője általában azt hiszi, hogy a fentiekhez teljes mértékben joga van, és e hitének megfelelően cselekszik. A bántalmazó ezen meggyőződését az idő előrehaladtával erősítheti, ha a közösség és/vagy a hatóságok elnézik az erőszakot, így nem kap olyan

⁴ A partnerkapcsolati erőszakot alkotó különböző cselekmények jogi meghatározása a különböző jogrendszerekben változhatnak. Ezeket a magatartásokat büntetőjogi és közigazgatási jogi szankcióval is sújthatják.

⁵ A fogalomról lásd bővebben a Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézetének (EIGE) párkapcsolati erőszakról szóló definícióját. Elérhető: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1265>

visszajelzést, hogy ehhez valójában nincsen joga, és az erőszakot egyre bátrabban folytatja.⁶ Ezért a partnerkapcsolati erőszakban az ún. erőszakkitörések (az egyes erőszakos megnyilvánulások) jellemzően súlyosbodnak és sűrűbbé válnak. Így a minél korábbi hatékony szankcionálás az egyetlen olyan módszer, amely a párkapcsolati erőszak elkövetőjét – annak jogosultságtudatát csökkentve – arra serkenti, hogy magatartását megváltoztassa.

3.1.3. A felek egyenlő felelősségének hamis narratívája — a „kölcsonös” bántalmazás

Egyesek helytelenül úgy gondolják, hogy a bántalmazó és a bántalmazott egyenlőképpen erőszakos. Valóban vannak olyan bántalmazottak, akik sértegetik a bántalmazót, ez azonban nem elegendő kritérium annak eldöntésére, hogy a sértegetés valóban bántalmazottá teszi-e a másik felet. Ha mégis így van, akkor sem elegendő e kritérium annak megállapítására, hogy a bántalmazás kölcsönös és egyenrangú.

A bántalmazás jól meghatározott kritériumok szerint megkülönböztethető a kölcsönös bántástól. E kritériumok leglényegesebb eleme, hogy **a bántalmazott személyek félnek a bántalmazótól**. A bántalmazás megállapítása esetén is tovább lehet menni a kritériumok mentén, és meg lehet különböztetni elsődleges és másodlagos támadót.⁷

E kritériumok kidolgozására a jogalkalmazók hétköznapi gyakorlati munkájának megkönnyítése miatt volt szükség az Egyesült Államokban (a kettős letartóztatások elharapózásának⁸ megakadályozása miatt), és ez az 1990-es években megtörtént.⁹ Az elsődleges és másodlagos támadó viszonylag gyors megkülönböztetése szintén azon az egyszerű elven nyugszik, hogy a szisztematikus erőszak áldozatairól tudni lehet, hogy félnek, míg a bántalmazók nem félnek, és nem mutatják a poszttraumás stressz-szindróma (PTSD)¹⁰ jellemző tüneteit. Nem minden erőszakáldozat reagál ugyanúgy az erőszakra (előfordulhat, hogy nem látszik az áldozaton, hogy fél vagy hogy PTSD tünetei lennének); a rendszeres erőszaknak kitett személyek nem ritkán megkísérelnek visszavágni, vagy valamilyen módon

⁶ Lundy Bancroft: Mi jár a bántalmazó fejében? Az erőszakos és uralkodni vágyó férfi, Háttér Kiadó, 2015, pp. 367-368. Original: Lundy Bancroft: Why Does He Do That? Inside the Minds of Angry and Controlling Men, Penguin Group, 2002

⁷ Poco Kernsmith, MSW, PhD: Exerting Power or Striking Back: A Gendered Comparison of Motivations for Domestic Violence Perpetration, Violence and Victims, Volume 20, Number 2, April 2005, 174. oldal; Marianne Hester: Portrayal of Women as Intimate Partner Domestic Violence Perpetrators, Violence Against Women, Volume 18, Issue 9, 1075-1079. oldal

⁸ Az 1970-es évektől kezdve a nőjogi mozgalom központi elemévé a nőket rendszerszinten érő erőszak, így a párkapcsolaton belüli erőszak elleni hatékony hatósági fellépés követelése vált. Ezelőtt a párkapcsolaton belüli erőszak eseteket a hatóságok rendszerint figyelmen kívül hagyták. Azt követően, hogy egy 1984-es tanulmány kimutatta, hogy a bántalmazó letartóztatása jelentősen csökkentette a bűnismétlést a párkapcsolaton belüli erőszak elkövetői között, egyre több rendőrségi utasítás született arra vonatkozóan, hogy a rendőrök párkapcsolati erőszak esetek során kötelesek intézkedést fogantatosítani. Ezen utasítások ugyan valóban pozitívan hatottak a párkapcsolaton belüli erőszak kapcsán alkalmazott rendőri intézkedések arányára, melyek során azonban gyakran differenciálatlanul mindkét felet - azaz a bántalmazót és a bántalmazottat - rendőri intézkedés alá vonták. Lásd: Lynette Feder, PhD Kris Henning, PhD: A Comparison of Male and Female Dually Arrested Domestic Violence Offenders, Violence and Victims, Volume 20, Number 2, April 2005, 154-156. oldal

⁹ Lásd bővebben: Washington State Gender and Justice Commission (2016) Domestic Violence Manual for Judges. Washington State 2016. Administrative Office of the Courts, Olympia, WA. Elérhető: <https://www.courts.wa.gov/index.cfm?fa=home.contentDisplay&location=manuals/domViol/index>

¹⁰ Bővebben lásd az 5. Fejezetben.

visszanyerni a kontrollt maguk felett. Ennek módszerei lehetnek olyanok, amelyekkel a jogalkalmazó nem ért egyet, azonban elsődleges feladata mégis az, hogy a módszeres bántalmazást az elsődleges támadó részéről megakadályozza.

További fontos szempont, hogy a fizikai erőszak és a sértegetésben megnyilvánuló szóbeli erőszak közé nem tehető egyenlőségjel. Már csak azért sem, mert kutatások egyértelműen alátámasztják a bántalmazottaknak azt a mindennapos tapasztalatát, hogy a fizikai bántalmazók mindig használnak szóbeli erőszakot is (az egyenlőség tehát már itt megdőlt). A fizikai bántalmazást elkövető férfiakra pedig kimutatták, hogy szóban is erőszakosabbak, mint a bántalmazottak vagy a nem bántalmazó férfiak és nők.¹¹

Tekintettel arra, hogy a két félnek teljesen eltérőek a céljai is, nem meglepő módon a bántalmazó kapcsolat megszakadása után az addig lelki bántalmazónak tűnő nők abbahagyják a „lelki bántalmazást”, míg a bántalmazó férfiak tovább folytatják az erőszakot, amennyire lehetőségük van rá. Mivel a bántalmazottak általában a kapcsolaton belül tapasztalható egyenlőtlenség vagy a felettük gyakorolt kontroll ellen láznak, az általuk a kapcsolatban megvalósított szóbeli (vagy akár esetleges fizikai) erőszak abbamarad a kapcsolat felbomlásával.¹² A bántalmazók az egyenlőtlenség és a másik feletti uralom létrehozása vagy fenntartása érdekében erőszakosak, és ennek megfelelően a kapcsolat felbomlása után gyakran tovább folytatják, sőt, akár fokozzák az erőszakot, hogy megtorolják a másik fölötti hatalmuk elvesztését vagy megpróbálják azt helyreállítani.¹³ A kapcsolat felbomlása utáni zaklató vagy erőszakos magatartás tehát igen jó indikátora visszamenőlegesen annak, hogy a kapcsolatban ki volt az ún. elsődleges bántalmazó.

Ugyan egyes elméletek szerint létezik kölcsönös bántalmazás¹⁴, a körültekintő tényfeltárás alkalmas kimutatni azt, hogy melyik fél az elsődleges fizikai bántalmazó, és melyik fél követ el önvédelmi motivációból erőszakot (például a nő akkor karmolja, harapja vagy szúrja meg a férfit, amikor az fojtogatja), illetve hogy az egyik fél sokkal súlyosabb erőszakot követ el, mint a másik (fojtogatás szemben a karmolással).

Előfordul, hogy a bántalmazott annak érdekében alkalmaz erőszakot, hogy megvédje magát a krónikus bántalmazástól. Erre olyankor kerül sor, ha két feltétel van jelen az áldozatok életében: a bántalmazók hosszan tartó módszeres erőszaknak tették ki őket, és a hatóságoktól való többszöri segítségkérésük ellenére sem kaptak semmiféle védelmet vagy

¹¹ Szil Péter: Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat?, Habeas Corpus Munkacsoport, 2005, 24. oldal

¹² Racine et al.: Classification Systems for Stalking Behavior, Journal of Forensic Sciences, January 2014, Vol. 59, No. 1, 252. oldal;

Ruth E. Fleury, Cris M. Sullivan and Deborah I. Bybee: When Ending the Relationship Doesn't End the Violence: Women's Experiences of Violence by Former Partners, Violence against Women, Vol. 6., Issue 12., 2000, SAGE Publishing, 1364-1366. oldal

¹³ Poco Kernsmith, MSW, PhD: Exerting Power or Striking Back: A Gendered Comparison of Motivations for Domestic Violence Perpetration, Violence and Victims, Volume 20, Number 2, April 2005, 174. oldal;

Ruth E. Fleury, Cris M. Sullivan and Deborah I. Bybee: When Ending the Relationship Doesn't End the Violence: Women's Experiences of Violence by Former Partners, Violence against Women, Vol. 6., Issue 12., 2000, SAGE Publishing, 1364-1366. oldal

¹⁴ Michael P. Johnson: Conflict and Control Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence, Violence Against Women Volume 12 Number 11 November 2006, SAGE, 1011. oldal;

Kathy A. McCloskey PhD: Are Half of All IPV Perpetrators Women? Putting Context Back into the Intimate Partner Violence Research Field, Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, Volume 15, Issue 3-4, 2007, 10. oldal

támogatást.¹⁵ Mivel az ilyen helyzetekben nem feltétlenül egy közvetlen erőszakos támadás elleni fellépés valósul meg, a jogalkalmazók csak rendkívül ritkán mérlegelik az önvédelem megállapításának lehetőségét ezekben az ügyekben. Így ezekben az esetekben javasolt az eseményeket kontextusban vizsgálni – nemcsak az erőszakkal vádolt bántalmazott konkrét cselekményének valódi és igazságos megítélése miatt, hanem azért is, mert a hatóságok, szociális szervek és intézmények felelőssége elsikkad, amennyiben kizárólag a bántalmazott viseli a felelősséget az ő mulasztásaikért is.

3.2. A bántalmazó férfiak

Az alábbiakban a bántalmazók általános jellemzése következik, akik az esetek túlnyomó többségében férfiak.¹⁶ Ugyanakkor létezik erőszak lesbikus párkapcsolatokban is, és az esetek egy igen kis hányadában férfit bántalmaz nő. Ezekre az elkövetőkre is illenek az alábbi leírások, mert minden partnerét vagy kiszolgáltató helyzetben lévő családtagját bántalmazó személy hasonló módon jellemezhető.

Fontos tisztában lenni azzal, hogy a bántalmazók tulajdonságai nem mind rosszak. Ezért a jó tulajdonságaik gyakran megtévesztik a bíróságot és a bántalmazás áldozatát egyaránt. Az emberek szeretik azt gondolni, hogy csak a „szörnyetegek” bántalmaznak, vagy a „jó” emberek képesek abbahagyni a bántalmazást. Az igazság az, hogy a normális és látszólag kedves emberek bántalmazókká válhatnak; sőt, a bántalmazók különösen jól tudják felmérni, hol kell megmutatniuk jó tulajdonságaikat.

Az alábbi viselkedések, tulajdonságok egyes elemei megtalálhatók nem bántalmazó férfiaknál is. Ezért az itt közölt információ természetesen nem helyettesíti az ügy tényeinek megismerését. Szempontrendszere ugyanakkor támogathatja a tényfeltárást, a döntéshozatalt, és elősegítheti a leghatékonyabb beavatkozást.

3.2.1. A bántalmazók társadalmi megoszlása

Bántalmazók megtalálhatók minden korosztályban, etnikumban, társadalmi osztályban, iskolázottsági szinten, foglalkozásban és vallásban. A bántalmazók csoportja nagyon heterogén: nincs egyetlen személyiségdiagnózis, amely a bántalmazókat megkülönböztetné más férfiaktól.

Nincsenek azt alátámasztó kutatási eredmények, hogy egyes társadalmi csoportokban – például a kisebbséghez tartozó, vidéki, iskolázatlan közösségek körében – gyakoribb lenne a bántalmazás. Ennek a tévhitnek hátrányos következményei lehetnek az áldozatok biztonságát és az elkövetők felelősségre vonását illetően. Ilyen eset, ha egy bíró azt gondolja, hogy a párkapcsolati erőszak elterjedtebb a romák között, mint a nem romák

¹⁵ Rebecca Bradfield: Women Who Kill: Lack of Intent and Diminished Responsibility as the Other 'Defences' to Spousal Homicide, Current Issues in Criminal Justice, Volume 13, Issue 2, 2001, 144-145. oldal;
Hattendorf, J., Ottens, A. J., Lomax, R. G.: Type and Severity of Abuse and Posttraumatic Stress Disorder Symptoms Reported by Women Who Killed Abusive Partners, Violence Against Women, Volume 5, Issue 3, 1999, 293. oldal;

Szil Péter: Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat?, Habeas Corpus Munkacsoport, 2005, 19. oldal

¹⁶ A statisztikák ennek arányát átlagosan 85-95% közé teszik. Bővebben lásd többek között: Kernsmith, 2005; Feder and Henning, 2005; McCloskey, 2007; Hester, 2012; Garai, 2019

körében. Ennek az előítéletnek az lehet a következménye, hogy a többségi társadalomhoz tartozó elkövető esetében el fogja fogadni az általa felhozott mentő körülményeket, ami a többségi társadalomhoz tartozó áldozatok védelmének hiányosságához fog vezetni. Így például a jobb módú, városi vagy értelmiségi elkövető áldozata nem kap megfelelő segítséget, mert kevésbé adnak hitelt annak, hogy az „ő köreiben” bántalmazó lehet.

A kultúra ugyanakkor valóban befolyásolja a bántalmazó taktikáját: vallásos bántalmazók bibliai idézeteket használhatnak az erőszak megindoklására; meleg bántalmazók azzal fenyegethetik a partnerüket, hogy nyilvánosságra hozzák homoszexuális voltukat; a bevándorló bántalmazottat pedig azzal fenyegetheti a bántalmazó, hogy feljelenti az idegenrendészeten. Mindezek a módszerek ugyanazt a célt szolgálják: a bántalmazott kapcsolatban tartását. A kultúra azt is meghatározza, hogy az áldozatokat kik támogatják. Egyes kultúrákban nagy becsben tartják a közösségi vezetőket, így ha azok igyekeznek az akár bántalmazó kapcsolatot is egyben tartani, akkor az áldozat nem fordulhat segítségért. Más kultúrák tagjai esetleg nem bíznak az állami hatóságokban.

3.2.2. A bántalmazók erőszakhoz való viszonyulása

Egyes bántalmazók tagadják, mások lekicsinylik az erőszakot (például: „csak egyszer ütöttem”; „a gyerekek nem is látták”; „nem is ütöttem meg, csak meglegyintettem”; „már az is erőszak, ha az ember kívánja a saját feleségét?”). Számos bántalmazó rajta kívül álló tényezőkben keresi a bántalmazás okát, azaz nem vállalnak felelősséget cselekedeteikért.

A bíróságon a bántalmazók gyakran hosszan magyarázzák, miért nem volt valójában erőszak az erőszak, és mi volt az a bántalmazottban, ami kiváltotta az erőszakot. **A bántalmazók ezzel saját viselkedésükről próbálják meg elterelni a figyelmet.** Ezért elengedhetetlen, hogy az intézményrendszer komolyan vegye az erőszakot, így elutasítsa azokat az indokokat, amelyeket a bántalmazók gyakran az általuk elkövetett erőszak igazolására használnak, és igyekezzen felelősségre vonni az elkövetőt bántalmazó magatartásáért.

3.2.3. A bántalmazók kontrolláló magatartása

A bántalmazók arra törekszenek, hogy irányítsanak és ellenőrizzenek másokat, főleg a bántalmazottat. Viselkedésüket az egyes hatósági és bírósági eljárásokban is főleg az a cél határozza meg, hogy ellenőrzésük alá vonják a bántalmazottat, ez azonban itt kiegészül egy másik céllal is: hogy befolyásolják az adott hatóságot vagy bíróságot. A bántalmazóknak – ügyvédjük útján, vagy anélkül – meglepően sokszor sikerül úgy irányítani az eljárást, ahogy akarják: a bántalmazott viselkedése mint az erőszak oka kerül fókuszba, míg a bántalmazott biztonságra való feltétlen igénye akár teljesen eltűnhet az eljárás folyamatában. A bántalmazott és tanúinak megfélemlítése nem ismeretlen a gyámhatósági és a bírósági tárgyalásokon. Az eljáró hivatalos személyek ennek ismeretében támogathatják a bántalmazottat például azzal, hogy a bántalmazott vagy a tanú sértegetését, megalázását a bántalmazó, illetve annak ügyvédje részéről megakadályozzák. A verbális bántalmazással, valamint a bántalmazott nő és tanúinak megfélemlítésével szembeni hatósági fellépés megakadályozhatja, hogy a közigazgatási és bírósági eljárások akaratlanul a bántalmazó irányítása alá kerüljenek.

A bántalmazók nem csak a bántalmazottat és a bíróságot, illetve egyéb hatóságokat, hanem a gyereküket is kontrollálni akarják. A legtöbb bántalmazó a gyerekére saját maga meghosszabbításaként és nem különálló személyként gondol. Így gyakran képtelenek elkülöníteni saját szükségleteiket és problémáikat a gyerekéitől.¹⁷ A gyereket érintő döntései ezért nem a gyermek legfőbb érdekét tartják szem előtt, ami negatív hatással lehet a gyermek fejlődésére.¹⁸ A gyermekével korábban nem foglalkozó bántalmazó magatartása egy esetben fordul meg, de csak látszólag: a gyermekelhelyezési per során, melyben a gyermeket a volt partner további bántalmazásának, kontrollálásának eszközeként használja.¹⁹ Nem ritka, hogy a gyerek felügyeletéért és/vagy láthatásáért kitartóan pereskedő bántalmazó a láthatások során a gyermekkel alig tölt időt;²⁰ gyógyszerelését vagy akár táplálását elhanyagolja; ha speciális szükségletei vannak, azokat nem tartja be; nem fordít figyelmet arra, hogy a gyermek a házi feladatait elvégezze. Mégis ragaszkodik a láthatásokhoz, sőt, akár a gyermek nála való elhelyezéséhez vagy a kapcsolattartási alkalmak számának, hosszának növeléséhez. Az ilyen bántalmazó a kapcsolattartási alkalmakat általában arra is igyekszik használni, hogy a gyerektől szerezzen be információkat volt partneréről. Ismeretes, hogy elhúzódó gyermekelhelyezési perekre főként bántalmazó kapcsolatok megszűnése után kerül sor.²¹

3.2.4. Féltékenység, birtoklás

A bántalmazó férfiak és általában a bántalmazók legtöbbször súlyosan féltékeny és birtokló személyek. Meggyőződésük, hogy a bántalmazott nem rendelkezhet önállóan időbeosztásával, és az ő egyetértésük nélkül nem léphet kapcsolatba másokkal. Így gyakran féltékenységgel reagálnak például a bántalmazott szabadidős tevékenységeire szánt időre, és vádaskodnak, hogy partnerük megcsalja őket, túl sok időt tölt a gyerekekkel, a szélesebb családdal, a munkájával, a barátaival stb. A féltékenységüket ugyanakkor nem a bántalmazott nő viselkedése váltja ki, hanem az része az erőszakos ellenőrzésnek és irányításnak,²² és célja, hogy a bántalmazott életterét az önálló tevékenységei és kapcsolatai tekintetében beszűkítse. Ezt a bántalmazók emellett gyakran igyekeznek érzelmi ráhatással is megerősíteni és azt állítják, hogy a bántalmazott a legfontosabb személy az életükben.²³ Gyakran maga az áldozat sem gondolja, hogy a partnerének ne lenne joga megtudni, ő hol járt, kivel beszélt telefonon, kikkel beszélgetett a munkahelyén, az óvodában a gyerekekért

¹⁷ Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: Lehet-e jó apa a bántalmazó? A partnerbántalmazás hatása a szülő-gyermek kapcsolatra, 2013, Háttér Kiadó-NANE Egyesület, 64-65. oldal, Eredeti megjelenés: Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: The Batterer as a Parent: Addressing the Impact of Domestic Violence on Family Dynamics, 2nd Edition, 2013, SAGE Publications

¹⁸ Ibid. 67-78. oldal

¹⁹ Ibid. 125-133. oldal

²⁰ Marcela Jabbaz Churba: Custody and Care of Children in Spain: Can the Two Rights be Reconciled?, Feminist Legal Studies (2021), Volume 29, Issue 3, pp. 351–373, <https://doi.org/10.1007/s10691-021-09466-2>

²¹ Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: Lehet-e jó apa a bántalmazó? A partnerbántalmazás hatása a szülő-gyermek kapcsolatra, 2013, Háttér Kiadó-NANE Egyesület, 181-184. oldal, Eredeti megjelenés: Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: The Batterer as a Parent: Addressing the Impact of Domestic Violence on Family Dynamics, 2nd Edition, 2013, SAGE Publications

²² Lundy Bancroft: Mi jár a bántalmazó fejében? Az erőszakos és uralkodni vágyó férfi, Háttér Kiadó, 2015, 150-151. oldal. Eredeti nyelven: Lundy Bancroft: Why Does He Do That? Inside the Minds of Angry and Controlling Men, Penguin Group, 2002

²³ Ibid. 141. oldal

menet vagy a boltban. Az ellenőrzés egészen szélsőséges formákat ölthet, mint például a bevásárlást követő filléres elszámoltatás, az ügyek elintézésének percre való beosztása és ennek betartásának számonkérése.

3.2.5. Mások, háziállatok vagy vagyontárgyak elleni erőszak a bántalmazott feletti hatalom demonstrálása céljából

Úgy tűnhet, a bántalmazó néha a gyerekeket, a tárgyakat vagy a háziállatokat támadja, amelynek a partnere feletti hatalom demonstrálása a mögöttes célja. A többi alárendelt általában a partnernek is „alárendeltek”, jellemzően olyan személyek, állatok vagy tárgyak, akikért vagy amelyekért a bántalmazott valamilyen felelősséggel tartozik – akár társadalmi elvárások szerint, akár konkrétan, akár csak a bántalmazó világnézete szerint. Az ilyen típusú erőszak jellemzően azt a célt szolgálja, hogy a bántalmazottat - aki itt célzott, közvetett áldozat - rávegye valamire, büntesse vagy elérje, hogy mások - például a hatóságok - megbüntessék. Ez a fajta erőszak megnyilvánulhat többek között a gyerek elleni fizikai vagy szexuális erőszakban, bútorok összetörésében, a felnőtt áldozat háziállatának kíntzásában, megölésében, a gyerek láthatásával kapcsolatos visszaélésekben. Ezekben a helyzetekben más felnőtt személyek, gyermekek vagy vagyontárgyak sérülnek, a cselekmény mégis a felnőtt partner bántalmazásának mintázatába illeszkedik.

3.3. A bántalmazott nők²⁴

3.3.1. A bántalmazottak társadalmi megoszlása

Bántalmazott nők megtalálhatóak minden korosztályban, etnikumban, társadalmi osztályban, iskolázottsági szinten, foglalkozásban és vallásban. A bántalmazottak csoportja éppen olyan heterogén, mint a bántalmazóké. Egyetlen közös jellemzőjük, hogy olyasvalaki bántalmazza őket, akivel partnerkapcsolatuk van, volt vagy a bántalmazó partnerkapcsolat kialakítására törekedett. Nincs egyetlen személyiség vagy diagnózis, amely a bántalmazott nőkre ráillene, nem társfüggők és nem választják készakarva a bántalmazó férfiakat vagy kapcsolatokat.²⁵ Az, hogy valakit bántalmaznak, a bántalmazó viselkedésének a következménye, nem pedig a bántalmazott személyes tulajdonságaié.

Van olyan bántalmazott nő, aki gyerekkorában vagy korábbi kapcsolatában már elszenvedett bántalmazást, és van, akik nem. Nincs bizonyíték arra sem, hogy a gyerekkori vagy felnőttkori bántalmazás azt eredményezné, hogy az áldozat később kifejezetten keresné a bántalmazó férfiakat. A bántalmazás egyedül a bántalmazó irányításától függ, az áldozat előéletétől és erőforrásaitól legfeljebb annyiban, hogy milyen hamar ismeri fel az

²⁴ Ahogy a bántalmazó férfiaknál, a bántalmazott nőkről írtak is igazak a partnerbántalmazás nem heteroszexuális áldozataira, illetve azokra, akiket nem partnerkapcsolatban, hanem más családi kapcsolatban bántalmaznak szisztematikusan.

²⁵ A gyerekkorban elszenvedett erőszakélmények ugyanakkor kihathatnak a felnőttként elszenvedett erőszak bekövetkezésének valószínűségére, amelynek oka azonban nem az áldozat személyiségére, hanem az áltélt erőszak hatására a veszély jeleit nem megfelelően érzékelő idegrendszeri változásokra vezethető vissza. Bővebben lásd: Bessel van der Kolk: A test mindent számon tart. Az agy, a test és az elme szerepe a traumafeldolgozásban. Ursus Libris, 2020, 94. oldal. Eredeti nyelven: Bessel A. van der Kolk: The Body Keeps the Score. Brain, Mind and Body in the Healing of Trauma. Viking, 2014

erőszakra figyelmeztető jeleket, a kapcsolat bántalmazó jellegét, és milyen korán próbál meg kilépni belőle. Ugyanakkor az sem garantálja az áldozat biztonságát, ha hamar kilép a kapcsolatból, hiszen a bántalmazók nem ritkán fenyegetnek, zaklatnak és akár ölnek meg olyan nőket, akik még együtt járni sem voltak hajlandók velük.²⁶

3.3.2. Elszigeteltség

A bántalmazott hatósági eljárások alatt mutatott viselkedését könnyebb megérteni, ha felmérjük, hogy a bántalmazónak mennyire sikerült elszigetelnie őt akár fizikailag, akár pszichológiailag. A fokozatos elszigetelés addig fajulhat, hogy a végén a bántalmazók szó szerint mindenben meghatározzák a bántalmazott nő valóságát. Először csak azt állítják, hogy „annyira szeretik a nőt, hogy nem tudnak nélküle megenni”, ennek következtében a nő egyre kevesebb időt tölt a barátaival, származási családjával, munkatársaival. Ezeket a taktikákat idővel felváltja a nyíltabb irányítás, így a szóbeli és fizikai erőszak, ha a nő mással akar időt tölteni. Külső kapcsolatok nélkül a nőnek egyre nehezebb lesz megítélnie, miben van igaza a partnerének, mi helyénvaló, és mennyire értékes ő maga vagy a munkája. Ráadásul a bántalmazók állandó becsméréssel („az anyádnak mindenbe bele kell avatkoznia”, „a barátnőd ellenem hangol”, „ezek az emberek tönkre akarják tenni a családokat”) egyre jobban aláássák a még megmaradt kapcsolatok értékét. Egyes bántalmazott nők eljuthatnak odáig is, hogy elhiszik, a bántalmazó nélkül nem tudnának élni. A bántalmazó a családban élő gyerekeket, idősebb rokonokat is elszigetelheti.

A bántalmazók gyakran elszigetelik a bántalmazottat az információforrásoktól, és ellenőrzik, hogy milyen információhoz juthat hozzá. A félreinformálás is része lehet a módszereknek („szükséged van az aláírásomra az állampolgársági kérelemhez”, „a bank szerint olcsóbb és egyszerűbb, ha csak egy néven fut a számlánk”), és a bántalmazó igyekszik közbelépni, ha partnere pontos információt akarna szerezni - például a gyerekvédelemtől, a jogi tanácsadástól, a családsegítő központban.

A bántalmazók által használt pszichológiai taktikák hasonlítanak a börtönlakók és hadifoglyok agymosására használt technikákhoz.²⁷ Mindezek következtében a kapcsolat előrehaladtával a bántalmazott egészen elszigetelődhet, így sem segítő hálóját, sem információit, sem egyéb forrásait nem maradnak.

3.3.3. A bántalmazottaknak az erőszakhoz való viszonyulása

Az általános hiedelemmel ellentétben a bántalmazás kezelését övező fő probléma nem az, hogy az áldozatok nem hajlandók beszélni az őket érő erőszakról, vagy hogy nem kérnek segítséget – hanem az, hogy amikor megteszik, a környezetük vagy a szakemberek reakciója elriasztja őket attól, hogy további támogatást keressenek. A kapcsolat során a bántalmazott nők többsége megnyílik valaki felé, és világosan beszél az erőszakról. Ekkor igen nagy kárt okoz az, ha olyan reakciókkal találkoznak, amelyek lekicsinylik, relativizálják

²⁶ Racine et al.: Classification Systems for Stalking Behavior, Journal of Forensic Sciences, January 2014, Vol. 59, No. 1, 151-252. oldal

²⁷ Judith Herman: Trauma és gyógyulás. Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig. Háttér Kiadó, 2011, 96-109. oldal. Eredeti nyelven: Judith Lewis Herman: Trauma and Recovery. The Aftermath of Violence - from Domestic Abuse to Political Terror, Basic Books, 1997

vagy igazolják az elszenvedett erőszakot. Azok az áldozatok, akik maguk is minimalizálják az erőszakot, ezt csupán annak érdekében teszik, hogy megbirkózzanak az elszenvedett erőszakkal - mintegy túlélési stratégiájuk részeként. Az áldozatok támogatásához szükséges rendelkezni azon ismeretekkel, hogy felismerjük, amikor ez történik, valamint megérteni ennek okait oly módon, hogy saját viselkedésünkben nem tükrözzük az erőszakos magatartás súlyosságát lekicsinylő attitűdöt. Fájdalmas arról beszélni, hogy a hozzád legközelebb álló személy hogyan bántalmazott, és az áldozatok gyakran egy ideig reménykednek abban, hogy a bántalmazó viselkedése megváltozik; így gyakran időbe - és néhány elszenvedett erőszakkitörésbe - telhet, amíg az áldozatok olyan személyhez fordulnak, akiben megbíznak, és megosztják a történetüket. Általában az áldozatok eljutnak arra a pontra, amikor megnyílnak a bántalmazásról, és erőszaknak nevezik azt.

Azonban a bántalmazás áldozatai abbahagyják az általuk megtapasztalt erőszak elmesélését, ha annak megosztásához egy (vagy több) **negatív élmény kapcsolódik**. A környezet közömbössége elegendő lehet ennek a hatásnak a kifejtéséhez, de vannak olyan hevesebb reakciók is, amelyek a támogatás megtagadásáról szólnak, így elriasztva az áldozatokat attól, hogy megosszák az erőszakról szóló élményeiket másokkal és ismételten támogatást kérjenek. Ez általában akkor fordul elő, ha a környezet áldozathibáztatással vagy valamilyen „büntetéssel” felel az áldozat beszámolójára; vagy ha az elkövetőt értesítik a segélykérés kísérletéről, aki erre valamilyen megtorlással reagál. Ilyenkor a bántalmazás áldozatai megalapozottan félnek attól, hogy a bántalmazó még erőszakosabb lesz, ha ismételten beszélnek az erőszakról, elismerik annak súlyát, vagy segítséget kérnek. Megfelelő védelem hiányában ez a félelem megalapozott. Ilyen esetekben a bántalmazó általában már olyan mértékben terrorizálta az áldozatot, hogy sikeresen rákényszerítse arra, hogy őt a „védelmébe vegye” vagy falazzon neki. A bírósági vagy közigazgatási eljárások során a bántalmazó erőszakosabbá válhat a bántalmazott nő elhallgattatása érdekében.

A bántalmazottak sokszor az **intézményes támogatás hiánya** miatt nem beszélnek az erőszakról. Nem ritka, hogy a rendőr, a gyámhatóság, a tanácsadók vagy más szakember győzi meg a nőt, hogy „úgysem lehet mit tenni”. A hatóságok elégtelen beavatkozása is oka lehet az áldozatok elhallgatásának. Egyes jogászok, illetve más szakemberek is arra biztatják a bántalmazott nőket, hogy ne hozzák fel a bántalmazást, mert azt csak ellenük fogják felhasználni. A hatóságok általi cserbenhagyás is az áldozat megbüntetésének egyik formája. Romák, illetve leszbikusok és meleg emberek pedig gyakran azért nem fordulnak a hatóságokhoz, mert félnek a diszkriminációtól, illetve azon negatív tapasztalatok miatt, hogy csoportjuk tagjainak a hatóságok nem szoktak megfelelő védelmet, támogatást nyújtani, vagy egyenesen ellenségesek velük.

Néha a bántalmazott tagadása túlélési mechanizmus. Egyes bántalmazottak úgy élik túl a traumatizáló eseményeket, hogy nem emlékeznek azokra vagy minden részletükre. Egyes túlélők úgy gondolják, hogy az a sérülés, ami nem igényelt orvosi vagy kórházi ellátást, nem érdemel említést. Tapasztaltuk is lehet arról, hogy a kisebb sérüléseket a hatóságok nem veszik komolyan.

Leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű áldozatok néha azért nem azonosítják erőszakként az elkövető cselekményeit, mert a közvélekedésben a bántalmazás fogalma annyira összekapcsolódott a heteroszexuális kapcsolatokkal, hogy az áldozatok egyszerűen nem alkalmazzák saját helyzetükre ezt a fogalmat. Ugyanígy az idősbántalmazás, a gyerekbántalmazás, a betegbántalmazás áldozatainak is nehezebbé eshet, hogy a helyzetüket hozzátartozó elleni erőszakként azonosítsák.

A bántalmazottak részéről tapasztalható tagadást és lekicsinylést azzal lehet csökkenteni, ha az erre hivatott intézmények megteremtik a bántalmazottak biztonságát.

3.3.4. Túlélési taktikák

A bántalmazott reakciói először érthetetlennek tűnhetnek egy külső szemlélő számára - például a nő visszatér a bántalmazóhoz, vagy csak több évnyi bántalmazás után válik el -, azonban ezek általában csupán túlélési taktikák. A bántalmazott nők elsősorban azért maradnak a bántalmazóval, mert félnek tőle - jó okkal. A bántalmazott tudhatja korábbi tapasztalataiból, hogy a bántalmazás csak rosszabb lesz, ha segítséget kér. Nemzetközi statisztikák szerint a bántalmazó a bántalmazás túlnyomó többségét a kapcsolatból való kilépés és a válás idején követi el.²⁸

Legtöbbször azzal is fenyegeti a bántalmazottat, hogy sosem szabadul meg tőle. Sok bántalmazott tudja korábbi tapasztalatból, hogy amikor elhagyta a bántalmazót, az megkereste, és különféle módszerekkel visszakényszerítette magához. Ezek közül az egyik jellemző módszer a közös gyerek elrablása, akin keresztül a bántalmazó folytatja a kontroll gyakorlását a kapcsolatból kilépett bántalmazott felett.²⁹ Az egyik legkárosabb tévhit, hogy a bántalmazott szabadon elhagyhatja a kapcsolatot. A bántalmazó akkor szokta leginkább fokozni az erőszakot és a fenyegetést, amikor az áldozat végül úgy dönt, kilép a kapcsolatból. A bántalmazó a legritkább esetben engedi, hogy a bántalmazott kiszabaduljon az ellenőrzése alól.

Ennek ellenére a párkapcsolati erőszak áldozatai jellemzően több alkalommal is fordulnak a különböző hatóságokhoz és intézményekhez segítségért, mielőtt hatékony támogatást kapnának - ha kapnak. Az első kapcsolatfelvételi pont gyakran az egészségügyi rendszer,³⁰ ugyanakkor az áldozatok a rendőrségtől, a gyermekvédelmi és gyermekjóléti szolgálatoktól, a gyermekük nevelő- és oktatási intézményeinek dolgozóitól, vagy akár saját munkahelyi környezetüktől is keresnek védelmet.

²⁸ Jennifer L. Hardesty and Grace H. Chung: Intimate Partner Violence, Parental Divorce, and Child Custody: Directions for Intervention and Future Research, *Family Relations*, Vol. 55, No. 2 (Apr., 2006), 200-210, oldal, <http://www.jstor.org/stable/40005330>;

Ruth E. Fleury, Cris M. Sullivan and Deborah I. Bybee: When Ending the Relationship Doesn't End the Violence: Women's Experiences of Violence by Former Partners, *Violence against Women*, Vol. 6., Issue 12., 2000, SAGE Publishing, 1364-1366. oldal

²⁹ Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: Lehet-e jó apa a bántalmazó? A partnerbántalmazás hatása a szülő-gyermek kapcsolatra, 2013, Háttér Kiadó-NANE Egyesület, p. 130. Original: Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: The Batterer as a Parent: Addressing the Impact of Domestic Violence on Family Dynamics, 2nd Edition, 2013, SAGE Publications;

April M. Zeoli & Echo A. Rivera & Cris M. Sullivan & Sheryl Kubiak: Post-Separation Abuse of Women and their Children: Boundary-Setting and Family Court Utilization among Victimized Mothers (2013), *Journal of Family Violence*, Volume 28, Issue 6, Springer, DOI: 10.1007/s10896-013-9528-7

³⁰ Violence against women: an EU-wide survey. Main results report (2014), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), p. 59

3.4. A partnerbántalmazás mögött meghúzódó okok³¹

3.4.1. A párkapcsolati erőszak mint tanult magatartás

Nincsen bizonyíték azon állítások alátámasztására, amelyek szerint a kényszerítő kontrollt kifejtő magatartás biológiailag meghatározott lenne. Önmagában az a tény, hogy a párkapcsolati erőszak elkövetői az esetek túlnyomó többségében nem fejtenek ki erőszakos viselkedést mindenki mással szemben a környezetükben, szintén ellentétesnek tűnik azzal az elképzeléssel, hogy a bántalmazók biológiai okokból kifolyólag agresszívak, és nem tudnak mást tenni, mint így viselkedni; ebben az esetben nem válogathatnának annyira, hogy kivel szemben viselkednek erőszakosan.

Ezzel szemben léteznek megalapozott magyarázatok arra vonatkozóan, hogy az erőszakos magatartás a társadalmi berendezéskből és egyes társadalmi normákból fakadnak³² és a szociális tanulás során sajátíthatóak el.³³ Ez utóbbi azt jelenti, hogy az elkövetők szocializációjuk során megtanulják a bántalmazó magatartást, annak szabályait: ki és mikor alkalmazhat erőszakot. Az egyének megfigyelik és elsajátítják ezeket a szabályokat, és amikor ilyen viselkedéssel kísérleteznek, az erre válaszul érkező „jutalmak” vagy szankciók, nyomán megtanulják, hogy a viselkedés elfogadható-e vagy sem, megéri-e erőszakot alkalmazni vagy nem.³⁴

A nők elleni erőszakkal kapcsolatos, széleskörű adatokon alapuló globális kutatás megerősíti, hogy a társadalmi berendezkedés és az egyéni szocializáció a legrelevánsabb kiváltó ok, amely a férfiak bántalmazó magatartását idézi elő, mivel az elkövetés legvilágosabban azonosított kockázati tényezői világszerte a következők:

- az egyenlőtlen nemi szerepekben való hit mind a tágabb környezetben, mind magában az elkövetőben;
- az erőszak alkalmazásának normalizálása a társadalmi környezetben;
- a nemek közötti egyenlőtlenség az adott társadalomban/közösségben;
- az elkövető nevelése során partnerkapcsolati bántalmazásnak volt tanúja.³⁵

Noha az erőszakos és az agresszív viselkedést gyakran a széleskörűen elfogadott társadalmi normákkal ellentétes, bűncselekményt is megvalósító magatartásnak tekintik, a nők elleni erőszak esetében úgy tűnik, hogy a társadalom nagy része - különböző internalizált szabályok eredményeként - a gyakorlatban mégis normalizálja és igazolja a

³¹ A fejezet a Washingtoni Bírói Kézikönyvön alapul. Lásd Bővebben: Washington State Gender and Justice Commission (2016) Domestic Violence Manual for Judges. Washington State 2016. Administrative Office of the Courts, Olympia, WA.

³² Erre példa a férfiak uralta társadalom, ahol az egyének a rendelkezésükre álló eszközöket egyéni érdekeik megvalósítására használják fel az adott csoporton, és a csoporton belüli kisebb egységeken belül, beleértve a családot.

³³ Rakovec-Felser (2014) Domestic Violence and Abuse in Intimate Relationship from Public Health Perspective. *Health Psychology Research* 2(3): 1821. Elérhető: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4768593/>

³⁴ Ibid.

³⁵ WHO-LSHTM. 2010. *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*. Elérhető: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44350/9789241564007_eng.pdf; WHO-PAHO. 2012. *Understanding and addressing violence against women*. Elérhető: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77433/WHO_RHR_12.35_eng.pdf

nőkkel szemben elkövetett erőszakot, nem pedig szankcionálja vagy tiltja azt. Amikor az egyén úgy nő fel, hogy szemtanúja apja anyja elleni bántalmazásának, vagy amikor ki van téve olyan kulturális üzeneteknek (például filmekben, játékokon, videojátékokon keresztül), amelyek kíváncsiaknak vagy akár romantikusnak állítják be egy kapcsolatban a másik fél birtoklását vagy a másik fél közeledését elutasító reakció figyelmen kívül hagyását, mindez pozitív érzéseket kapcsolhat az erőszak szemléléséhez vagy utánzásához, s egyben belsővé tehet egy nőkről alkotott olyan képet, amely szerint a nők a férfiakhoz képest kevésbé értékesek vagy tehetségesek. Ha mindemellett nem találkozik jelentős szankciókkal vagy akadályokkal, amikor elkezd agresszív viselkedést tanúsítani, hogy rákényszerítse akarát egy női partnerre, összességében nem meglepő, ha végül elkövetővé válik.

A bántalmazás tehát nem azért jellemzőbb a férfiakra, mert a fiúk bántalmazóknak „születtek”, hanem mert a fiúk szocializációja támogatja a férfiak által alkalmazott erőszakot. A párkapcsolaton belüli (és szexuális) erőszakot a gyerekek nemcsak a családban, hanem a tágabb értelemben vett társadalomban is megtanulhatják. Vannak olyan tényezők, amelyek erősítik és támogatják az erőszakot a jogban, a vallásban, az oktatásban, az egészségügyben, valamint a gyermekjóléti és szociális intézményi hálózatokban egyaránt. Ilyenek például a hagyományos hiedelmek, amelyek szerint a nőnek alá kell vetnie magát férje akaratának; vagy olyan törvények, amelyek nem ismerik el erőszaknak a bántalmazók által használt erőszak minden formáját. Ezek a társadalmi gyakorlatok és a következmények (szankciók) hiánya megerősítik az elkövetőben azt a meggyőződést, hogy megéri erőszakot alkalmazni. A partnerkapcsolati erőszak szinte mindenhol azonos a jellemzőket visel, miközben eltérések adódhatnak abban, hogy a társadalom és a jog mennyire tolerálja, támogatja és segíti elő az erőszakot.

3.4.2. Betegség eredetű erőszak szemben a párkapcsolati erőszakkal

Az organikus agyi betegség okozta erőszak eltér a párkapcsolaton belüli erőszaktól: az ugyanis nemcsak a kisebb hatalommal rendelkező adott személy ellen irányulhat – mint a női partner vagy a gyerekek –, hanem minden olyan személy ellen, akivel az elkövető potenciálisan kapcsolatba kerül. Ha az agresszív vagy erőszakos viselkedés valamilyen rendellenességhez kapcsolódik, ez azt jelenti, hogy a cselekedetek impulzívabbak és kevésbé irányíthatók az egyén saját döntései és akarata által. Következésképpen a bántalmazás folyamata, a párkapcsolati erőszakra jellemző minták és különféle taktikák nem jelennek meg azonos módon, és nem mutatható ki egyértelmű kapcsolat a cselekmény és a cél vagy az elérni kívánt hatás között (például a másik személy feletti kontroll megteremtése mint a párkapcsolati erőszak egyik jellemzője).

A mentális zavarokhoz kapcsolódó erőszakot általában más tünetek is kísérik, mint például „parancs hallucinációk” vagy pszichózis.³⁶ Kulcsfontosságú megjegyezni, hogy ha az elkövető azt állítja, hogy nem emlékszik arra, amit tett, ez nem jelenti automatikusan azt, hogy az erőszakot valamilyen betegség okozta; egy ilyen kijelentés része lehet az erőszak tagadásának vagy minimalizálásának is.

³⁶ Tory DeAngelis. 2021. Mental illness and violence: Debunking myths, addressing realities. *Monitor on Psychology*. 52(3), p.31. <https://www.apa.org/monitor/2021/04/ce-mental-illness>

3.4.3. A kontrollvesztés tévhite

Gyakran hallható állítás – főleg a bántalmazók részéről – hogy „elvesztették az irányítást” önmaguk felett. A bántalmazás azonban sokkal inkább a tudatos folyamatok jellemzőit mutatja, mivel a bántalmazók nem viselkednek egyenlő módon erőszakosan mindenkivel: nem azonos módon erőszakosak a környezetükkel szemben, amikor idegesek vagy mérgesek, illetve teljesen más viselkedésbe válhatnak át, amikor a rendőrség vagy más harmadik külső személy érkezik a párkapcsolati erőszak helyszínére. A bántalmazók gyakran olyankor is a nő partnerükkel szemben erőszakosak, amikor saját állításuk szerint is másra haragszanak – például a főnökükre vagy más családtagjukra. Hasonlóképpen válogatnak a tárgyak rongálásában is: általában csak a bántalmazott értéktárgyaiban tesznek kárt, a sajátunkban vagy egy ismeretlenében az utcán nem. A bántalmazók alapos kikérdezése gyakran arra is rávilágít, hogy nemcsak abban hoznak tudatos döntéseket, hogy kit bántalmazhatnak, hanem abban is, hogy mennyire.³⁷ Ha áldozatukat nem akarják megölni, akkor általában nem ölik meg; ha nem akarják, hogy látszódjon az erőszak nyoma, akkor olyan helyeken ütik, amelyek ruházattal vagy hajjal takartak; ha azt akarják elérni, hogy az áldozat ne tudjon elmenni otthonról, akkor inkább azokon a testrészeken ütik, amelyeket nehezebb feltűnés nélkül eltakarni. A bántalmazók tehát választanak, amikor állítolag „elvesztik az irányítást”. Az ilyen döntések azt mutatják, hogy valójában irányítják a viselkedésüket.

A párkapcsolati erőszakon belül alkalmazott **viselkedések mintázata** jelzi, hogy a bántalmazó a partnere feletti kontroll megszerzésére törekszik. Egyes bántalmazók „szabályok” betartását követelik meg a bántalmazottól, és büntetéseket szabnak ki, amikor úgy ítélik meg, hogy a bántalmazott megszegte azokat. A bántalmazás részeként alkalmazott egyes taktikák végrehajtása pedig körülményes tervezést igényel – ilyen például a bántalmazott zaklatása, megfigyelése és megkérdőjelezése. Az ilyen részletekkel való törődés szintén ellentmond annak, hogy a bántalmazók „elvesztenék az irányítást” a viselkedésük fölött, vagy hirtelen haragúak lennének. A bántalmazók gyakran akkor bántalmaznak, amikor nincsenek érzelmileg feszült állapotban.³⁸ A bántalmazók azért választják az erőszakot, hogy megszerezzék vagy elérjék azt, amit akarnak vagy amit jogosnak vélnék. A bántalmazókkal folytatott interjúk szerint a bántalmazók a burkolt és a nyílt erőszak esetén is tudják, mit akarnak a bántalmazottól.³⁹ A bántalmazók az erőszakot és a fenyegetést változó intenzitással alkalmazzák, hogy a bántalmazottat félelemben tartsák és ezáltal az ő akaratuk érvényesüljön. Máskor ajándékokkal, ígéretekkel és engedményekkel manipulálják a nőt. Ezek tudatosan megválasztott taktikák: a bántalmazók mindig az adott körülmények között a céljuknak leginkább megfelelőt használják.

Nehezen tartható tehát az a nézet, hogy a párkapcsolati erőszak oka az elkövető „kontrollvesztése” lenne. Sokkal inkább olyan viselkedésmintázat ez, amelyet a bántalmazó azért használ, mert az beválik neki. És ugyanezért követi el ismételten. Így a bántalmazó eléri, hogy a bántalmazott engedelmeskedjen, miközben a társadalom ezt általában elnézi, gyakran pedig támogatja is.

³⁷ Lundy Bancroft: Mi jár a bántalmazó fejében? Az erőszakos és uralkodni vágyó férfi, Háttér Kiadó, 2015, 60-62. oldal. Eredeti nyelven: Lundy Bancroft: Why Does He Do That? Inside the Minds of Angry and Controlling Men, Penguin Group, 2002

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

3.4.4. A külső körülményekkel kapcsolatos tévhitek

Ez a rész olyan külső körülményekkel foglalkozik, amelyekre a bántalmazók vagy külső felek gyakran hivatkoznak a bántalmazó magatartásának felmentésére, csökkentve vagy kisebbítve az elkövető önnön magatartásáért való felelősségét.

Stressz: Az emberek különböző módon reagálnak az őket a mindennapokban vagy különleges helyzetekben érő stresszre - egyesek például problémamegoldással, mások tudatmódosító szerek használatával vagy evéssel, megint mások nevetéssel vagy visszahúzóddással. Az emberek aszerint választanak a stresszkezelő technikák között, hogy mi vált be nekik korábban. A partnerkapcsolati erőszak elkövetőjének nem jár felmentés azért, mert ideges volt: szabadon választhat olyan módszert a stressz kezelésére, amellyel másoknak nem árt. Ráadásul, ahogy már megjegyeztük, sok bántalmazás akkor történik, amikor a bántalmazó nincs zaklatott érzelmi vagy idegállapotban. Ha észben tartjuk, hogy a bántalmazás a bántalmazott uralását célzó, tudatos viselkedésmintázat, akkor látható, hogy az egyedi stresszt keltő helyzet nem tudja megmagyarázni a bántalmazás teljes mintázatát, hátterét.⁴⁰

Tudatmódosító szerek: Önmagában az alkoholtól és az egyéb tudatmódosító szerektől senki nem lesz erőszakos. Az emberek túlnyomó többsége nélkül használja ezeket az anyagokat, hogy bántalmazna másokat. Ugyanakkor gyakran használják a bántalmazók kifogásként az alkoholt és a tudatmódosító szereket, hogy olyan cselekedeteket is megengedjenek maguknak, amelyeket józan állapotban nem tennének meg. Kutatások szerint ugyanakkor még ezekben az esetekben sem oka a tudatmódosító szer az erőszaknak. Egyes kutatások valóban találtak statisztikai összefüggést az erőszak és a szerhasználat között, de nem mutattak ki ok-okozati összefüggést e kettő között, azaz a szerhasználat önmagában még nem vezet erőszakhoz.⁴¹ Ha valaki nem kíván erőszakosan viselkedni partnerével vagy másokkal szemben, és felfedezi, hogy erőszakossá válik, amikor tudatmódosító szereket fogyaszt, akkor feltehetően abbahagyja az ilyen anyagok fogyasztását, nehogy megkockáztassa, hogy másoknak ártson. Azonban, ha továbbra is így tesz, akkor az már az ő szándékos döntésén múlik, hogy erőszakosan fog viselkedni. Az alkoholt fogyasztó bántalmazók pedig akkor is bántalmaznak, ha nem részegek.⁴²

Egy másik lehetséges magyarázat szerint a tudatmódosító szereknek általános gátlást csökkentő hatása van, ami az egyébként is erőszakos szándékú emberek esetében erőszakhoz vezet, míg más emberek esetében más viselkedéshez. Ez a két probléma - az alkohol, illetve szerhasználat és erőszak - kétségkívül annyira elterjedt, hogy nem meglepő a közöttük felfedezhető nagyfokú átfedés. Függetlenül az alkoholfogyasztás és tudatmódosító szerek használatának pontos szerepétől, ennek fennállását nem szabad felmentésként

⁴⁰ Az interperszonális erőszak tipológiájában létezik egy önálló (és igen ritkán előforduló) kategória, az ún. „szituációs páros erőszak”, amely a párkapcsolati erőszaktól eltérően (amely folyamatos és egy adott mintát követ) egy konkrét helyzethez kapcsolódó konfliktus eredménye, és amely a párkapcsolatban mint elszigetelt esemény jelenik meg. Lásd: Johnson M.P. (2008) *A Typology of Domestic Violence: Intimate Terrorism, Violent Resistance, and Situational Couple Violence*. NH: Northeastern University Press.

⁴¹ WHO-LSHTM. 2010. *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*. P. 23.

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44350/9789241564007_eng.pdf ; WHO-PAHO. 2012.

⁴² Lundy Bancroft: *Mi jár a bántalmazó fejében? Az erőszakos és uralkodni vágyó férfi*, Háttér Kiadó, 2015, pp. 60-62. Original: Lundy Bancroft: *Why Does He Do That? Inside the Minds of Angry and Controlling Men*, Penguin Group, 2002

elfogadni - ahogy más bűncselekmények esetében sem fogadja el felmentésként az igazságügyi rendszer.

Ugyan az alkohol vagy más tudatmódosító szer használata nem lehet oka, sem elfogadható indoka az erőszaknak, fontos tény, amelyet fel kell jegyezni. A tudatmódosító szerek használata mellett a bántalmazók általában súlyosabb, akár életveszélyes sérüléseket okoznak, ezért ez fontos a kockázatelemzés során. Az alkohol- vagy szerfüggő bántalmazók esetében az alkoholizmus és a szerhasználat kezelése elengedhetetlen (de önmagában nem elégséges) feltétele az erőszakos viselkedés mérséklésének. Az alkohol- és szerfüggő bántalmazók esetében a beavatkozásnak szükséges mind a függőség, mind az erőszakos viselkedés kezelésére irányulnia.

3.4.5. A harag szerepe a partnerkapcsolati erőszakban

A haragnak a párkapcsolati erőszakban betöltött szerepe komplex. Sokszor a bántalmazók nem mérgesek, vagy nincsenek érzelmileg felfokozott állapotban. Egy kutatásban például az derült ki, hogy bántalmazó férfiak egy csoportjának szívverése épphogy lelassult az erőszakkitörés előtt, amit a kutatók úgy értelmeznek, hogy a férfiak hideg fejjel készültek az erőszakos cselekményre, és nem önuralmukat veszítve lettek erőszakosak.⁴³ Ezek a kutatások azt mutatják, hogy a bántalmazás nem a harag kezelésének problémája, és így további adalékkal szolgálnak ahhoz, hogy a dühmenedzsmet nem a megfelelő módja a bántalmazókkal való foglalkozásnak. A düh nem ritkán jelen van az erőszakkitörésekben, azonban gyakran megfigyelhető, hogy a bántalmazó úgy lovallja bele magát a harag állapotába, mint ahogyan az alkoholista bántalmazó iszik bántalmazás előtt: mintegy lehetővé téve, megindokolva saját magának az erőszakos kitörést.⁴⁴ A düh ezekben az esetekben sokkal inkább az indok, mint az ok szerepét tölti be. A bántalmazó a bántalmazottal szemben egyáltalán nem kísérli meg sem kezelni, sem korlátozni a dühét – a kedveskedésnek a bántalmazottat a kapcsolatban tartó időszakát kivéve, amikor tehát vele szemben is képes kordában tartani az indulatait –, míg ugyanerre feletteseivel vagy más, nem kiszolgáltatott személlyel szemben képes. Ha észben tartjuk, hogy a bántalmazás viselkedések mintázata, nem pedig egyedi erőszakos eseményekből áll, akkor megmagyarázhatóvá válnak azok az alkalmak, amikor a bántalmazó úgy bántalmaz, hogy nem mérges.

3.4.6. A párkapcsolati problémák és a bántalmazott viselkedése körüli előítéletek

Számos ember átél stresszt és tapasztal negatív érzelmeket a párjával kapcsolatban, de nem folyamosodik erőszakhoz, és nem követ el bűncselekményeket. Ha a bántalmazott viselkedésében vagy a kapcsolatban keressük a bántalmazás okait, az elvonja figyelmünket a bántalmazóról, és ezzel támogatjuk őt abban, hogy lekicsinyelje, tagadja vagy

⁴³ Gottman, J. M., Jacobson, N. S., Rushe, R. H., Shortt, J. W., Babcock, J., La Taillade, J. J., & Waltz, J.: The relationship between heart rate reactivity, emotionally aggressive behaviour, and general violence in batterers. *Journal of Family Psychology*, 1995, 9(3), 227-248.

⁴⁴ Lundy Bancroft: Mi jár a bántalmazó fejében? Az erőszakos és uralkodni vágyó férfi, Háttér Kiadó, 2015, pp. 60-62. Original: Lundy Bancroft: Why Does He Do That? Inside the Minds of Angry and Controlling Men, Penguin Group, 2002

megindokolja a bántalmazást, és mást tegyen felelőssé saját cselekedeteiért. Ha így teszünk, azzal a bántalmazót akaratlanul is megerősítjük viselkedésében, ami növeli a bántalmazás fenntartásának valószínűségét, az pedig az erőszak fokozódásához vezet. Ez ellentétben van azzal az elvvel, amely szerint a hatósági beavatkozás célja a bántalmazottak biztonságának megteremtése és a bántalmazó felelősségre vonása.

A legtöbb bántalmazó azonos minta szerint viselkedik korai kapcsolataitól kezdve egész élete során minden párkapcsolatában függetlenül attól, hogy milyen a személyisége az éppen aktuális párkapcsolatában lévő nőnek vagy az azonos nemű partnernek, vagy hogy mi jellemzi az adott párkapcsolatot.⁴⁵ Az, hogy a bántalmazó viselkedési mintái a partnerek és kapcsolatok változékonysága mellett is állandóak, azt támasztja alá, hogy a partnerkapcsolati erőszak oka nem a kapcsolat milyenségében keresendő.

Egy kutatás arra az eredményre jutott, hogy a bántalmazott nő viselkedése semennyire sem tudta megváltoztatni a bántalmazó viselkedését.⁴⁶ Az áldozatok gyakran próbálnak különböző módokon viselkedni, hogy elkerüljék a bántalmazó negatív reakcióját; de saját viselkedésük megváltoztatásával nem tudnak változtatni a bántalmazó magatartásán.

Ez szintén azt mutatja, hogy nem a bántalmazott partner viselkedése az, ami meghatározza az erőszakot. Van olyan bántalmazó, aki alig ismeri áldozatát, ami szintén alátámasztja, hogy nem az áldozat személyisége, viselkedése vagy a partnerkapcsolat minősége határozza meg a bántalmazó viselkedését.

Az áldozatát jól vagy alig ismerő bántalmazó ugyanúgy gondolkodik: neki kell uralnia a kapcsolatot és irányítania partnerét, és e célra megengedhetőnek tartja az erőszak használatát. Ez a cél, és nem a partner magatartása határozza meg viselkedésüket.

3.4.7. A párkapcsolati erőszak nemek szerinti megoszlása

A fent kifejtett szocializáció következtében a párkapcsolati erőszak elkövetői túlnyomórészt férfiak, a bántalmazottak többsége pedig nő. A párkapcsolati erőszakra vonatkozó statisztikák eltérő arányokat mutatnak ki az elkövetők és az áldozatok nemében, amelynek okai között szerepel a családon belüli, illetve a partnerkapcsolati erőszak több, eltérő definíciója és a kutatások során alkalmazott egymástól különböző módszertanok és mutatók. Egyes definíciók és módszerek a szisztematikusan bántalmazó partnerrel való egyszeri kiabálást is a partner „verbális bántalmazásaként” azonosítják, és így a nőt és a férfit is elkövetőnek számítják, míg mások a kontextus azonosítását célozzák, és azt is megvizsgálják, hogy a partnerkapcsolati erőszakban megjelenik-e a bántalmazó által gyakorolt kényszerítő kontroll mintázata.⁴⁷ Azon tanulmányok, amelyek nem mérik a bántalmazó taktikák gyakoriságát vagy eltérő használatát, és így nem tudják beazonosítani, hogy az egyik partner mintázat-szerűen leuralja-e a másikat, vagy hogy az egyes „erőszakos” vagy konfrontatív viselkedéseket az egyik fél az önvédelem eszközként alkalmazza-e, jellemzően az úgynevezett CTS-módszertanon (”conflict tactics scale”) alapulnak. Azon tanulmányok azonban, amelyek nem a CTS-módszert alkalmazzák,

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Hoating, G.T., & Sugarman, D.B. (1986) An analysis of risk markers in husband to wife violence: The current state of knowledge. *Violence and Victims* 1(2) 101–124, idézi: Washington State Gender and Justice Commission 2007.

⁴⁷ Stark, E. & Hester, M. 2018. Coercive Control: Update and Review. *Violence Against Women*. 25(1), page(s): 81-104. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1077801218816191>

tipikusan arra jutnak, hogy a párkapcsolati erőszak esetek 95%-ában, vagy még ennél is magasabb arányban, a kontrolláló jellegű párkapcsolati erőszak olyan bűncselekmény, amelyet férfiak követnek el női partnerek ellen.⁴⁸

Amikor a nők fizikailag erőszakos viselkedéséről van szó a párkapcsolatokban, két fő kategória ismert: az ún. erőszakos ellenállás és az ún. szituációs páros erőszak.⁴⁹ Az előbbi az önvédelem egy formája, a nő reakciója a feléje irányuló bántalmazásra, míg az utóbbi erőszakos viselkedés, amely nem képez mintázatot, hanem egy konkrét konfliktus elszigetelt eszkalációjából származik. Néhány ritka esetben a nők a férfiakéhoz hasonló viselkedési mintákat alkalmaznak.⁵⁰

A férfiak által a nők ellen elkövetett erőszakos vagy bántalmazó cselekmények és a nők által elkövetett férfiak elleni erőszakos cselekmények tekintetében a kutatások a következő különbségeket mutatják: az előbbihez általában lényegesen súlyosabb és gyakoribb sérülések társulnak. Jellemzően a férfiak számára ígéretesebbek a párkapcsolatból való kilépési lehetőségek, ami azt jelenti, hogy jobb feltételei vannak a bántalmazó kapcsolat időben korábbi elhagyására, ami lényegesen kevesebb anyagi és érzelmi veszteséggel jár, mint a nők esetében, ugyanis jellemzően több erőforrásra (anyagi eszközök, emberi kapcsolatok, közösségi háló) is támaszkodhatnak.⁵¹

3.4.8. A nőkkel szemben elkövetett partnerbántalmazás mögött álló társadalmi felhatalmazás és támogatás

A legtöbb bántalmazó úgy véli, hogy indokolt a partnere megfigyelése és ellenőrzése, valamint különféle módszerek alkalmazása, beleértve az erőszakot is, hogy megteremtse és gyakorolja felette az irányítást. Gyakran a környezetük támogatja őket ebben: a párkapcsolati erőszakot általában kevésbé szigorúan ítéli meg a bántalmazó környezete vagy akár a jogalkalmazó. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a különböző társadalmakban jelen vannak széleskörűen elterjedt tévhitek és előítéletek, amelyek igazolják vagy legitimálják a férfiak által női partnerükkel szemben elkövetett erőszakot, vagy legalábbis némileg tolerálhatónak tartják azt.⁵² Ezek az előítéletek és tévhitek jellemzően az áldozat viselkedésére vonatkoznak - amely szemben áll az elkövető erőszakos viselkedésének feltétel nélküli elítélésével -, és egy idegen személy által egy idegen személy ellen elkövetett erőszakos cselekmény esetén legtöbbször nem merülnek fel vizsgálát tárgyaként. Mindez oda vezet, hogy a társadalom jellemzően nem ítéli meg olyan keményen azt a férfit, aki bántalmazza partnerét, - még ha a

⁴⁸ Belknap, J. & Melton, H. 2005. *Are Heterosexual Men Also Victims Of Intimate Partner Violence?* CDC: National Resource Center on Domestic Violence, Applied Research.

https://vawnet.org/sites/default/files/materials/files/2016-09/AR_MaleVictims.pdf

⁴⁹ Johnson M.P. (2008): *A Typology of Domestic Violence: Intimate Terrorism, Violent Resistance, and Situational Couple Violence*. NH: Northeastern University Press.

⁵⁰ Belknap, J. & Melton, H. 2005. *Are Heterosexual Men Also Victims Of Intimate Partner Violence?* CDC: National Resource Center on Domestic Violence, Applied Research.

https://vawnet.org/sites/default/files/materials/files/2016-09/AR_MaleVictims.pdf

⁵¹ A férfiakat is érhet erőszak az azonos nemű intim párkapcsolatokban; a meleg férfiak a heteroszexuális társaikhoz képest kevesebb lehetőséggel rendelkezhetnek, amely az azonos neműekhez vonzó személyekkel szembeni diszkriminációból ered (vagyis kevesebb szociális kapcsolatokat, kevésbé biztonságos családi kötelékeket vagy kevésbé biztos foglalkoztatási kilátásokat jelenthet).

⁵² García-Ael C. et al. 2018. *Psychometric Properties of the Inventory of Beliefs about Intimate Partner Violence*. *Anales de Psicología*. 34(1), pp.135-145. <https://www.redalyc.org/pdf/167/16753837017.pdf>

bántalmazás nagyon súlyos is -, mint azt, aki egy idegenre támad. Ennek eredményeként a párkapcsolati erőszak áldozatai olyan akadályokkal szembesülnek, amelyek arra kényszerítik őket, hogy a kapcsolatban maradjanak, vagy gyengítik a kilépési képességüket vagy más lehetőségüket, hogy megvédhessék magukat. Mindeközben a kutatások azt bizonyítják, hogy a párkapcsolati erőszak esetén a bűnismétlés megelőzésének legígéretesebb módszere, ha a bántalmazó szembesül az erőszakos viselkedése negatív következményeivel, aminek előfeltétele az erőszakos viselkedést egyértelműen és határozottan elítélő hozzáállás és intézkedés a bántalmazó szűkebb és tágabb környezete, és különösen a hatóságok részéről.⁵³

3.5. A párkapcsolati erőszak jellemzői

3.5.1. A párkapcsolati erőszak figyelmeztető jelei

Az alábbi lista olyan „közvetett”, figyelmeztető jeleket sorol fel, melyek háttérében esetleg párkapcsolati erőszak állhat. Ezek egy részével intézményi dolgozóként általában akkor találkozhatunk, ha tartósabb kapcsolatban állunk az áldozattal (például háziorvosi, védőnői, fogorvosi, pszichológusi, pszichiátriai praxisban). Más részük azonban akár egyszeri találkozás során is észlelhető. Erőszakra kell gyanakodni, ha az ügyfél:

1. túlterheltnek, nyugtalannak, rendezetlennek látszik,
2. elhalaszt/elfelejt megbeszélte találkozóját,
3. tudni lehet róla, hogy az élete, családi élete szociálisan izolált, csak nagyon kevés rokonnal és barátal tartja a kapcsolatot,
4. ingerlékeny, türelmetlen és fáradt (akkor is, amikor a gyerekéről/gyerekeiről gondoskodik),
5. valamilyen szert a korábbiánál fokozottabban fogyaszt, vagy kezdett el fogyasztani (cigaretta, alkohol, kábítószer, altató, nyugtató stb.),
6. pszichoszomatikus - tipikusan PTSD⁵⁴ - tünetekről számol be (álmatlanság, fájdalmak, rémálmok stb.).

Amennyiben a szakember a fizikai sérüléseknek bármely nyomát látja, érdemes gondolnia a bántalmazás lehetőségére. Ha az ügyfélnek ismétlődően testi sérülései vannak (általában kiütések, karcolások, sebek, horzsolások, zúzódások, égések vagy törések), illetve sorozatosan balesetet szenvedett (ez esetben jellemzően a sérülések különféle gyógyulási stádiumban vannak), különösen pedig abban az esetben, ha ezek tipikusan a ruhával fedett testfelületeken találhatók és főképpen, ha a sérülésekre adott magyarázatok következetesen ismétlődnek (tipikusan ilyenek az elesés, megcsúszás, megbotlás, lépcsőről, létráról való leesés stb.), a szakember helyesen teszi, ha bántalmazást gyanít a háttérben. Közvetlen veszélyre utaló jel, ha az ügyfélnek olyan sérülései vannak, amelyek nem egyeztethetők össze a keletkezésük okára adott magyarázattal, illetve ha a nő megpróbálja elrejteni a

⁵³ Maxwell, C.D. & Robison, A. L. 2014. CAN INTERVENTIONS REDUCE RECIDIVISM AND REVICTIMIZATION FOLLOWING ADULT INTIMATE PARTNER VIOLENCE INCIDENTS. In: Forum on Global Violence Prevention. Board on Global Health; Institute of Medicine; National Research Council. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK195933/>

⁵⁴ Lásd a 6. fejezetet

sérüléseket vagy bagatellizálni a jelentőségüket. Olyan korábbi sérülések, melyekről világosan látszik, hogy keletkezésükkor nem részesültek megfelelő orvosi ellátásban, szintén ilyen vészjelek lehetnek, amennyiben a segítséget kérő a sérülések keletkezésekor saját elmondása szerint vagy feltehetőleg már jelenlegi partnerével élt. A bántalmazásra szintén joggal lehet gyanakodni, amennyiben a segítségért forduló nőnek megváltozik a viselkedése, ha partnere jelen van, ha a partnere egyáltalán nem hajlandó egyedül hagyni akkor sem, ha ő láthatólag ezt szeretné, illetve, ha bármely egyéb jel arra utal, hogy a partner mindent elkövet, hogy az ügyfél feletti kontrollt ne veszítse el. Ha az ügyfelet a partnere vagy a partner családtagja akkor is mindig elkíséri, amikor az nyilvánvalóan sürgősségi, ha az ügyfél vonakodik, vagy láthatóan egyenesen fél partnere vagy a partnere családtagja előtt beszélni, ha megalázkodik előtte, akkor szintén alapos okunk van bántalmazást feltételezni.

A nem kívánt terhességek és az abortuszok gyakrabban fordulnak elő a bántalmazó, mint a nem bántalmazó párok kapcsolatában.⁵⁵ Ennek egyik oka az, hogy a szexuális élet és a fogamzásgátlás feletti kontrollt egyoldalúan a bántalmazó gyakorolja, ami része a bántalmazásnak (így előfordulhat ugyan, hogy gyereket nem akar, de védekezni nem hajlandó, és a nőnek sem engedi azt),⁵⁶ másik oka pedig az, hogy a terhesség és a gyermekek születése a bántalmazó számára további hatalomgyakorlási lehetőséget teremt, hiszen a terhesség és gyermekgondozás növeli a nő függőségét. A bántalmazók között vannak, akik a partnerüket még nőgyógyászati vizsgálaton sem szívesen hagyják egyedül (főképp, ha felmerülhet, hogy a nő másképp szeretne dönteni a terhességről, mint ők). A nők terhesség alatti viselkedése is árulkodhat bántalmazásról: a bántalmazott nők gyakran a terhesség későbbi szakaszában jelentkeznek terhesrendelésen, mint az általában szokásos, illetve sérüléseik vannak.

Ha a fent említett figyelmeztető jelek egyre gyakrabban jelennek meg, akkor közvetlen vészjelekről beszélhetünk. Ebben az esetben a szakembernek törekednie kell arra, hogy a feltételezett áldozatot négy szemközt és biztonságban megkérdezze arról, hogy bántalmazzák-e. Ha az ügyfél úgy is dönt, hogy erről az adott helyzetben nem beszél, a kérdésből fogja tudni, hogy a szakember sejti, hogy bántalmazzák, és így lehetősége lesz arra, hogy amikor úgy dönt, akkor a későbbiekben felkeresse őt ezzel a problémával.

3.5.2. A bántalmazó magatartásában megjelenő figyelmeztető jelek

Az alábbiakban azokat a jellegzetes figyelmeztető jeleket soroljuk fel, amelyek a bántalmazó magatartásában jelennek meg. Ezeket akkor lehet megfigyelni, ha a pár együtt jelenik meg a szakember előtt. Az is előfordulhat, hogy az áldozat maga említ meg néhányat közülük. Ebben az esetben a szakember fokozottan ügyeljen arra, hogy a többi, közvetlenül megfigyelhető figyelmeztető jel megjelenik-e a feltételezett bántalmazó viselkedésében. Vegye figyelembe, hogy ezek mindegyike önmagában is releváns figyelmeztető jel: *nem kell* mindegyiknek jelen lennie ahhoz, hogy gyanítható legyen, hogy az illető bántalmazó lehet. Arra is fontos tekintettel lenni, hogy nem minden figyelmeztető jel figyelhető meg közvetlenül

⁵⁵ World Health Organization, 2021, Elérhető:

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>

⁵⁶ Megtörténhet, hogy bár nem akar gyereket, a bántalmazó nem hajlandó fogamzásgátlást alkalmazni, és nem engedi a nőnek sem a védekezést; vagy tudatában van annak, hogy orvosi vagy egyéb okból a nő nem alkalmazhat hormonális fogamzásgátló módszert, de más fogamzásgátló módszerek alkalmazására továbbra sem hajlandó.

harmadik felek által. Ugyanakkor, ha közülük akár egy-kettőt észreveszünk, akkor is érdemes figyelni az ügyfél biztonságára.

1. Féltékeny, ami miatt gyakran az áldozatot hibáztatja és elvárja, hogy egyre beszűkültebb életet éljen, izolálja.
2. Partnerét kontrollálja az élet bármely területén, mint a pénzhez való hozzáférés, a szabadidő, az öltözködés, az evés, a személyes tisztálkodás (például mikor használhatja a mosdót), az alvás.
3. Partnerét elszigeteli a családtól, a barátoktól, a hobbijától, a kereseti lehetőségektől.
4. Saját problémáinak forrását másokban keresi, nem vállal felelősséget a cselekedeteiért.
5. Saját érzéseiről másokat okol, nem vállal felelősséget az érzéseiről.
6. Támadó, védekező reakciók jellemzők rá: apró ingerre is támadóan reagál, mindig az ő érzéseivel, problémáival kell foglalkozni.
7. Durván bánik gyerekekkel és állatokkal.
8. Sértő, megalázó módon és gesztusokkal beszél a partneréhez vagy a partneréről.
9. A nemi erőszak és nők elleni erőszak témáit viccesnek vagy szórakoztatónak tartja.
10. A női és férfi szerepeket mereven elkülöníti (úgy érzi, jogosult a nők és gyerekek „megnevelésére” vagy megbüntetésére, szerinte a nők csak háztartásvezetésre, gyerekszülésre és szexre valók, stb.), és ebből származó irreális elvárásokat támaszt (a nő ne dolgozzon házon kívül, mindig legyen tökéletes anya és/vagy szerető, ne hibázzon, stb.).
11. Kétarcú: Dr. Jeckyll és Mr. Hyde (idegenek előtt szélsőségesen mást mutat – kedves vagy csak korlátozottan goromba –, mint kettesben).
12. Korábbi kapcsolataiban is követett el erőszakot partnerével szemben.

Amennyiben az ügyfél partneréről tudni lehet, hogy szokása a testi erőszakkal való fenyegetőzés; hogy „dühében” rendszeresen összetör, megrongál, tönkretesz tárgyakat (jellemzően az ügyfél tulajdonát vagy számára fontos tárgyakat); hogy a vitákat erővel vagy fenyegetéssel zárja le; hogy (fizikai vagy lelki ráhatással) kieroszakolja a szexuális együttlétet, akkor viselkedése egyértelműen bántalmazónak minősül. Ez esetben már nem figyelmeztető jelekről, hanem az erőszak nyilvánvaló meglétéről beszélhetünk, és ennek megfelelően kell felvilágosítást adnunk az ügyfélnek.

3.5.3. A partner feletti állandó ellenőrzés lehetősége

Az ismeretlenek által elkövetett erőszak és a partnerkapcsolati erőszak hatásai sok szempontból hasonlóak. Például fizikai erőszak esetén mindkettőnél sérülés keletkezik. Ugyanakkor partnerkapcsolati erőszak esetén a trauma hatása sokkal erősebb, mivel a bántalmazott ismeri a bántalmazót. A párkapcsolaton belüli erőszak elkövetője állandóan hozzáférhet a bántalmazotthoz, ismeri annak napi tevékenységeit, fizikai és lelki értelemben is folyamatos ellenőrzést gyakorolhat és tarthat fenn az áldozat élete felett a támadást követően is. Az ismeretlenek közötti erőszak elkövetőinek általában nincs lehetősége az áldozat ilyen további ellenőrzésére. A párkapcsolati erőszak részeként alkalmazott **kényszerítő kontroll** során a bántalmazó alkalmazhat erőszakot és fenyegetést, de viselkedése közvetlen fizikai erőszak kifejtése nélkül is teljes mértékben alkalmas a bántalmazott autonómiájának és önállóságának csökkentésére oly módon, hogy folyamatos

megfigyelés alatt tartja, a mindennapi életét a legapróbb részletekig szabályozza, érzelmileg vagy szóban bántalmazza, gazdaságilag vagy szociálisan elszigeteli.⁵⁷

Ez a tényező erőteljesen befolyásolja a bántalmazó és a bántalmazott viselkedését is a gyámhatósági, a büntető- vagy a polgári peres eljárások során, így különösen fontos, hogy a szakemberek tisztában legyenek a kényszerítő kontroll jelenségével és képesek legyenek beazonosítani azt.

3.5.4. A partnerbántalmazás folyamatjellege

A bántalmazó párkapcsolatban a bántalmazott feletti kontroll kiépítésének folyamatában minden bántalmazási esemény az előzőekre épül, és további alkalmaknak készíti elő a talajt. A bántalmazás minden eleme, eseménye hatással van a többire. Ez az egymásra hatás egyazon eseményen belül is jelentkezhet, például amikor a bántalmazó szóbeli, lelki erőszakkal vegyíti a fizikai erőszakot. A szóbeli és fizikai erőszak együttes alkalmazása a bántalmazott ellen számos lelki folyamatot indít be; a fizikai erőszak egyben mindig lelki erőszakot is jelent, mivel növeli a bántalmazott félelmét és más negatív érzéseit. Az erőszakfajták változtatása, fokozódása és kiszámíthatatlansága összességében fejt ki hatását, kumulálódik: a „kisebb” erőszakos esetek, amelyek akár el sem érik a büntetőjogiilag értékelhető szintet, hasonló hatást fejtenek ki, mint az igen súlyos erőszak, és jogos terrort keltenek az áldozatban.

Különösen fontos, hogy a jogrendszerek elismerjék a párkapcsolati bántalmazás folyamatát és mintázatát. Abban az esetben, ha a büntetőeljárás nem vesz figyelembe minden egyes cselekményt vagy magatartást, amely a párkapcsolati erőszak részét képezheti – bár elméletileg ezekben az esetekben is érvényes a bántalmazással kapcsolatban kifejtett elmélet és a gyakorlati lépések szükségessége –, a bántalmazás áldozatai hátrányos helyzetbe kerülnek, mert a jogszabályi keretek, és így a hatóságok lehetséges mozgástere nem tükrözi valós helyzetüket - így ez az eljárás közvetett diszkriminációt valósít meg. Ugyanis, ha a jogalkalmazás során csak egyetlen, önálló cselekmény képezi vizsgálat tárgyát, abból nem rajzolódik ki a bántalmazás folyamata és az egyes cselekmények összefüggésének kontextusa. Mivel a bántalmazás jogilag is értékelhető cselekményei a gyakorlatban gyakran kisebb súlyúak (pl. könnyű testi sértés), így a külön-külön értékelt egyes cselekmény miatt kiszabott büntetés is enyhe lehet. A nők elleni partnerkapcsolati erőszak lényege pedig pont a két bűncselekménynek minősülő magatartást összekötő, azok hatását objektíve erősítő köztes időszak, a félelem, a rettegés, a szorongás és a megaláztatás periódusa. Az áldozatok maguk sem tudják a folyamatból elkülöníteni az egyes erőszakos eseteket, viszont az igazságszolgáltatás aktorai ezt elvárják tőlük, és akár az együttműködés hiányával is megvádolják őket az eljárás során, amennyiben erre nem képesek. Az egyszeri esetek szeparált elbírálása sokszor azt is eredményezi, hogy a hatóságok nem tudnak különbséget tenni elkövető és áldozat között: mivel a bántalmazott nem számolhat be az őt korábban ért bűncselekményekről, kontextus híján a jogalkalmazó akár támadásként értékelheti a védekező cselekményt.

⁵⁷ Katz et al.: When Coercive Control Continues to Harm Children: Post-Separation Fathering, Stalking and Domestic Violence, Child Abuse Review (2020), Published online in Wiley Online Library

3.5.5. Szeretetbombázás

A párkapcsolati erőszak elkövetői gyakran váltanak az erőszakos időszakok és az olyan időszakok között, amikor nem alkalmaznak erőszakot, és akár kedves (bár manipulatív) gesztusokat tesznek: például virágot, ajándékot adnak, odafigyelnek a gyerekekre, és ígéretet tesznek, hogy megváltoznak és segítséget kérnek. Az ilyen időszakokat „mézeshetek” időszaknak nevezik, és jellemzően az erőszakkitörések után következnek az erőszak ciklusában.⁵⁸ A bántalmazó kapcsolatok gyakran egy ilyen „mézeshetek” időszakkal kezdődnek, ami hamis szeretet- és biztonságérzetet kelt az áldozatban; a bántalmazó ún. „szeretetbombázást” folytathat, ami a kapcsolat elején egyfajta felfokozott ragaszkodást és ennek kifejezését jelenti a partner felé.⁵⁹

A bántalmazás folyamatának részeként az erőszakos ciklusok között (látszólag) nyugodtabb időszakok térnek vissza, amelyek nem járnak erőszakkal,⁶⁰ és egyes áldozatok remélhetik, hogy a bántalmazás véget ért. Valójában mind az időzítés, mind az ilyen fázisok egyéb jellemzői azt mutatják, hogy a bántalmazók tökéletesen tisztában vannak azzal, hogy mikor és milyen mértékben „kell” alkalmazniuk ezt a módszert, és taktikát változtatnak a körülményekhez legjobban illeszkedő módon.⁶¹ Ez megnyilvánulhat abban, hogy csupán visszavesznek bántalmazó magatartásukból, vagy a fent említett aktív, pozitív magatartásokat tanúsítják, sőt, az sem ritka, hogy a repertoárnak része a bántalmazó saját sebezhetőségének, érzékenységének kihangsúlyozása, melyben az áldozat megértését és segítségét vagy külső szakember segítségét kéri, vagy ezt helyezi kilátásba. A bántalmazók ennek során saját magukat is áldozatnak állíthatják be, vagy akár az „igazi” áldozatnak tekinthetik magukat.⁶²

Bár külső szemlélő számára ezek a módszerek gyakran átláthatóak és a manipuláció látható jegeit viselik, az áldozat számára – az erőszak-ciklus többi eleme és a társadalmi elvárások miatt – ez sokáig nem lehet világos, így e technikák általában elég sokáig alkalmasak arra, hogy maradásra készítsék. A legújabb kutatások azonban azt mutatják, hogy az áldozatok jellemzően nem érzik magukat nagyobb biztonságban ezekben a fázisokban, így elsősorban nem az az oka annak, hogy a bántalmazó ezen viselkedésével összezavarja őket, hanem ugyanazok a kockázati tényezők és korlátozott kilépési lehetőségek készítetik őket maradásra.⁶³

3.5.6. A partnerbántalmazás kockázatai

⁵⁸ McLeod et al. 2021. The Model of Systemic Relational Violence: Conceptualizing IPV as a Method of Continual and Enforced Domination. *Trauma Care* 1(2), pp.87-98. Elérhető:

<https://www.mdpi.com/2673-866X/1/2/9/html>

⁵⁹ Hill, J. 2020. *See What You Made Me Do: Power, Control and Domestic Abuse*. C. Hurst & Co: London.

⁶⁰ McLeod et al. 2021. The Model of Systemic Relational Violence: Conceptualizing IPV as a Method of Continual and Enforced Domination. *Trauma Care* 1(2), pp.87-98. Elérhető:

<https://www.mdpi.com/2673-866X/1/2/9/html>

⁶¹ Ibid.

⁶² Hill, J. 2020. *See What You Made Me Do: Power, Control and Domestic Abuse*. C. Hurst & Co: London.; Bancroft, L. 2002. *Why Does He Do That? Inside the Minds of Angry and Controlling Men*. Penguin Group: London

⁶³ McLeod et al. 2021. The Model of Systemic Relational Violence: Conceptualizing IPV as a Method of Continual and Enforced Domination. *Trauma Care* 1(2), pp.87-98. <https://www.mdpi.com/2673-866X/1/2/9/html>

A párkapcsolati erőszak, mint ismert, potenciálisan halálos.⁶⁴ Ez különösen megdöbbentő annak fényében, hogy a nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy **a korai, hatékony és határozott beavatkozás csökkentheti a bűnismétlést⁶⁵ és jelentősen csökkentheti a halálos esetek számát.⁶⁶** A kutatások szerint a bántalmazott nők számára a legveszélyesebb a párkapcsolatból történő kilépési szándék bejelentését követő időszak, ideértve a válást és az azt követő néhány évet,⁶⁷ ugyanis a bántalmazók gyakrabban bántalmaznak azon partnerüket, aki elvált/válófélben van tőlük vagy szakított velük. A fizikai bántalmazás nem ritkán éppen a különválás időszakában kezdődik azokban a párkapcsolatban, ahol korábban fizikai erőszak ugyan nem, de az érzelmi erőszak jelen volt.⁶⁸ Mindezek miatt fokozott jelentősége van annak, hogy a szakemberek helyesen mérjék fel az elkövető cselekményeinek tényleges súlyát, veszélyességét, és ennek megfelelően szankcionálja a cselekményt. A bántalmazó veszélyességének mérésére szolgáló kockázatfelmérő eszközök ismertetése a 7.2.1-7.2.3 fejezetekben található.

3.5.7. A bántalmazottak a jogi eljárásokban

Sok bántalmazott, aki visszalép a pertől, vagy nem tűnik együttműködőnek a bírósági vagy más hatósági eljárások során, csak túl akarja élni az erőszakot. Szemben az általánosan elterjedt tévhittel, a bántalmazottak nem passzívak és önálávetők, hanem különböző módszerekkel próbálnak megbirkózni az erőszakkal, és ellenállni annak.⁶⁹ Gyakran azonban az intézmények nem támogatják a bántalmazott nőket az ügyük végigvitelében, és ennek eredményeként elriasztják a nőket a jogi eljárásokban való részvételtől. Ha például a bántalmazó férfit nem tartják előzetes letartóztatásban, vagy csak pénzbüntetésre ítélik, mikor az megszegi a távoltartást, vagy a bíróság a távoltartást csak hosszú hónapok alatt

⁶⁴ Jennifer L. Hardesty and Grace H. Chung: Intimate Partner Violence, Parental Divorce, and Child Custody: Directions for Intervention and Future Research, *Family Relations*, Vol. 55, No. 2 (Apr., 2006), pp. 200-210, <http://www.jstor.org/stable/40005330>;

Ruth E. Fleury, Cris M. Sullivan and Deborah I. Bybee: When Ending the Relationship Doesn't End the Violence: Women's Experiences of Violence by Former Partners, *Violence against Women*, Vol. 6. Issue 12. (December 2000), SAGE Publishing, <https://doi.org/10.1177/10778010022183695>;

Racine et al.: Classification Systems for Stalking Behavior, *Journal of Forensic Sciences*, January 2014, Vol. 59, No. 1, p. 251

⁶⁵ Hyunkag Cho and Dina J. Wilke: Does Police Intervention in Intimate Partner Violence Work? Estimating the Impact of Batterer Arrest in Reducing Revictimization (2010), *Advances in Social Work*, Volume 11, Issue 2, IUPUI University Library, DOI:[10.18060/669](https://doi.org/10.18060/669).

⁶⁶ Katherine van Wormer, Albert R. Roberts: *Death by Domestic Violence: Preventing the Murders and Murder-Suicides (Social and Psychological Issues: Challenges and Solutions)*, 2009, Praeger, Preface

⁶⁷ Walker, L. E., & Meloy, J. R. (1998). Stalking and domestic violence. In J. R. Meloy (Ed.), *The psychology of stalking: Clinical and forensic perspectives* (pp. 139–161). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-012490560-3/50026-8>;

Holly Johnson and Tina Hotton: Losing Control: Homicide Risk in Estranged and Intact Intimate Relationships, *Homicide Studies*, Volume: 7 Issue: 1 (February 2003), p. 70;

April M. Zeoli & Echo A. Rivera & Cris M. Sullivan & Sheryl Kubiak (2013), *Journal of Family Violence*, Volume 28, Issue 6, Springer, DOI: 10.1007/s10896-013-9528-7, p. 457.

⁶⁸ Holly Johnson and Tina Hotton: Losing Control: Homicide Risk in Estranged and Intact Intimate Relationships, *Homicide Studies*, Volume: 7 Issue: 1 (February 2003), pp. 59

⁶⁹ Population Reports – *Ending Violence Against Women*, Center for Health and Gender Equity (CHANGE), Volume XXVII, Number 4, December 1999, p. 7. Elérhető:

https://www.researchgate.net/publication/287170875_Population_reports_Ending_violence_against_women

hozza meg, akkor a nő legjobb belátása szerint cselekszik, ha visszatér eredeti túlélési taktikájához, például ahhoz, hogy megfelel a bántalmazónak - ami ellentétes az államnak azon kötelezettségével, hogy állampolgárainak védelmét biztosítsa.

Míg a hatóságok nem ritkán csak hosszú ideig tartó eljárás lefolytatásával tudják megakadályozni a bántalmazás folytatódását, addig a legtöbb bántalmazott azt szeretné, ha a bántalmazás rögtön megszűnne. A bántalmazott nők különböző taktikákat használnak a pillanatnyi bántalmazás azonnali megszüntetésére: elfogadják, hogy a férfi nyilvánosan letagadja vagy kevésbé súlyosnak tüntesse fel a bántalmazást, és ők sem említik azt; vagy – különösen egy erre irányuló hatósági nyomás mellett – elfogadják az ígéretét, hogy soha többet nem történik ilyesmi, és az eljárás megszüntetésére kérik a bíróságot, vagy nem jelennek meg a tárgyaláson.

Néha az áldozatok magatartását az határozza meg, hogy hosszan tartóan bántalmazás traumatizálta őket.⁷⁰ Ezért a viselkedésük következetlen lehet. Néha arra reagálnak, amit a bántalmazó közvetlenül a tárgyalás előtt mondott vagy tett, néha arra, amit korábban a kapcsolat során. Pontos tényfeltárás nélkül a hatóságoknak nem lehet képük arról, hogy a bántalmazónak a kívülálló számára látszólag veszélytelen megjegyzése vagy mozdulata milyen korábbi traumatizáló eseményre utal. A bántalmazás áldozataival való munka professzionális megközelítése szerint az áldozat viselkedése az elszenvedett trauma kontextusában érthető meg. Ezért a bántalmazás áldozatának viselkedését a szakember elsősorban túlélési taktikának tekintse, amelynek célja az azonnali biztonság elérése, valamint vegye figyelembe, hogy a bántalmazott reakciója adott esetben olyan tapasztalaton alapulhat, amely nem feltétlenül ismert a szakember előtt.

A bántalmazott nők többsége még a nyilvánvaló nehézségek ellenére is végigcsinálja az eljárást, ha a bántalmazást nem tudja vagy nem hajlandó tovább elviselni. Ha magas az eljárásokból kieső bántalmazott nők aránya, a hatóságok tekintsék át, mivel segíthetnék elő a bántalmazottak jogvédelmét elég hatékonyan ahhoz, hogy ez megváltozzon. A bántalmazottak csak egy pontig tudnak elmenni a veszélyvállalásban, ráadásul általában nemcsak saját biztonságukra kell gondolniuk, hanem a gyerekeikére is. Amennyiben a bántalmazást is tartalmazó ügyek nagy számban esnek ki a különböző hatósági eljárásokból, az a rendszer valamely hibájának nyilvánvaló jele, és mint ilyen, intézményes megoldást kíván, ezt a felelősséget nem lehet áthárítani a bántalmazottakra.

Egyes bántalmazók felhagynak az erőszakkal, amint az igazságszolgáltatási eljárás megindul. Ilyenkor a bántalmazott - és a hatóságok - azt hihetik, hogy a bántalmazó tényleg felhagyott az erőszakkal, holott valójában arról van szó, hogy a bántalmazó csak taktikát váltott. Ez ahhoz vezethet, hogy a nő nem kívánja az eljárás folytatását. Az is előfordulhat ugyanakkor, hogy a bántalmazott nem először éli át ezt a helyzetet, és tisztában van az erőszak megszűnésének valódi kilátásaival, ezért folytatni kívánja az eljárást. Ilyen esetben komoly hiba nyomást gyakorolni rá - például, hogy bocsásson meg és adjon még egy esélyt -, mert ez nemcsak azt kérdőjelezi meg, hogy a bántalmazott képes helyzetét értékelni és önálló döntést hozni, hanem kétségbe vonja korábbi tapasztalatainak valós voltát is. Az üzenet számára nem más, minthogy az eljáró hatóságok nem hisznek neki, azt gondolják, hogy hazudott, ez pedig a hatóságok pártatlanságát is megkérdőjelezi.

A bántalmazottak nem véletlenül vonakodnak attól, hogy tanúskodjanak az erőszak miatt

⁷⁰ Lásd a 6. fejezetet.

indult eljárás ügyében. Okaik részben ugyanazok, mint más erőszakos bűncselekmények áldozataiéi:

1. Félnék, hogy a vádlott megtorolja a tanúskodást.
2. Nem akarnak újra találkozni támadójukkal a bíróságon.
3. Szégyenkeznek vagy büntudatuk van, mert úgy gondolják vagy azt tapasztalják, hogy mások azt hiszik, viselkedésük valahogyan hozzájárult a támadáshoz.
4. Szeretnék maguk mögött tudni az egészet.
5. A súlyos trauma eredményeképpen tagadásban vannak, ambivalensen érznek, visszahúzódnak, vagy erősen ingadozik a hangulatuk.

Ezeket az okokat felerősíti, ha a bántalmazó együtt él a bántalmazottal, vagy ismeri annak napközbeni mozgását, így folyamatosan hozzáférhet a bántalmazotthoz. Hasonlóképpen hat, ha a bántalmazott nőt korábbi próbálkozásaikor a bántalmazó feljelentette - például rágalmozásért -, vagy további erőszakot követett el ellene, és nem részesült védelemben. A bántalmazott így megtanulta, hogy a bántalmazó beváltja a fenyegetéseit, ha ő az igazságszolgáltatáshoz fordul. Fontos észben tartani, hogy a bántalmazott félelmei nem elméletiek. A partnerkapcsolati erőszak ügyekben előforduló sajátos tényezők az alábbiak:

1. A bántalmazó váltogathatja az erőszakos és figyelmes, szerető viselkedést, amellyel rábírhatja a bántalmazott nőt, hogy ne tanúskodjon.
2. Ha a bántalmazottnak és a bántalmazónak közös, illetve korábban közösen nevelt gyerekei vannak, a bántalmazó a gyerekeken keresztül továbbra is kapcsolatban marad a partnerével, még akkor is, ha már különköltöztek.
3. A bántalmazott, illetve annak gyerekei gazdaságilag függésben lehetnek a bántalmazótól. Így a bántalmazottnak egymásnak ellentmondó érdekei és érzései lehetnek a bántalmazó lehetséges bebörtönzésével kapcsolatban.
4. A bántalmazott eltartója lehet a bántalmazónak, így a bántalmazó még inkább érdekelt lehet abban, hogy megfélemlítse.
5. A bántalmazó eltartója lehet a bántalmazottnak, így a bántalmazott aggódhat anyagi helyzete és lakhatása miatt, amennyiben a bántalmazó börtönbe kerülne.
6. A bántalmazott közössége és családja azzal fenyegetheti a bántalmazottat, hogy visszavonja a támogatását, ha a bántalmazott tanúskodik.

A bántalmazott úgy gondolhatja, hogy az igazságszolgáltatás nem fogja megállítani a bántalmazót, és nem fog neki, illetve a gyerekeinek biztonságot nyújtani. Ez a gondolat fakadhat abból, hogy a bántalmazott nő korábban nem kapott megfelelő segítséget az igazságszolgáltatástól, de lehet az eredménye a bántalmazó befolyásának is, aki elhitette a bántalmazott partnerrel, hogy „semmi sem fogja őt megállítani”.

Az eljárásban való részvétel előtt álló, fent említett akadályokon felül érdemes még figyelembe venni, hogy mikor a bántalmazott nők az igazságszolgáltatáshoz fordulnak, a bántalmazók az erőszak fokozásán túl az erőszaknak korábban nem alkalmazott formáit is elkezdhetik gyakorolni: például az áldozatot zaklatják, tulajdonát megrongálják, fenyegetik, hamis váddal illetik a hatóságok előtt. Tekintettel a bántalmazóknak az átlagosnál lényegesen

nagyobb pereskedési kedvére,⁷¹ a bántalmazott azzal is gyakran szembekerül, hogy a bántalmazó az összes erőforrását felőrli. Korábbi elszigeteltsége vagy a konkrét gazdasági erőszak miatt sok bántalmazottnak nincsen elég pénze, önálló vagy elegendő jövedelme, lakhatása, társadalombiztosítása; nem tudja kire bízni a gyereket; nem tud megfelelően közlekedni; a korábbi bántalmazás vagy a folyamatos pereskedés miatt elbocsátották; nincs megfelelő iskolai végzettsége új munkahely szerzésére. A bántalmazottak sajátos gondja továbbá, hogy sok ügyvéd nem bírja sokáig képviselni ezeket az ügyeket, mivel vagy nem elégedett a bántalmazott fizetési képességével, vagy az ügyvéd maga is osztozik azon előítéletekben, amelyek negatívan hatnak a bántalmazott jogi képviselőre, és így a bántalmazottak egy perfolyam alatt több ügyvédet is kénytelenek alkalmazni.

3.5.8. Gyerekek egy bántalmazó kapcsolatban

A partnerbántalmazás viselkedési meghatározása a felnőttek vagy kamaszok közötti erőszakot helyezi előtérbe, ugyanakkor a legtöbb párkapcsolati erőszak egyben a bántalmazottal egy háztartásban élő gyerekek veszélyeztetését is jelenti. A bántalmazó apa által az anyával szemben, a gyerekek jelenlétében elkövetett erőszak ugyanis fenyegetést jelent a gyerekek számára is - szemben azzal a tévhitel, amely szerint ha az erőszak „csak” az anya ellen irányul, ettől még lehet a bántalmazó egy jó apa.⁷² Az elszenvedett bántalmazás aláássa a bántalmazott anya szülői képességeit is.⁷³ Továbbá, sok bántalmazó ezen felül eszközként használja a gyerekeket a nő kontrollálására és bántalmazására.⁷⁴

Kutatások kimutatták, hogy a bántalmazott nők sokféle módon aktívan védelmezik gyermeküket a bántalmazóval szemben.⁷⁵ Az intézmények által gyakran elvárt magatartás ugyanakkor egyfajta kettős mércét állít fel velük szemben: amíg a bántalmazás áldozata a bántalmazó kapcsolatban él, elvárják tőle, hogy önerőből megvédje a gyermekét a bántalmazásnak való kitettségtől vagy kilépjen a kapcsolatból, ha pedig kilép és elmenekül, akkor **kötelezik őt a kapcsolattartás biztosítására**. A két ellentétes elvárásnak való meg

⁷¹ Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: Lehet-e jó apa a bántalmazó? A partnerbántalmazás hatása a szülő-gyermek kapcsolatra, 2013, Háttér Kiadó-NANE Egyesület, pp. 181. Original: Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: The Batterer as a Parent: Addressing the Impact of Domestic Violence on Family Dynamics, 2nd Edition, 2013, SAGE Publications; Vollans A. (2010). Court-Related Abuse and Harassment: Leaving an Abuser can be Harder than Staying. Vancouver: YWCA. Elérhető:

<https://ywcavan.org/sites/default/files/resources/downloads/Litigation%20Abuse%20FINAL.pdf>

⁷² CHILDREN WITNESSES OF GENDER VIOLENCE IN THE DOMESTIC CONTEXT - Analyses of the fulfillment of their specific needs through the protection system (2011), Save the Children, Elérhető: https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/children_witnesses_of_gender_violence_in_the_domestic_context-2.pdf

⁷³ Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: Lehet-e jó apa a bántalmazó? A partnerbántalmazás hatása a szülő-gyermek kapcsolatra, 2013, Háttér Kiadó-NANE Egyesület, pp. 112-125. Original: Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: The Batterer as a Parent: Addressing the Impact of Domestic Violence on Family Dynamics, 2nd Edition, 2013, SAGE Publications

⁷⁴ April M. Zeoli & Echo A. Rivera & Cris M. Sullivan & Sheryl Kubiak (2013), pp. 547-548.

⁷⁵ Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: Lehet-e jó apa a bántalmazó? A partnerbántalmazás hatása a szülő-gyermek kapcsolatra, 2013, Háttér Kiadó-NANE Egyesület, pp. 122. Original: Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: The Batterer as a Parent: Addressing the Impact of Domestic Violence on Family Dynamics, 2nd Edition, 2013, SAGE Publications

nem felelés pedig idővel akár azzal a következménnyel járhat, hogy az anyát megvádolják azzal, hogy a kiskorút veszélyezteteti vagy akadályozza a kapcsolattartást. A gyermek védelmének megkísérlését szolgálhatja számos olyan magatartás is, amelyek azt a látszatot kelthetik a felületes külső szemlélőben, hogy a bántalmazott nők elfogadják az erőszakot. Ilyen például, amikor azért próbálnak megfelelni a bántalmazó követeléseinek, hogy azzal a súlyosabb erőszakot elkerüljék: a fenyegetések hatására nem lépnek ki a kapcsolatból; vagy nem sikoltanak a bántalmazás során; vagy nem próbálnak elmenekülni, ha a gyerekkel a kezükben bántalmazza őket a férjük, mert az még súlyosabb erőszakkal fenyegette meg őket, ha ezt megkísérelnék; vagy ügyvédjük tanácsára nem említik az erőszakot a válás során. A bántalmazott nők ezen felül gyakran megtanítják a gyerekeknek, hova bújjanak el a férfi erőszakkitörése során, elküldik a gyereket barátokhoz, elmenekülnek otthonról, távoltartást kérnek – ezeket azonban a hatóságok szinte soha nem ismerik el a gyermeket védő viselkedésként. A veszélyeztető és védő magatartások közti különbségtétel hiánya hibás hatósági döntésekhez vezethet, és kiszolgáltathatja a gyereket a további erőszaknak, ezért ezeket a körülményeket a lehető legpontosabban fel kell tárni.

Leszbikus és meleg kapcsolatokban külön akadályozhatja a bántalmazott szülőt a gyerek megvédésében, ha hivatalosan nem hozzátartozója a gyerekeknek. Magyarországon a leszbikus és meleg párok kapcsolatban élők nem fogadhatnak örökbe közösen, illetve nem fogadhatják örökbe a partner biológiai gyermekét sem. Ez oda vezethet, hogy a gyerekek gondozásából ténylegesen nagyobb részt vállaló, a gyerekekkel bensőségebb kapcsolatot fenntartó bántalmazott szülőnek hivatalosan nincsenek szülői jogai, így nem léphet fel a hatóságoknál a gyerekek védelmében. Attól is okkal félhet az ilyen jogi helyzetben lévő bántalmazott szülő, hogy elveszíti a kapcsolatát a gyerekével, ha akár a saját bántalmazása, akár a kiskorú veszélyeztetése miatt a hatóságokhoz fordul. Ez a helyzet maradásra készítheti a bántalmazott szülőt.

4. Általános ismeretek a szexuális erőszakról

Ebben a fejezetben a szakember a szexuális erőszakkal kapcsolatos alapvető ismereteket sajátíthat el - információt nyújtunk annak elterjedtségéről és a különböző formáiról, valamint az elkövetőkkel és az áldozatokkal kapcsolatos tényekről, továbbá körbejárjuk a szexuális erőszakkal kapcsolatos gyakori tévhiteket is.

4.1. A szexuális erőszak fogalma és típusai

A szexuális erőszak erőszak, amelynek a szexuális cselekmény csupán eszköze, és amely közben az elkövető irányít, az áldozat pedig teljes kiszolgáltatottságot, rettegést és kontrollvesztést él meg.⁷⁶ Alapvetésként szögezhető le, hogy bármely jellegű szexuális cselekményben való részvételhez mindkét résztvevő fél önkéntes, lelkes és egyértelmű beleegyezése szükséges, amely egyenlő felek között, szabad döntés eredményeként született, továbbá az egész cselekmény alatt folyamatosan fennáll. Szexuális erőszakról

⁷⁶ Bridges, A. J., Wosnitzer, R., Scharrer, E., Sun, C., and Liberman, R. (2010). "Aggression and sexual behavior in bestselling pornography videos: A content analysis update," *Violence Against Women*, Volume 16, Issue 10, 1065-1085.

akkor beszélünk, ha valakit erőszakkal, kényszerrel, zsarolással, manipulációval, beleegyezésre képtelen állapotát kihasználva, vagy védekezésre képtelen állapotával visszaélve bármilyen általa nem akart vagy ahhoz a beleegyezését nem adó szexuális cselekvésbe vonnak. Ez lehet nem beleegyezésen alapuló vaginális, anális vagy orális behatolás, amelyet az elkövető mind testrészszel mind valamely tárggyal elkövethet⁷⁷ de szexuális erőszakot valósít meg minden nem kívánt érintés, csók vagy a nem kívánt terhesség és a szexuális úton terjedő betegségek elleni védekezés - az óvszerhasználat - megtagadása.

A szexuális erőszak elkövethető oly módon is, hogy az elkövető az áldozat azzal fenyegeti meg, hogy az ő vagy az áldozat számára más fontos személy testi épségében vagy egészségében kért tesz ellenállás esetén, illetve zsarolással is oly módon, hogy például meztelen képek közzétételével zsarolva veszi rá az érintettet a szexuális cselekményekre. Megvalósulhat pozíció vagy tekintély kihasználásával is, amely jelenthet korbeli különbséget és valamely társadalmi vagy munkahelyi hierarchiában elfoglalt magasabb pozíciót is. Manipuláció is lehet a szexuális erőszak elkövetésének eszköze, amelynek során az elkövető barátságot ígérve az áldozat bizalmába férkőzik és ezt a helyzetet használja ki, vagy addig nyaggatja az áldozatot, nemleges, illetve vonakodó reakciójára addig sorolva érveket a szexuális közeledésre, hogy az áldozat a helyzetből való szabadulása érdekében "adja beleegyezését". Megfigyelhető, hogy a traumatizáltság aránya a szexuális erőszak áldozatai között az egyik legmagasabb.⁷⁸

Szexuális erőszak elkövetésére, vagy az elkövetett erőszak áldozatra gyakorolt hatásainak elmélyítésére az elkövetők nem ritkán az online teret is igénybe veszik. **Bosszúpornóról** beszélünk akkor, amikor az elkövető az áldozatról készült vagy őt ábrázoló szexuális tartalmú képeket vagy videókat egy vagy több különböző online felületen közzétesz vagy az áldozat családja, ismerősei, kollégái részére emailen vagy más üzenetváltásra alkalmas felületen elküldi. Ez lehet a párkapcsolati erőszak online térben alkalmazott eszköze is, melynek célja az áldozat megalázása és társadalmi ellehetetlenítése. Az áldozatról készített nem valódi, hamis szexuális tartalmú képek vagy videók készítése és közzététele is hasonló célt szolgál.

A bosszúpornó megvalósulhat szexuális kényszerítéssel is: ebben az esetben az elkövető az áldozatról készült szexuális tartalmú fényképek, videók, hamisított képek vagy felvételek online felületeken történő közzétételével oly módon fenyegeti vagy zsarolja meg az áldozatot, hogy a nyilvános közzététel vagy a felvételek elküldésének elkerülése érdekében az áldozat (további) szexuális tartalmú képeket küldjön, vagy szexuális kapcsolatba lépjen az elkövetővel. Annak a veszélye is fennállhat, hogy a szexuális erőszakra készült kép- vagy videófelveteleket feltöltik az internetre, mely esetben az áldozatok nem egy esetben áldozathibáztatásnak, online zaklatásnak és megszegényítésnek vannak kitéve.⁷⁹

A különböző jogrendszerek eltérően értékelhetik a szexuális erőszak körében elkövetett cselekményeket, akár különböző bűncselekményi kategóriába sorolva azokat, vagy szabálysértésként minősítve azt.

⁷⁷ Isztambuli Egyezmény, 36. cikk

⁷⁸ A trauma súlyos tünetei a túlélők 94%-ánál a bűncselekmény után akár 2 hétig, míg a túlélő nők 65%-ánál ezek a tünetek akár 30 napon túl is fennállhatnak. Lásd: Barbara Olasov Rothbaum, Edna B. Foa, David S. Rigs, Tamera Murdock, William Walsh: A Prospective Examination of Post-Traumatic Stress Disorder in Rape Victims, *Journal of Traumatic Stress*, Vol. 5, No. 3, New Jersey, Wiley Online Library, 1992, p. 463

⁷⁹ Alexa Dodge: Digitizing rape culture: Online sexual violence and the power of the digital photograph (2016), *Crime Media Culture*, Vol. 12(1), 65–82, SAGE

4.2. A szexuális erőszak elkövetői és áldozatai — tények és tévhit

Számtalan előítélet és tévhit létezik a szexuális erőszakkal kapcsolatban - mind a szélesebb társadalomban, mind az egyes szakemberek körében. Ezek kiterjednek mind a szexuális erőszak elterjedtségére, arra, hogy ki követi el az erőszakot és ki válik szexuális erőszak áldozatává, és hogy milyen közegben követik el ezeket a cselekményeket.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének 2014-ben nyilvánosságra hozott reprezentatív kutatási adatai szerint az Európai Unióban a nők több, mint egytizedét érte a szexuális erőszak valamely formája, és 20 nőből egy nő ellen követtek el nemi erőszakot.⁸⁰ Az rendelkezésre álló adatokból az is nyilvánvaló, hogy a szexuális erőszak leggyakrabban nem sötét sikátorokban történik, és nem idegen követi el. Az esetek többsége ugyanis az áldozat által ismert helyen történik, az elkövető pedig általában olyan személy, akit az áldozat ismer, például intim partner, rokon, barát vagy ismerős.⁸¹

A párkapcsolaton és házasságon belül is megvalósulhat a szexuális erőszak, ugyanis senkinek sem kötelessége kielégítenie a partnerét. Az sem ritka, hogy egy randihelyzetet használ ki az elkövető az erőszak elkövetésére. A felek közötti kapcsolattól függetlenül szexuális erőszakról beszélünk, ha valamelyikőjük nem adta a teljes, önkéntes, határozott beleegyezését. Azok az áldozatok, akikkel szemben a szexuális erőszakot otthon és/vagy olyan személy követte el, akit ismertek, vagy közvetlen fizikai erőszak vagy kényszer alkalmazása nélkül követték el, ritkábban fordulnak a hatóságokhoz az attól való félelmükben, hogy a hatóságok nem hisznek nekik, vagy őket hibáztatják az erőszakért.⁸²

A témához kapcsolódó tudományos kutatások szerint nem megalapozott az olyan feltételezés, amely szerint a szexuális jellegű bűncselekmények esetében magasabb volna a hamis vádak aránya más bűncselekményekhez képest – ez az előfeltételezés abból az előítéletből és jogalkalmazás-történeti hagyományból táplálkozik, hogy a nők nem tekinthetők szavahihető tanúnak.⁸³

A szexuális erőszak bizonyítására alkalmazandó egységes és világos jogalkalmazói vagy igazságügyi szakértői tudományos gyakorlat hiánya ugyanis – amely nemcsak nemzetközi vagy európai szinten, de gyakran országos szinten is jellemző – megnehezíti az elkövetett szexuális erőszak arányának valósághű megállapítását.⁸⁴ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy gyakran elmaradhat az elkövetővel szembeni elmarasztaló ítélet azokban az esetekben is, amikor valóban szexuális erőszak történt, de az adott ügyben egyes bizonyítékok nem kerültek időszerű begyűjtésre, és/vagy a döntést meghozó jogalkalmazó egyes releváns bizonyítékokat nem vett figyelembe. Amennyiben célunk a szexuális erőszak felszámolása és az elkövetők felelőssége vonása, úgy kulcsfontosságú lenne tehát az egységes jogalkalmazói gyakorlat fejlesztése a bizonyítékok összegyűjtése és befogadhatósága terén.

⁸⁰ Violence against women: an EU-wide survey. Main results report (2014), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 21. oldal

⁸¹ Alexis A. Adams-Clark, Joan C. Chrisler: What Constitutes Rape? The Effect of Marital Status and Type of Sexual Act on Perceptions of Rape Scenarios (2018), Violence Against Women, Volume 24, Issue 16. , 1-20, SAGE

⁸² Rachel M. Venema, PhD, MSW: Police Officer Schema of Sexual Assault Reports: Real Rape, Ambiguous Cases, and False Reports (2014), Journal of Interpersonal Violence, 1-28, SAGE

⁸³ Kelly (2010) The (In)credible Words of Women: False Allegations in European Rape Research. *Violence Against Women* 16(12) pp.1345–1355. Elérhető:

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1077801210387748>

⁸⁴ Ibid.

Ez különösen fontos cél lenne annak fényében, hogy a szexuális erőszak bűncselekmények körében a látencia aránya rendkívül magas. Az EU-ban a nők mindössze 15%-a fordul a rendőrséghez még a szexuális erőszak legsúlyosabb formái esetén is.⁸⁵

A szexuális erőszak elkövetői ráadásul jellemzően sorozatos/visszaeső elkövetők, így a jogalkalmazói gyakorlat fejlesztése az elkövetők sikeres felelősségre vonásának tekintetében nem csak a már viktimizált áldozatok jogorvoslata, hanem a társadalom más tagjainak, ugyanazon elkövető leendő, jövőbeli áldozatainak védelmében is indokolt.⁸⁶ A látencia Magyarországon 415-szörösre becsülhető, ami azt jelenti, hogy 415 esetből csupán 1 esetben kerül a bűncselekmény a hatóságok látókörébe.⁸⁷

4.2.1. A szexuális erőszakot elkövető férfi

Szexuális erőszakot elkövető férfiak minden korosztályban és társadalmi csoportban előfordulnak. A legtöbb elkövető nem mentális beteg, és nem lehet „kiszúrní a tömegben”. Sőt, általában teljesen hétköznapiak és normálisnak tűnnek, akár élhetnek párkapcsolatban és lehet családjuk is, esetleg magas státuszt élveznek a társadalomban, munkahelyükön magas pozíciót töltenek be. Sokan közülük az áldozat házastársa, volt házastársa, intim partnere vagy volt intim partnere.

A legtöbb szexuális erőszak nem pillanatnyi és uralhatatlan szexuális vágy eredménye, hanem részben vagy egészben megtervezett, oka pedig nem a szexuális kielégületlenség, hanem az áldozat feletti hatalom és kontroll gyakorlásának vágya.⁸⁸ Ha a cél csak a kielégülés lenne, erre erőszakmentes megoldást is találhatna - akár olyat, amelyhez nem szükséges partner jelenléte. Az szexuális erőszak elkövetésére az sem kielégítő magyarázat, hogy a férfiak természetüknél fogva erőszakosak lennének, mivel a férfiak erőszakos viselkedése kulturálisan meghatározott. Ez azt jelenti, hogy tágabb értelemben vett nők elleni erőszak cselekmények egy olyan, mindennapos jelenségekként értékelt cselekményeket is magába foglaló skálán helyezkednek el, melynek a már társadalmilag is súlyosnak értékelt esetei csupán annak egyik végpontján helyezkednek el. Az erőszak okai így a szexista kultúrában, és azokban az előítéletekben keresendőek, melyek az erőszakosságot a férfiasság megnyilvánulási formájaként ábrázolják.⁸⁹

⁸⁵ Violence against women: an EU-wide survey. Main results report (2014), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), p. 59

⁸⁶ Bár a büntetőjogi felelősségre vonás és az elkövetők mentális hozzáállásának megváltoztatására tett kísérletek szükségesek, de mindez nem teremti meg az esetleges jövőbeli áldozatok védelmét, ugyanis számos elkövető még az e bűncselekményért kirótt és végrehajtott szabadságvesztést és a pszichológiai/pszichiátriai egyéni vagy csoportos kezelést követően is visszaesik ugyanazon elkövetői magatartásba. Lásd: Przybylski (2015) Recidivism of Adult Sexual Offenders. *SOMAPI Research Brief*. <https://smart.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh231/files/media/document/recidivismofadultsexualoffenders.pdf>

⁸⁷ Wirth & Winkler (2015) *NŐK ELLENI ERŐSZAK az adatok tükrében: FRA – népesség-bűnügyi statisztikák*. p.12. Elérhető:

<https://nokjoga.hu/wp-content/uploads/nane-fra-nepesseg-enyubs-final-2014-w-w-2015jun19.pdf>

Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics, National Crime Victimization Survey, 2015-2019 (2020). RAINN, <https://www.rainn.org/statistics/criminal-justice-system>

⁸⁸ A. Nicholas Groth, H. Jean Birnbaum: *Men Who Rape. The Psychology of the Offender*, Springer, 1979, 13. oldal

⁸⁹ Kelly, L. 1988. *Surviving Sexual Violence*. Cambridge: Polity Press, 74-137. oldal

4.2.2. A szexuális erőszak nő áldozata

Szexuális erőszak minden korosztályban és társadalmi csoportban előfordulhat. Egy nő sem „kéri” öltözködésével vagy viselkedésével, hogy szexuális erőszakot kövessenek el vele szemben. A szexuális erőszak nem uralhatatlan vágy eredménye, így az áldozat vonzó külseje már csak emiatt sem áll összefüggésben az elkövetett erőszakkal, és kutatások is alátámasztották, hogy az elkövetők olyan célpontokat keresnek maguknak, akikről azt feltételezik, hogy sebezhető vagy gyenge, vagyis nem védekezik.⁹⁰ Ezzel együtt fontos hangsúlyozni, hogy nem a védekezés a szexuális erőszak elkövetésének mércéje: a szexuális erőszak áldozata nem tudhatja, hogy az elkövető meddig megy el a bántalmazásban, aki szélsőséges esetekben akár meg is ölheti. A női szocializációnak ezen túl nem része az aktív önvédelem képességének elsajátítása, és az is igen gyakori, hogy az érintett a támadás következtében lefagy,⁹¹ vagy akár az adott helyzetben reálisan felmérte, hogy sokkal súlyosabb erőszakra számíthat az elkövetőtől, ha ellenállást tanúsít. Nemcsak a halálfélelem, de az életveszélyes fenyegetések és fizikai erőszak is könnyen megbéníthatja az áldozatot.⁹²

Hasonló módon nem járult hozzá az áldozat ittasságával vagy tudatmódosító szer használatával ahhoz, hogy szexuális erőszak érje. Beleegyezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy semmilyen szexuális cselekménybe beleegyezni nem tud, így ezt az állapotát kihasználva minden esetben szexuális erőszak valósul meg.

Általánosságban elmondható, hogy a nők képesek eldönteni, hogy a másik szexuális közeledése érdekli-e őket, avagy nem. Az ismerős által elkövetett szexuális erőszak esetén az áldozatoknak általában kevésbé hisznek, maguk az áldozatok pedig úgy érezhetik, hogy rossz emberismerők, és ezért igen nehezükre esik az erőszakot követően másokban megbízni, valamint nehezebben dönthetnek a feljelentés megtételéről is.

4.3. A szexuális erőszak lelki hatásai

Szexuális erőszak során az elkövető az áldozat fölött fennálló hatalmát demonstrálja, egyben az áldozatot súlyosan megalázza. Ennek során az áldozat teljes kontrollvesztést él át, és azt tapasztalja, hogy az ő akarata egyáltalán nem számít, a történések képtelen befolyásolni. Ennek a következménye lehet erős félelem- és tehetetlenség érzése, illetve súlyos bizalomvesztés. Az átélt erőszak kihathat az élet számos területére, tünetei pedig igen változatosak és hullámzóak lehetnek - egy-egy tünet hol felerősödhet, hol elmúlhat, vagy egy adott ideig tartó szünet után újra előbukkanhat. Így az áldozat tapasztalhat koncentrációs nehézségeket, alvászavar és rémálmok gyötörhetik, állandó készültségben érezheti magát, félhet egyedül vagy éppen tömegben lenni, étvágytalan lehet, érezhet dühöt, félelmet, szorongást, büntudatot vagy undort. Tagadhatja az erőszak rá gyakorolt hatását, hitetlenséget

⁹⁰ Dennis J. Stevens: Predatory Rapists and Victim Selection Techniques, The Social Science Journal, Volume 31, Issue 4, 1994, DOI: 10.1016/0362-3319(94)90033-7. Elérhető: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1016/0362-3319%2894%2990033-7>

⁹¹ Bessel van der Kolk: A test mindent számon tart. Az agy, a test és az elme szerepe a traumafeldolgozásban. Ursus Libris, 2020, 91. oldal. Eredeti nyelven: Bessel A. van der Kolk: The Body Keeps the Score. Brain, Mind and Body in the Healing of Trauma. Viking, 2014

⁹² Ibid.

élhet meg a vele történt erőszakkal kapcsolatban, de depresszió is kialakulhat nála, és öngyilkossági gondolatai is lehetnek. Az esetek jelentős részében PTSD, azaz poszttraumás stressz-szindróma alakul ki az áldozatoknál.⁹³

A szexuális erőszak okozta lelki sérülések évekig fennmaradhatnak, ezért fontos a megfelelő szaksegítség igénybevétele. Az első lépés a gyógyulás útján a biztonság megteremtését követően a kontroll érzésének visszaszerzése: ennek módja, hogy az áldozat maga hozza meg az önmagával kapcsolatos döntéseit - például szabadon dönthessen arról, hogy indít-e büntetőeljárást vagy sem.

5. Általános ismeretek szakemberek számára a zaklatásról

Ebben a fejezetben a zaklatás definíciójáról és tipikus megnyilvánulási formáiról, továbbá a zaklatás jelenségének elterjedtségéről és annak az áldozatra gyakorolt hatásáról gyűjtöttük össze a legrelevánsabb információkat.

5.1. Mit nevezünk zaklatásnak?

Zaklatásnak minősül minden olyan

- rendszeres vagy ismétlődő jellegű,
- az áldozatot fenyegető cselekmény,
- melynek következtében az áldozat biztonságérzete csökken vagy veszélyben érzi magát.⁹⁴

A 2.5.4. fejezetben a partnerkapcsolati erőszaknál kifejtettekkel egyezően a zaklatás esetén is előfordulhat, hogy a zaklatás cselekménysorában megjelenő egyes rész-cselekmények önmagukban vizsgálva nem érik el a bűncselekmény súlyosságát. A zaklatás azonban egyetlen viselkedési mintázatot jelenít meg, melynek során az elkövetett, adott esetben kisebb súlyú cselekmények összességükben fejtik ki romboló hatásukat az áldozatra, így ennek megfelelően értékelendők.⁹⁵ Fontos hangsúlyozni, hogy különösen a partnerkapcsolati erőszak áldozatai számára, akikkel szemben korábbi partnerük követ el zaklatást, az olyan cselekmények is fenyegető tartalmat hordozhatnak, amelyek a kapcsolat jellegén és a korábbi bántalmazás élményein alapulnak.⁹⁶ Ebből adódóan nem hatnak feltétlenül fenyegetően egy külső szemlélő vagy segítő szakember számára, azonban az áldozat biztonságérzetét jelentősen beszűkítik, fenyegetik vagy megsértik. Ezért érdemes az áldozat zaklatással kapcsolatos beszámolóját minden esetben komolyan venni és meghallgatni, és a mindennapi életvitelébe rendszeresen vagy ismétlődő jelleggel beavatkozó, háborgató magatartást is megfelelő súllyal számba venni.

⁹³ Carol E. Jordan, Rebecca Campbell, Diane Follingstad: Violence and Women's Mental Health: The Impact of Physical, Sexual, and Psychological Aggression (2010), Annual Review of Clinical Psychology, Vol. 6, 607–628, Annual Reviews

⁹⁴ Isztambuli Egyezmény, 34. cikk

⁹⁵ Isztambuli Egyezmény Értelmező Jelentése, 185. pont

⁹⁶ Fleming et al.: Intimate Partner Stalking Victimization and Posttraumatic Stress Symptoms in Post-Abuse Women, Violence Against Women Volume 18, Issue 12, 2013, SAGE, 1371. oldal

A zaklatás rendkívül változatos megnyilvánulási formákban ölthet testet és igen változó lehet az áldozatra gyakorolt hatása is. Ami ezekben a cselekményekben azonos, hogy azok **a sértett számára nem kívánatosak** és minden esetben életminősége romlását eredményezik. Mivel a zaklatást kimerítő cselekmények minden esetben sértik az érintettek magánszférájához való jogát, fontos kiemelni, hogy a zaklatást kimerítő cselekmények megfelelő súlyú értékelése és a hatóságok, szakemberek által nyújtott segítség nem függhet az áldozat jellemzőitől - ezek legfeljebb a segítségnyújtás konkrét elemeit körvonalazhatják az áldozat egyéni helyzetéhez és szükségleteihez mérten.

5.2. A zaklatás megjelenési formái

Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének adatai szerint az unióban élő nők 18%-a tapasztalt zaklatást, mely esetek több, mint egyötödében a zaklatás ideje meghaladta a 2 évet.⁹⁷ A kutatások zaklatás esetében is kimutatták, hogy annak elkövetői túlnyomórészt férfiak.⁹⁸ Leggyakrabban sértő, megalázó, fenyegető üzenetek tömeges küldésében, telefonhívásokban vagy bármely más nem kívánt kapcsolatfelvételen keresztül nyilvánul meg, és jellemző az áldozat folyamatos vagy ismétlődő követése, az áldozat lakóhelye környékén való váratlan megjelenés, például a ház előtt vagy az utcában történő várakozás - gyalogosan vagy gépjárművel közlekedve. Gyakori az áldozat munkahelyén történő megjelenés, amely nem ritkán a munkahelyre való bemenéssel vagy annak megkísérlésével társul. A személyes jelenléttel megvalósuló zaklatás során az elkövető rendre szóban is becsmérli az áldozatot vagy fizikailag erőszakoskodik vele, kiabál, rángatja, leköpi, nem engedi elmenni és fenyegeti. A zaklatás elkövetési mintázatának a szexuális erőszak is lehetséges eszköze lehet.⁹⁹

Szintén zaklatásnak minősül az interneten keresztül történő megfigyelés, vagy az áldozat személyes adatai felhasználásával történő különböző áruk, szolgáltatások megrendelése az interneten keresztül. Az sem ritka, hogy az elkövető különböző - akár szimbolikus jelentőséggel bíró - tárgyakat vagy nyomokat helyez el az áldozat környezetében, amelyek az áldozat számára egyértelműen jelzik, hogy a zaklató ott járt - például az áldozatról készült képfelvételek az áldozat postaládájába helyezése vagy emailen részére történő megküldése, jelezve, hogy az elkövető folyamatosan figyeli, vagy egy virágcsokor elhelyezése az áldozat kertjében vagy az ajtaja előtt -, valamint az áldozat vagyontárgyainak megrongálása.

A zaklatás megvalósulhat a volt partnerrel szembeni értelmetlen és alaptalan jogi procedúrák rendszeres kezdeményezése, mely formáját a zaklatásnak eljárási vagy jogi zaklatásnak nevezünk. Ide sorolható az eljárások kezdeményezése gyámhatóság, adóhatóság, egészségbiztosítási intézmények előtt, törvényességi felügyeleti eljárás indítása, melyek akár egyidejűleg párhuzamosan és tömegesen is folyhatnak.

Közvetett zaklatásról akkor beszélünk, amikor az elkövető az áldozat környezetét célozza viselkedésével, ugyanakkor annak érdekében, hogy az áldozatra ez a viselkedése hatást gyakoroljon, harmadik szereplőkön keresztül aláásva biztonságérzetét - például oly módon,

⁹⁷ Violence against women: an EU-wide survey. Main results report (2014), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 81. oldal

⁹⁸ Racine et al.: Classification Systems for Stalking Behavior, Journal of Forensic Sciences, January 2014, Vol. 59, No. 1, 251-252. oldal

⁹⁹ Ibid.

hogy valótlan információt terjeszt a nő környezetében róla.¹⁰⁰

A zaklatásos esetek háromnegyede nem kerül a hatóságok látókörébe,¹⁰¹ melynek indokai között szerepel, hogy az áldozatok nem bíztak abban, hogy a hatóságok elég súlyosnak ítélnék a cselekményeket, vagy nem tudnának érdemben cselekedni a zaklatás megszüntetése érdekében.¹⁰² A nők hatóságokba vetett bizalmát egyértelműen erősítené, ha következetes és szilárd gyakorlattá válna a nők elleni erőszak bűncselekmények elkövetőivel szembeni hatékony és határozottan hatósági fellépés.

5.2.1. Zaklatás a volt partner által

A zaklatókra is igaz, hogy többségük nem szenved mentális betegségtől.¹⁰³ Viselkedésük közvetlen kiváltó oka jellemzően a partnerük párkapcsolatból való kilépési vagy a válási szándék bejelentése, amely egyben azt is jelenti, hogy ennek teljesülése esetén a bántalmazó volt partner többé már nem gyakorolhat kontrollt volt partnere felett. A bántalmazók jellemzően nem fogadják el a partnerük döntését arról, ha a kapcsolatból ki szeretnének lépni. A zaklató volt partner viselkedése irányulhat békülési kísérletekre vagy a volt partnerén való bosszúállásra, amely magatartás mögöttes motivációja a kapcsolat alatt fennálló hatalomgyakorlás visszaszerzése és/vagy folytatólagos gyakorlása az áldozat fölött a zaklatáson keresztül. A párkapcsolat fennállása során jelenlévő bántalmazás és a szakítást követő zaklatás között egyértelmű összefüggés figyelhető meg.¹⁰⁴ A szakítást vagy válást követően a volt partner által elkövetett zaklatás aránya igen magas, 10-ből egy nőt érintő jelenség.¹⁰⁵

A bántalmazó volt partner által elkövetett zaklatás romboló hatását erősítik a korábban elszenvedett erőszak események élménye és emlékei, így gyakran olyan, a külső szemlélőnek akár bagatellnek tűnő cselekmények is komoly rettegést váltanak ki az áldozatokból, mely a harmadik szemlélő számára különösebb jelentéstartalommal nem bírnak, az áldozatot azonban egy konkrét megtörtént erőszakra emlékezteti. Továbbá az áldozat korábbi tapasztalatai alapján nagyon is tisztában van vele, hogy az elkövető fenyegetéseit komolyan kell venni, mivel a múltban egy vagy több alkalommal valóban beváltotta fenyegetéseit.

Amennyiben a bántalmazó volt partnerrel a bántalmazottaknak közös gyermeke született, a volt partnerek apai státuszukból fakadó jogaikkal is nem ritkán visszaélnek annak érdekében, hogy volt partnerüket zaklatásnak vagy a láthatások során bántalmazásnak tegyék ki -

¹⁰⁰ Violence against women: an EU-wide survey. Main results report (2014), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 82. oldal

¹⁰¹ Ibid 81. oldal

¹⁰² Ibid, 92. oldal

¹⁰³ Melay JR. The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives. San Diego, CA: Academic Press, 1998. in Racine et al.: Classification Systems for Stalking Behavior, Journal of Forensic Sciences, January 2014, Vol. 59, No. 1, 251. oldal

¹⁰⁴ Logan et al.: The Impact of Differential Patterns of Physical Violence and Stalking on Mental Health and Help-Seeking Among Women With Protective Orders, 2006, Violence Against Women Volume 12 Number 9, SAGE, 867. oldal

¹⁰⁵ Violence against women: an EU-wide survey. Main results report (2014), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 85. oldal

melynek igen gyakran a közös gyerekek is ki vannak téve.¹⁰⁶ Ezért elengedhetetlen, hogy a hatóságok az olyan zaklató elkövetési magatartásokat is figyelembe vegyék, melyek megjelenési formájukban nem bántóak, de egyértelműen zaklatásnak minősülnek, ha nem önmagukban, hanem kontextusban és az áldozatra gyakorolt romboló hatás szempontjából vizsgáljuk őket - például olyan üzenetek, melyek formálisan a közös gyerekekkel történő kapcsolattartás lebonyolításáról szólnak, nyilvánvaló céljukat és hatásukat tekintve azonban a volt partner fenyegetését, megalázását, bántását szolgálták.

A párkapcsolatból való kilépést, illetve a válást követő időszak különösen veszélyes a bántalmazott nők számára, mivel ebben az időszakban igen jellemző az erőszak eszkalálódása, a legtöbb súlyos testi sérülést okozó és gyilkossággal végződő bántalmazás ebben az időszakban következik be.¹⁰⁷ A zaklatás bizonyított kockázati tényezője annak, hogy az erőszak nagy valószínűséggel eszkalálódni fog, vagy a volt partner élete reális veszélyben van.¹⁰⁸

5.2.2. Zaklatás az elutasított udvarló által

Az elutasított udvarló által elkövetett zaklatás a motivációit, eszközeit, az áldozatra gyakorolt hatását és veszélyességét tekintve nagyjából azonos a volt partner által elkövetett zaklatás esetében kifejtettekkel. Az elutasított udvarló típusú zaklatókat áldozataik ismerik - lehetnek barátok, közös lehet a munkahelyük vagy lehetnek közvetlen kollégák, de az ismeretség eredhet orvos-páciens kapcsolatból is - közöttük intim kapcsolat azonban sosem jött létre. Általában a zaklató egyoldalú közeledésének, az egyoldalúan kívánt párkapcsolat kezdeményezésének visszautasítását követően kezdődik a zaklatás. Eszköztára az elkövető és az áldozat intim viszonyt nélkülöző kapcsolat jellegéből és abból fakadóan korlátozottabb, hogy a jelenlegi vagy volt partnerhez képest az áldozathoz való hozzáférése ezen típusú elkövetőnek általában korlátozottabb. Mindazonáltal hangsúlyozandó, hogy az erőszak kockázata a zaklatás áldozatait tekintetében általánosságban igen magas, a fizikai erőszak veszélye akár az esetek közel felében valószínűsíthető.¹⁰⁹

5.2.3. Utcai (szexuális) zaklatás

Az utcai zaklatás a szexuális zaklatás egyik formája, és az érintett szexuális integritást sértő

¹⁰⁶ Galántai et al.: Children Exposed to Violence: Child Custody and its Effects on Children in Intimate Partner Violence Related Cases in Hungary, *Journal of Family Violence* (2019) 34:399–409, Springer; Katz et al.: When Coercive Control Continues to Harm Children: Post-Separation Fathering, Stalking and Domestic Violence, *Child Abuse Review* (2020), Wiley

¹⁰⁷ Jennifer L. Hardesty and Grace H. Chung: Intimate Partner Violence, Parental Divorce, and Child Custody: Directions for Intervention and Future Research, *Family Relations*, Vol. 55, No. 2 (Apr., 2006), pp. 200-210, <http://www.jstor.org/stable/40005330>;

Ruth E. Fleury, Cris M. Sullivan and Deborah I. Bybee: When Ending the Relationship Doesn't End the Violence: Women's Experiences of Violence by Former Partners, *Violence against Women*, Vol. 6. Issue 12. (December 2000), SAGE Publishing, <https://doi.org/10.1177/10778010022183695>;

Racine et al.: Classification Systems for Stalking Behavior, *Journal of Forensic Sciences*, January 2014, Vol. 59, No. 1, 251. oldal

¹⁰⁸ Rai et al.: Correlates of Intimate Partner Stalking Precipitated Homicides in the United States (2020), *Journal of Family Violence*, Volume 35, No. 5., Springer

¹⁰⁹ Racine et al., 252. oldal

cselekedet, amely legjellemzőbben hangjelzésekkel, szavak formájában vagy fizikai érintéssel történő módon valósul meg - ilyen a fütttyögés, cuppogás, szóbeli megjegyzések, a személyes tér célzott megsértése vagy az intim testrészek megragadása. Ezek a cselekmények a nőket elsősorban a közterületeken, az utcán és a tömegközlekedési járműveken érik. Az intim partnerekkel szemben - ideértve az elutasított udvarlót is - alkalmazott zaklatásra jellemző ismertetőjelek az utcai zaklatás esetén többnyire nem jelennek meg:

1. Az elkövető motivációja nem a volt partner feletti hatalom és kontroll helyreállítása - a volt partner akár erőszakkal és fenyegetéssel történő visszaszerzésén vagy a rajta történő bosszúálláson keresztül -, hanem azon a szexizmuson alapuló gondolkodásmód, amely szerint a nők szexuális tárgyak, így velük a férfiak szabadon rendelkezhetnek.
2. Az utcai zaklatás elkövetője nem kifejezetten egy konkrét áldozatot céloz a cselekményével, hanem lehetséges áldozatok egy csoportjából válogat - ilyen csoport tipikusan a nők.
3. Nincsen intim személyes kapcsolat az utcai zaklatás elkövetője és áldozata között, sem az utcai zaklatás elkövetésekor, sem azt megelőzően nem álltak párkapcsolatban - ideértve az elutasított udvarló esetét is.
4. Egy elkövető és egy áldozat vonatkozásában ricca a rendszeresség vagy tartósság, amennyiben pedig fennáll, általában külső tényezőkhöz kötött. Ismétlődő jelleggel fordulhat például elő zaklatás egy építkezés helyszínének a közvetlen közelében az alatt az idő alatt, amíg a munkálatok tartanak, és az áldozat rendszeresen az építkezés helyszínét érintő útvonalon közlekedik.
5. Az utcai zaklatás eszköztára az intim partner által elkövetett zaklatás elkövetési cselekményeinél szűkebb skálán mozog, a cselekmény elkövetése időben és térben bekorlátolt.
6. Az áldozat mindennapi életvitele felett az elkövető nem vagy kevesebb kontrollt gyakorol.

5.3. A zaklatás áldozata

5.3.1. A intim partner által elkövetett zaklatás áldozatra gyakorolt hatása

Kortól és társadalmi csoporthoz tartozástól függetlenül bárki lehet zaklatás áldozata. A fizikai és szexuális erőszakhoz hasonlóan a zaklatás áldozataiban különböző érzéseket okoznak a velük szemben elkövetett zaklató cselekmények, így érezhetnek dühöt, félelmet, szégyent és bosszankodást. Továbbá kialakulhat bennük szorongás, sérülékenység érzése, depresszió, csökkenhet a magabiztosság érzésük, kialakulhat alvási nehézség vagy koncentrációs zavar, pánikrohamaik lehetnek és poszttraumás tünetek is jelentkezhetnek.¹¹⁰ Öt nőből közel három számol be arról, hogy legalább egy hosszútávú pszichés hatás alakult ki náluk a zaklatás következtében.¹¹¹ A zaklatás több esetben az áldozat élet- és mozgásterének beszűküléséhez vezet. Az érintettek jelentős része kénytelen telefonszámot és email címet cserélni a zaklatás

¹¹⁰ Fleming et al. 1380. oldal, Logan et al. 876 old

¹¹¹ Violence against women: an EU-wide survey. Main results report (2014), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 90. oldal

miatt,¹¹² és sokan törölni kényszerülnek magukat az internetes közösségi felületekről, melynek következtében személyes kapcsolatoktól és egyéb lehetőségektől is eleshetnek. Mások az elkövető által ismeretlen helyre kénytelenek költözni, hogy a zaklatásnak vége szakadjon. A zaklatás ezáltal komoly kihatással lehet az áldozat szociális és szakmai életére egyaránt, akinek nem ritkán szabadidejét és anyagi forrásait is jelentős mértékben a zaklatás csökkentése vagy annak teljes megszűntetése érdekében tett kísérletekre kell feláldoznia.

5.3.2. Az utcai zaklatás áldozatra gyakorolt hatása

Az utcai zaklatás áldozatai legtöbbször bénultságról, tehetetlenségről, félelemről, megalázottságról, undorról számolnak be. Ezen kívül növelheti a sérülékenység érzését, okozhat szorongást és az önértékelés csökkenéséhez is vezethet.¹¹³ Ahogyan más bűncselekmények esetén is, az utcai zaklatás áldozatai is gyakran úgy reagálnak a velük szemben elkövetett bűncselekményre, hogy elkerülik az általuk kockázatosnak tartott helyzeteket, helyszíneket.¹¹⁴ Ez azonban azt is jelenti, hogy egyúttal bekorlátozhatják tevékenységeiket, és nem veszik igénybe másokkal azonos módon a mindenki számára nyitva álló közterületeket. Arról nem is beszélve, hogy például egy biztonságosabbnak ítélt, de hosszabb útvonal megválasztása, illetve a veszély elkerülésére való állandó odafigyelés rengeteg időt és energiát is felemészt.

6. Az erőszak következményeként kialakuló trauma

A pszichés trauma a nem mindennapi, az életet vagy a testi épséget súlyosan fenyegető, egyszeri vagy ismétlődő események következtében jelentkezhet. Traumatikus események alatt olyan eseményekről beszélhetünk, amelyek meghaladják az ember mindennapi alkalmazkodóképességét,¹¹⁵ mivel egy olyan váratlan, sokkoló és irányíthatatlan történés, melyben az érintett teljes tehetetlenséget és rettegést él át. Jellemző, hogy az áldozat önmagáról és az őt körülvevő világról alkotott képe összeomlik.¹¹⁶ A traumatikus események hatása annál súlyosabb lehet, ha az erőszak nagyon brutális, azt ismétlődő jellegűen szenvedték el, vagy olyan személy követte el az erőszakot, akihez bizalmi vagy intim kapcsolat fűzi az áldozatot. Ebben a fejezetben alapvető ismereteket nyújtunk az erőszak áldozatai által tapasztalt gyakori traumatünetekről.

¹¹² Ibid. 81. oldal

¹¹³ Ibid. 114. oldal

¹¹⁴ Crime, safety and victims' rights – Fundamental Rights Survey (2021), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 106. oldal

¹¹⁵ Judith Herman: Trauma és gyógyulás. Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig. Háttér Kiadó, 2011, 50. oldal. Eredeti nyelven: Judith Lewis Herman: Trauma and Recovery. The Aftermath of Violence - from Domestic Abuse to Political Terror, Basic Books, 1997

¹¹⁶ Ibid, 67-69. oldal

6.1. A poszttraumás stressz-zavar (PTSD)

6.1.1. A PTSD tipikus tünetei

Az Amerikai Pszichiátriai Társaság mentális betegségek gyűjteményét tartalmazó Diagnosztikai és Statisztikai Kézikönyvébe (DSM) az elszenvedett traumát követő tünetegyüttes poszttraumás stressz-szindróma (PTSD) néven került feljegyzésre 1980-ban.¹¹⁷ A DSM-V meghatározása szerint a poszttraumás stressz-szindrómáról abban az esetben beszélhetünk, ha az érintett életét reálisan fenyegető vagy súlyos sérülés bekövetkeztével járó helyzetnek, illetve szexuális erőszaknak volt kitéve. A kitettség megvalósulhat közvetlenül, vagy azáltal, hogy a személy egy traumatizáló esemény közvetlen szemtanúja volt. Közvetetten abban az esetben beszélhetünk PTSD kialakulásáról, ha családtagot vagy más közeli személyt - például barátot - érintett olyan életet fenyegető vagy súlyos testi sérülés bekövetkeztével járó esemény, mely erőszakos módon vagy váratlanul - például természeti katasztrófa vagy baleset által - következett be.¹¹⁸ Egy kutatás például kimutatta, hogy a párkapcsolati erőszakot elszenvedő nők 84%-ánál lépnek fel PTSD tünetek.¹¹⁹ Segítő szakemberként traumatikus események részleteinek való kitettség is vezethet PTSD kialakulásához, például egy erőszakos személy elleni bűncselekmény vagy halálos baleset részleteinek való többszöri kitettség - ezt nevezzük másodlagos (vikárius) traumatizációnak.¹²⁰

A PTSD jellemző tünetei az alábbiak:

Emléketörések: A traumatikus eseményről szóló emlékebevillanások, melyeket gyakran a traumára emlékeztető ingerek váltanak ki - mely lehet illat, szag, érzés vagy fizikai érzet, hang, látvány vagy más, a traumatikus eseményre emlékeztető helyzet. Az emlékebevillanások kontrollálatlanul jelennek meg az áldozat tudatában és jellemzően nagy részletességgel szólnak az átélt traumáról, a trauma során átélt érzésekkel együtt. Alvás idején az emlékebevillanások rémálmok formájában is megjelenhetnek.

Hiperarousal, azaz felfokozott készenléti állapot: Olyan fizioológias reakció, mely a veszélyre vonatkozó állandó készenléti állapotot jelent - az áldozat szervezete arra számít, hogy az erőszak bármely pillanatban újra megtörténhet vele. Ennek az állapotban az ismertető jelei a gyakori megriadás kisebb ingerekre is, a nyugtalanság, a szívdobogásérzés, az alvászavarok, és jelentkezhethet légzési nehézség, fokozott éberség, illetve koncentrációs nehézség is.

¹¹⁷ Bessel van der Kolk: A test mindent számon tart. Az agy, a test és az elme szerepe a traumafeldolgozásban. Ursus Libris, 2020, 25. oldal. Eredeti nyelven: Bessel A. van der Kolk: The Body Keeps the Score. Brain, Mind and Body in the Healing of Trauma. Viking, 2014

¹¹⁸ DSM-V, 271. oldal

¹¹⁹ Carol E. Jordan, Rebecca Campbell, Diane Follingstad: Violence and Women's Mental Health: The Impact of Physical, Sexual, and Psychological Aggression, Annu. Rev. Clin. Psychol. 2010. 6:607-28, 613. oldal

¹²⁰ Robyn L. Trippany, Victoria E. White Kress, and S. Allen Wilcoxon: Preventing Vicarious Trauma: What Counselors Should Know When Working With Trauma Survivor, Journal of Counseling & Development, American Counseling Association, 2004, Vol. 82, 31. oldal

Beszűkülés/tompultság: Az erőszak során átélt tehetetlenség érzés tudati kivetülése, amelynek következtében az áldozat érzelmi eltávolodással és passzivitással reagál az őt körülvevő világra. Ennek következtében a külvilág számára érzelemmentesnek vagy közömbösnek tűnő módon viszonyulhat az őt ért erőszakhoz, és jellemző egyes helyzetek - kiváltképp a traumára emlékeztető helyzetek, helyek, tevékenységek - elkerülése vagy a társas kapcsolatokból való visszavonulás. Következménye lehet az emlékezet töredezettsége, amelynek során előfordulhat, hogy képtelen felidézni a traumás esemény egy-egy fontos aspektusát. Felléphet disszociáció is, amely az elviselhetetlen lelki fájdalom enyhítését célzó pszichés reakció, és amelynek során a traumatizált áldozat tudata az érzéseket leválasztva az emlékekről, a "testen kívülség" érzését éli át - mintha az események valójában nem vele történnének, és önmagát kívülről figyelné. A tünetek valamely tudatmódosító szer használatában is jelentkezhetnek, amit az áldozat érzelmei eltompítása érdekében vesz magához.

Túlfűtöttség/redundancia: Az áldozat ömlengve beszél, beszámolóiban gyakran úgy tűnik, hogy panaszkodik, vissza-visszatér olyan témákra, amelyeket már elmondott, mintha a múltban rekedt volna.

6.1.2. A komplex poszttraumás stressz-zavar (CPTSD)

Az egyszeri, körülhatárolt traumatikus eseményekkel ellentétben komplex poszttraumás stressz zavar (Complex PTSD vagy CPTSD) alakulhat ki azokban az esetekben, amikor a traumatikus esemény időben elhúzódó, ismétlődő, és amely elől az áldozat képtelen elmenekülni, legyen akár fizikailag képtelen erre, vagy egyéb pszichés-szociális kényszer hatására kényszerül a traumatizáló helyzetben maradni, az elkövető fölötté gyakorolt kényszerítő kontrollja hatására.¹²¹ Ilyennek minősülhet a kínzás, a rabszolgaság, a népirtó kampányok, a hosszan tartó családon belüli erőszak, az ismétlődő gyermekkori szexuális vagy fizikai bántalmazás. A CPTSD leírását az Egészségügyi Világszervezet Betegségek Nemzetközi Osztályozási Rendszere (ICD-11) tartalmazza.¹²²

A Complex PTSD tünetei általában súlyosabbak és tartósabbak, mint a poszttraumás stressz-zavarnál. A PTSD tüneteinek túl az érzelmszabályozásban súlyos és tartós problémák jelenhetnek, valamint a tartós és lehengerlő esemény okozta trauma hatására az érintett önértékelése jelentős csökkenést mutathat, legyőzöttnek vagy értéktelennek érezheti magát. A CPTSD esetében különösen erős lehet a szégyen, a bűntudat vagy a kudarc érzése. Továbbá, a személyes kapcsolatok fenntartásában és a másokhoz való közeledés képességében is komoly zavarok jelentkezhetnek.

A gyermekek és serdülők sérülékenysége a hosszan tartó traumának való kitettség esetén jellemzően magasabb, mint a felnőtteké, így esetükben nagyobb eséllyel alakulhat ki komplex poszttraumás stressz-zavar - például a krónikus gyermekbántalmazás és a kábítószer-kereskedelemben való részvétel esetén vagy gyermekkatonaként történő használat során. A komplex poszttraumás stressz-zavarban szenvedő gyermekeknél és serdülőknél kortársaikhoz képest nagyobb valószínűséggel jelentkezhetnek kognitív

¹²¹ Judith Lewis Herman: Complex PTSD: A Syndrome in Survivors of Prolonged and Repeated Trauma, Journal of Traumatic Stress, Vol 5, No. 3, Wiley, 1992, 377. oldal

¹²² 6B41 Complex post traumatic stress disorder, ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics (Version: 02/2022). Elérhető: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/585833559>

nehézségek - például figyelemzavar, csökkent tervezési és szervezési készsége. Egy traumatizált gyermekkort követő serdülőkorban a szerhasználat, a kockázattaló magatartások - például nem biztonságos szex, veszélyes vezetés, öngyilkosság szintjét el nem érő önkárosítás és az agresszív viselkedés - a Complex PTSD jele is lehet.

6.2. A traumatizált ügyfél

A trauma egy abnormális eseményre adott teljesen normális pszichés reakció,¹²³ így a szakembereknek fontos, hogy tisztában legyenek a PTSD tüneteivel, azok sokrétűségével annak érdekében, hogy felismerjék, amikor traumatikus ügyfélnek nyújtanak támogatást. A traumás tünetek igen széles skálán mozognak, és az elszenvedett traumatikus esemény jellege, a traumatizáló eseménynek való kitettség hossza, az áldozat korábbi kitettsége traumatikus eseménynek és korábbi élettapasztalata, az áldozat életkora, az elkövető személye és az áldozathoz fűződő viszonya, a traumatikus eseményt követő támogató környezet jelenléte vagy éppen annak hiánya, valamint a traumatizált áldozat személyisége is mind-mind olyan tényezők, amelyek befolyásolhatják, hogy mely tünetek jelennek meg erősebben, melyek enyhe formában és melyek maradhatnak el. Mindennek tudatában semmiképpen se vegyük magunkra a traumából fakadó, az adott helyzet alapján esetleg indokolatlanul erőteljesnek, vagy éppen megmagyarázhatatlanul érzéketlennek vagy elutasítónak tűnő reakciókat és kerüljük az áldozat ez irányú minősítését.

Ilyen reakciók lehetnek például: az áldozat nem a feltett kérdésre válaszol, hanem ismételt a traumához kapcsolódó egyéb eseményekről beszél, amelyek az adott szakember számára esetleg kisebb jelentőségűnek tűnhetnek; az áldozat nem reagál a neki feltett kérdésekre vagy olyan javaslatokra, amelyek bizonyos lépések megtételét kívánják meg az áldozattól; az áldozat nem tudja az erőszakos eseményt időrendi sorrendben felvázolni, ellenben részletesen beszél bizonyos, a szakember számára adott esetben nem releváns eseményekről, miközben nem emlékszik a szakember által fontosnak tartott események részleteire. Ezenkívül a szakember tompultságot, érzelemmentességet tapasztalhat az áldozatnál, amikor az felidézzi az erőszakos eseményeket, vagy azt észleli, hogy az áldozat nem hajlandó jogi eljárást kezdeményezni az elkövetővel szemben.

7. Általános ajánlások szakemberek számára a NEE áldozatok megfelelő bánásmódjáról

Ebben a fejezetben azokat az általános ajánlásokat gyűjtöttük egybe, melyek minden szakma számára leírják az erőszak áldozatával való együttműködés alapelveit. Az egyes szakmák szakembereinek szóló későbbi fejezetekben további speciális szabályokat fogalmazunk meg. Bármely szakembernek etikai kötelezettsége a figyelmeztető jeleket komolyan venni, de egyes intézményeknek – ilyen például a rendőrség – ez egyenesen kötelessége. Más szakmák területén is előfordulhatnak olyan esetek, amelyekben felelősség terheli azt a szakembert, aki nem vesz tudomást az erőszakról (ilyen lehet például a gyermekvédelmi intézkedéseket tartalmazó jogszabályok alapján szankcionálható jelzési és együttműködési

¹²³ Back up the Children! - Állj mellette! A traumatizált gyermekek támogatásának alapjai (2010), Daphne Rights and Citizenship Program, NANE Egyesület, 3. oldal

kötelesség elmulasztása).

Ugyanakkor a szakemberek gyakran szembesülnek egyfajta dilemmával, hogy annak elismerése esetén, hogy erőszak áldozatával van dolguk, mindez mivel járhat. További nehézséget jelenthet a túlterheltség, a hatósági eljárásoktól való tartózkodás, a titoktartási vagy esetleg éppen a tájékoztatási kötelezettség egyes szakmákban és esetekben, a jelzési és együttműködési kötelezettség elmulasztására adott intézményi válasz hiánya, a speciális képzés hiánya, amely alapján a munkatársak magabiztosan meg tudnák különböztetni a bántalmazó és a bántalmazott szülőket, illetve partnereket, valamint a határozott hatósági fellépés hiánya, mely elveheti a szakember kedvét a további beavatkozástól. Előfordulhat, hogy a szakember maga is fél a bántalmazótól. Ez esetben még fokozottabb követelmény, hogy az áldozat külső segítséget kapjon, hiszen ha maga a szakember is fél – pedig ő nem lakik együtt a bántalmazóval, nincsen vele közös gyermeke, nem függ tőle fizikailag, esetleg anyagilag, stb. –, akkor nyilvánvalóan nem várható el a bántalmazottól, hogy hatósági és intézményi segítség nélkül képes legyen megvédenie magát.

A fentiek miatt még gyermekes családokban is viszonylag ritka a bántalmazóval szembeni hatékony intézményi fellépés annak ellenére, hogy a gyermeknek a biztonságához és az egészséges fejlődéshez való joga minden esetben sérül, ha valamely szülője bántalmazó, tehát akkor is, ha őt magát nem, „csak” anyját éri közvetlen erőszak. Amennyiben van hatósági fellépés, akkor gyakran a nem bántalmazó szülőtől is elszakítják a gyermeket, vagy sokszor kötelezik őt a bántalmazó szülővel való kapcsolattartásra. Az ilyen, erőszakra adott nem megfelelő válaszok mögött általában az erőszakra szóló ismeretek hiánya, valamint **az erőszakkal kapcsolatos nem megfelelő attitűdök** állnak.

Az erőszaknak a bántalmazottakat és a költségvetést sújtó rendkívül káros hatásai miatt¹²⁴ kötelező alapelvvé szükséges válnia annak, hogy a különféle intézményekben dolgozó szakembereknek kötelessége és felelőssége a felismert erőszakot megfelelő súlyal kezelni. A fenti dilemmák elkerülhetők, ha a munkatársak megfelelően képzettek a bántalmazott ügyfél, valamint a bántalmazó magatartás felismerésében, és megfelelő ismerettel rendelkeznek kompetenciahatáraikról, más segítő szervezetekről és intézményekről. Az erőszak áldozatának joga van a biztonsághoz, ezért az a szakember, aki ügyfelét ehhez hozzásegíti, nyilvánvalóan jogosan és helyesen cselekszik.

7.1. Az erőszak áldozataival való munka alapszabályai

Tekintettel arra, hogy a szakembereknek sem könnyű megkérdezniük, hogy ügyfelük erőszak áldozata-e, így a pozitív válasz esetén fontos, hogy az áldozatot megfelelően tudják tájékoztatni. Az alábbiakban a legfontosabb attitűd-, készség- és tudáselemeket ismertetjük, melyek egyúttal intervenciók előírások olyan munkatársak számára, akik nők elleni erőszak áldozataival dolgoznak.¹²⁵

¹²⁴ A Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézetének (EIGE) legújabb tanulmánya (2021) szerint a nők elleni nemi alapú erőszak becsült költsége az EU-ban több mint 290 milliárd euró volt. Lásd: <https://eige.europa.eu/news/gender-based-violence-costs-eu-eu366-billion-year>

¹²⁵ A kutatási adatokból kirajzolódik, hogy a bántalmazó kapcsolatból való kilépési szándék bejelentése körüli időszak a legveszélyesebb időszak a bántalmazott életében, amely átlagosan 2 évig tart. Ekkor történik a legtöbb partneryilkosság és a párkapcsolati erőszakhoz kötődő gyermekyilkosság. Lásd: Walker, L. E., & Meloy, J. R. (1998). Stalking and domestic violence. In J. R. Meloy (Ed.), *The psychology of stalking: Clinical and forensic perspectives* (pp. 139–161). Academic Press.

1. Ne követelje a nőtől - vagy bántalmazott ügyféltől -, hogy hagyja el partnerét, ahogyan azt sem, hogy maradjon mellette. A bántalmazott a bántalmazó partner és saját helyzete ismeretében folyamatosan próbálja eldönteni, hogy melyik utat tekinti biztonságosabbnak. Még ha téved is, akkor sem lehet garantálni, hogy ha külső tanácsra cselekedne, akkor nagyobb biztonságban lenne. Általában véve: a szakember ne adjon olyan tanácsokat, amelyek elvárásként vagy utasításként is értelmezhetők, maradjon inkább a minél szélesebb körű információ átadásnál. Az egyetlen biztonságos állapot a bántalmazott számára, ha bántalmazója nem férhet hozzá. Tekintettel arra, hogy ezt hosszú távon a jogrendszer nem feltétlenül garantálja, az ügyfélnek joga van ahhoz, hogy a pontos információk birtokában ő maga hozhassa meg az életével kapcsolatos döntéseit.
2. Tudassa a bántalmazott nővel vagy partnerrel, hogy hisz neki. A nők elleni erőszak áldozatainak általános tapasztalata, hogy megkérdőjelezzik állításaik valóságát. A bántalmazás mértéke, részletei és módszerei sokszor annyira felháborítóak, hogy az emberek – az áldozat és a szakemberek is – igyekeznek azokat figyelmen kívül hagyni, lekicsinyelni vagy háritani, csak hogy ne kelljen szembenézni a valósággal. Sok leszbikus és meleg kapcsolatban élő nő és férfi gondolja úgy, hogy a párkapcsolati erőszak a heteroszexuális kapcsolatok problémája, és emiatt esetleg nem ismeri fel az erőszakot akkor sem, ha vele történik. Önnek szakemberként az a feladata, hogy képviselje, az erőszak létezik, és megtegyen minden ön által megtehető, szükséges lépést az áldozat biztonsága érdekében.
3. Ne engedjen a kísértésnek, hogy közvetítésbe fogjon a felek közt: ön nem ismeri annyira a bántalmazót, mint ügyfele, így aligha képes arra, hogy felismerje annak minden manipulatív technikáját. Mivel ezek mindig a kapcsolat olyan korábbi eseményeiben gyökereznek, melyekről önnek nem lehet tudomása, így arról sem lehet tudása, hogy melyik alkalmas az áldozat – külső szemlélő számára akár – észrevétlen megfélemlítésére, befolyásolására vagy elhallgattatására.
4. Ne próbáljon az áldozat helyett döntést hozni: nem önnek kell majd azok következményeit viselnie. Az ön feladata pusztán az, hogy teljes körű tájékoztatást nyújtson, felhívja a figyelmet a bántalmazás következményeire, és az áldozat döntéseit tiszteletben tartva megtegye, amit megtehet: például eljárást indítson a bántalmazóval szemben, nyomozzon, tanúskodjék, a bántalmazást figyelembe vevő szakértői véleményt adjon, pontos és részletes láttelepet állítson ki, erkölcsi állást foglaljon az erőszakkal szemben, stb.
5. Ne diagnosztizálja a bántalmazottat a partnere leírása, elmondása alapján, és ne végezze el az orvosi vizsgálatot addig, amíg nem tud egyedül maradni a páciensével, ha annak partnere láthatólag igyekszik mindent elkövetni, hogy ne kelljen az ügyfelet egyedül hagynia önnel.
6. A párkapcsolati erőszak áldozatainak egyik leggyakoribb diagnózisa a depresszió. Míg a bántalmazásnak valóban lehet a következménye depressziós állapot,¹²⁶ a probléma

<https://doi.org/10.1016/B978-012490560-3/50026-8>;

Holly Johnson and Tina Hotton: Losing Control: Homicide Risk in Estranged and Intact Intimate Relationships, *Homicide Studies*, Volume: 7 Issue: 1 (February 2003), pp. 58-84

¹²⁶ Lewin, Linda C., Abdrbo, Amany, Burant, Christopher J.: Domestic Violence in Women with Serious Mental Illness Involved with Child Protective Services (2010), *Issues in Mental Health Nursing*, Volume 31:128–136, Informa Healthcare USA, Inc., DOI: 10.3109/01612840903383984, p. 129.

elsősorban a bántalmazás maga. Így önnek tisztában kell lennie azzal, hogy a depressziót – és az egyéb testi és lelki tüneteket¹²⁷ – nem lehet hosszú távon sikeresen kezelni akkor, ha az ügyfél rendszeres erőszak áldozata. Fontos, hogy ezt az információt vele is megossza úgy, hogy ugyanakkor ne őt tegye felelőssé sem a bántalmazásért, amit elszenved, sem azért, hogy annak vége szakadjon. Azt is világossá kell tennie, hogy nem támaszt vele szemben elvárásokat arra vonatkozóan, hogyan oldja meg a helyzetét.

7. Jelezze az ügyfélnek, hogy a bántalmazó kapcsolatból ki lehet lépni, és biztassa arra, hogy elhiggye, van élet a bántalmazás után.

7.2. Biztonság megteremtése partnerkapcsolati erőszak esetén

Minden intézménynek tisztában kell lennie azzal, hogy az áldozatok biztonsági szintjének – más oldalról az elkövető veszélyességének – felmérése alapvető és megkerülhetetlen feladat. A biztonsággal való foglalkozást alapvető szakmai hiba elmulasztani.¹²⁸

1. Ha az ügyfél fél hazamenni, segítsen neki szállást találni, ha szükséges, vegyék fel a kapcsolatot egy anyaothonnal, menedékhellyel.
2. Még ha a kliens nem is mondja ki félelmeit, kérdezzen rá, biztonságban érzi-e magát otthon. Ha nem, biztassa, hogy keressen magának egy biztonságos helyet, és ha szükséges, segítsen neki találni.
3. Dolgozzon ki biztonsági tervet az ügyféllel.

Biztassa az ügyfelet, hogy vegye komolyan az erőszaktól való félelmét. Ön se bagatellizálja el a félelmet, mert ettől ügyfele úgy fogja érezni, hogy ön szerint csak túloz, és ezért nem fog elég figyelmet fordítani saját biztonságára.

A következő pontokat kell figyelembe vennünk az áldozatok és gyermekeik segítése, támogatása során:

1. Azonosítsa be, hogy kivel tud az áldozat beszélni helyzetéről, kiben bízhat meg (például barátok, rokonok, munkatársak, tanárok az iskolában)?
2. Az áldozatnak legyen egy összekészített táskája vészhelyzet esetére a saját és gyermekei legnélkülözhetetlenebb holmijával, kiemelten ügyelve az összes fontos dokumentumra és iratra (illetve ezek másolataira). A táskát olyasvalakinél hasznos tartani, akiben megbízhat. Emlékeztessük rá, hogy mindig tartsa magánál a lakáskulcsot, és, ha van, a kocsikulcsot is. Szó szerint értendő, hogy tartsa magánál.
3. Ha vannak fegyverek a lakásban, meg kell találni a módját azok eltávolításának.
4. Közösén átgondolandó, hogy vészhelyzet esetén mit lehet tenni az áldozat legnagyobb biztonsága érdekében. Kit tud felhívni az áldozat, mit tud tenni a segítő vészhelyzet esetén?
5. Bátorítsuk, hogy hívja ki a rendőrséget, ha az erőszak ismét elkezdődik, ellenőrizzük, hogy hogyan tudja felhívni a rendőrséget, van-e mobiltelefonja. A rendőrség központi segélyhívó száma akkor is tárcsázható, ha a telefon zárolva van, vagy ha a feltöltőkártyán már nincs pénz: 112 az Európai Vészhelyzet Vonal száma, amely az EU minden

¹²⁷ World Health Organization, 2021

¹²⁸ A fejezet kiegészítéseként a függelék tartalmaz egy biztonsági kerettervlistát.

országában él.

6. Ki tud-e alakítani az érintett egy egyezményes jelet a gyerekekkel vagy a szomszédokkal, ha ki kell hívni a rendőrséget, de ő nincs abban a helyzetben, hogy ezt megtegye? Tudják-e a gyerekek, hogyan kell értesíteni a rendőrséget, mentőket?
7. Ha azonnal el kell hagynia a házat, hova tud menni? Segítsünk végiggondolni a szóba jövő lehetőségeket, ahova elmehet vészhelyzet esetén. Írjuk össze vele a címeket, telefonszámokat, és emlékeztessük, hogy a listát olyan helyen tartsa, ahol a bántalmazó nem találhat rá.
8. Ha menekülnie kell, melyek a lehetséges menekülési útvonalak?
9. Emlékeztessük rá, hogy bántalmazás esetén feltehetőleg ő tudja eldönteni, hogy mivel tudja leginkább megvédeni magát (és a gyermekeit): előfordulhat, hogy a legjobb, ha megpróbál elmenekülni, de az is megeshet, hogy az a hasznosabb, ha megpróbálja megbékíteni az elkövetőt.
10. Emlékeztessük, hogy ha bajba került, fontos, hogy mihamarabb felvegye a kapcsolatot velünk, valamely a bántalmazottakat segítő szervezettel vagy személyes segítőjével.

Ha a nő azt tervezi, hogy elhagyja az erőszakos partnert:

1. Hogyan és mikor tud a legbiztonságosabban eljönni?
2. Van-e útlevele, pénze, úti célja, ahova mehetne?
3. Tudja-e, hogyan kell eljutni a legközelebbi anyaoththonba, bántalmazottak számára fenntartott menedékoththonba - ha van ilyen? Tudja-e annak vagy a megfelelő segélyvonalaknak a telefonszámát? Tanácsoljuk neki, hogy írja fel a számot, és tartsa olyan helyen, ahol a bántalmazó partner nem találhatja meg.
4. Mit tud ő, és mit tudnak mások tenni, hogy megakadályozzák, hogy az elkövető a nyomára akadjon?
5. Ki az, akiben megbízik, hogy támogatni és védelmezni fogja?
6. Hogyan tud biztonságosan közlekedni a munkahelyére, haza vagy az iskolához/óvodához, mikor a gyerekekért megy?
7. Milyen közösségi/hivatalos erőforrások segíthetnek neki abban, hogy biztonságban érezze magát?
8. Milyen láthatási, felügyeleti és látogatási intézkedések szükségesek ahhoz, hogy a bántalmazott és gyermekei biztonságban legyenek?
9. Tud-e távoltartási határozatot kapni, megakadályozandó, hogy a bántalmazó megközelítse, vagy kapcsolatba kerüljön vele?

Ha a nő elhagyta bántalmazó partnerét, vitassuk meg vele a következő szükséges lépéseket:

1. Biztonságos körülmények megteremtése, például biztonsági záruk felszerelése az ajtókra, ablakokra, megfelelő biztonsági rendszer kiépítése a lakásban/házban (például ablakrácsok, záruk, jobb világítás, tűzjelző beszerelése).
2. Megbeszélni a gyerekekkel vagy a barátokkal, családtagokkal, szomszédokkal, hogy veszélyhelyzet esetén hívják ki a rendőrséget.
3. Beszélni a nevelőkkel, tanárokkal az óvodában, iskolában arról, hogy kinek szabad felvenni a gyerekeket óvoda, iskola után vagy közben, és kifejleszteni egyéb speciális óvintézkedéseket a gyerekek védelmében.
4. Kiépíteni egy szociális hálót, amelynek tagjai támogatják az áldozatot: találni például egy nőt segítő segélyszervezetet, megkérni a családot, barátokat, kollégákat, hogy

segítsenek neki.

5. Ha lehet, távoltartási határozatra irányuló kérelem előterjesztése a bíróságon.
6. Az Áldozatvédelmi Szolgálathoz való fordulás feltételei, lehetősége a múltban elkövetett és esetleges újabb támadás esetén.
7. Ha egy gyermek állami gondoskodásban való elhelyezését kéri, vagy „elcsavarog”, annak legtöbbször családon belüli erőszak az oka. Így az ilyen megkeresést vegyük nagyon komolyan, a gyermeket igyekezzünk elhelyezni megfelelő intézményben, illetve a megtalált gyermeket – különösen ha a családon belüli erőszakról be is számol – ne küldjük vissza a bántalmazó családba. Ha van olyan szülője vagy rokona, akivel szeretné felvenni a kapcsolatot, ezt tegyük lehetővé.

7.2.1. Kockázatkezelés

A támadások megismétlődésének kockázata a partnerkapcsolati erőszak esetében nagyon magas. Kifejezetten ritkán fordul elő, hogy egy kapcsolatban, amelyben bántalmazás jelenik meg, az erőszak egyszeri lenne. A nemzetközi ajánlások, amelyek a nőket érő erőszak elleni fellépést hivatottak elősegíteni, leszögezik, hogy *„kellő figyelmet fordítva az erőszakos cselekmények megelőzésére, felderítésére és büntetésére, kötelezővé teszik az állam számára, hogy tegyen lépéseket az áldozatok biztonságáról való gondoskodásra, legyen a cselekmények elkövetője akár az állam, akár magánszemély”*.¹²⁹ A legmegbízhatóbb kockázatjelző a párkapcsolati erőszak esetében az áldozat ismétlődő bántalmazása.¹³⁰ Minél gyakrabban fordult elő bántalmazás a múltban, annál valószínűbb, hogy a támadások a jövőben is meg fognak ismétlődni. A második legfontosabb kockázati tényező a válás, mivel a gyilkosságok, gyilkossági kísérletek, valamint a fokozottan erőszakos cselekmények többségét a bántalmazók akkor követik el, ha áldozatuk megpróbálja elhagyni őket.¹³¹ A bántalmazó kapcsolatból való kilépés fokozza a nő meggyilkolásának kockázatát, különösen, ha az elkövető erős kontroll alatt tartja az áldozatot, és fenyegetőzött már a megölésével.¹³² A segítségnyújtó intézményeknél és szervezeteknél dolgozó dolgozó szakemberek reakciója a segélykérésre, illetve válaszuk gyorsasága döntő lehet a tekintetben, hogy a súlyos bántalmazás emberöléssé fajul-e. További bántalmazás szintén történhet a különválás után is, például a gyermekkel vagy a gyermekfelügyelettel kapcsolatos találkozások, láthatások vagy a válással kapcsolatos bírósági tárgyalások idején, illetve mediációs, párterápiás ülések

¹²⁹ Az Európa Tanács nők elleni erőszakkal szembeni fellépés tárgyában hozott Rec (2002) 5 sz. ajánlása (2022. április 30., Strasbourg).

¹³⁰ Logar, R. (2006) Bridging Gaps — From good intentions to good cooperation: Manual effective for multi-agency cooperation in tackling domestic violence — publication within the DAPHNE project “Bridging Gaps”, carried out by WAVE—Network (Women against Violence Europe). WAVE Network.

Elérhető:

http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Bridging_Gaps_MultiAgency_Cooperation_2006_English.pdf

¹³¹ Walker, L. E., & Meloy, J. R. (1998), Johnson, H. & Hotton, T. (2003)

¹³² Campbell, J.C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C., Campbell, D., Curry, M.A., Gary, F., Glass, N., McFarlane, J., Sachs, C., Sharps, P., Ulrich, Y., Wilt S.A., Manganello, J., Xu, X., Schollenberger, J., Frye, V. & Laughon, K. (2003) Risk factors for femicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study. American Journal of Public Health, 93(7) 1089—97.;

Campbell, J.C. (2005) Assessing Dangerousness. Violence by Sexual Offenders, Batterers and Child Abusers. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications

után.¹³³

Az utóbbi évtizedekben a kockázatkezelés módja a kutatásokon és gyakorlati tapasztalatokon keresztül fokozatosan fejlődött. A két legismertebb módszer a Dr. Jacquelyn C. Campbell által még 1995-ben kifejlesztett Veszélyfelmérési Skála (Danger Assessment Scale: Campbell, 1995) és a Partner Általi Fenyegtettség Kockázatfelmérése, amelyet a brit Columbia Institute on Family Violence fejlesztett ki (Spousal Assault Risk Assessment [SARA]: Kropp és mtsai., 1995; Kropp és Hart, 2000). Európában a jogalkalmazó szervek is elkezdtek foglalkozni a kockázatfelméréssel, példaként említhető a London Metropolitan Rendőrség, amely a Családon Belüli Erőszak Kockázatfelmérési Modelljét (Domestic Violence Risk Assessment Model, SPECSS: Humphreys és mtsai., 2005) kezdte el használni.

Fontos szem előtt tartani, hogy a kockázatfelmérés nem arra használandó, hogy megjósoljuk a támadások ismételt bekövetkeztét, hanem arra, hogy minél inkább csökkentsük az áldozat veszélyeztetettségét. Tehát a kockázatfelmérés nem elsősorban a prognosztizálás, hanem a **megelőzés eszköze**.

Az ügyfél biztonságának megtervezésekor nem szabad egyedül a kockázatfelmérés alább bemutatott eszközeire hagyatkozni, mivel az azokból nyert információ csak egy a sok közül, és nem helyettesítheti a nők meghallgatását.¹³⁴ Számos tanulmány támasztja alá, hogy kiemelkedően fontos meghallgatni, **mit mondanak a nőáldozatok** partnerük veszélyességéről. Ahogy hozzátesszük a kockázati tényezőkhöz azt, hogy mit mond az áldozat, milyen erőszak várható, megnő az előrejelzés biztonsága.¹³⁵

7.2.2. Kockázati tényezők felmérése

Az alábbi lista nemzetközi tanulmányok alapján határozza meg a kiemelt veszélyeztetettség kockázati előjeleit. Minél több előjel figyelhető meg egy adott esetben, annál magasabb a kockázata annak, hogy az erőszak megismétlődik vagy súlyosbodik.¹³⁶

1. **Korábban elkövetett erőszakos cselekmények** a partner, a gyermekek, vagy a család más tagjai ellen: A bántalmazó erőszakos előéletéből, az általa elkövetett erőszak formáiból és mintázatából fontos következtetéseket vonhatunk le további magatartására nézve. Ezért fontos kiderítenünk, elkövetett-e már korábban is hasonló, erőszakos cselekményeket. A korábbi rendőrségi intézkedések, a - különösen erőszakos bűncselekmény miatti - büntetett előélet, bejelentések a bántalmazó

¹³³ Az Isztambuli Egyezmény 31. cikke előírja, hogy a kapcsolattartási vagy szülői felügyeleti jog gyakorlása nem veszélyeztetheti a nők és a gyermekek biztonságát. A 48. cikk tiltja a kötelező alternatív vitarendezési eljárásokat, beleértve a mediációt és a békéltetést a nők elleni erőszak eseteiben.

¹³⁴ Websdale, N. (2000). Lethality Assessment Tools: A Critical Analysis. VAWnet, a project of the National Resource Center on Domestic Violence/Pennsylvania Coalition Against Domestic Violence, Harrisburg, PA. Elérhető: <https://vawnet.org/material/lethality-assessment-tools-critical-analysis>

¹³⁵ Edward W. Gondolf professzor az Amerikában működő, bántalmazókkal foglalkozó programokat mérte fel egy négyéves, utánkövetéses, összehasonlító vizsgálatban. Értékelésében kimutatta, hogy a kockázatot az jelezte a legkövetkezetesebben és legpontosabban, hogy a bántalmazott nők mennyire érezték magukat biztonságban, és hogy mennyire tartották valószínűnek az erőszak megismétlődését. Elemzésében olvashatjuk: „a nők előrejelzései legalább olyan hasznosak voltak, mint az elkövetők összes jellemzője együttvéve”. (Gondolf, 2002: 174. oldal). Lásd még: Weisz, Tolman és Saunders (2000)

¹³⁶ A lista a WAVE-Network (Women against Violence Europe) 2006-os kiadványának felhasználásával készült.

erőszakos magatartásáról, mind az elkövető erőszakra való hajlamának bizonyítékai, és így a kockázat felmérésének fontos tényezői.

2. **A szakítás, válás** olyan helyzet, amely magas kockázattal jár: Mint azt fentebb is említettük, a családon belüli vagy párkapcsolati erőszak esélye tovább nő, ha az áldozat el akarja hagyni az elkövetőt.
3. **Az erőszak gyakorisága és súlyossága:** Párkapcsolati erőszak esetén gyakori, hogy az elkövető megüti, ütlegeti, megveri, fojtogatja, különböző tárgyakkal megsebesíti, megkéseli az áldozatot. Minél gyakrabban követett el a bántalmazó ilyen erőszakos cselekményeket, annál veszélyesebbnek tekinthetjük. Az erőszakos cselekmények gyakorisága a kapcsolat során ritkán marad mindvégig ugyanakkora: jellemzően az erőszakkitörések egyre gyakrabban követik egymást. A különböző súlyú erőszakkitörések is váltakozhatnak. Ha ezek egyre súlyosabb erőszakformákat, illetve egyre súlyosabb sérelmeket okoznak, az is a kockázat fokozódására utaló jel.
4. **Korábbi partnerek, családtagok ellen elkövetett erőszak.**
5. **Erőszak más családtagok részéről:** A bántalmazó családjának más tagjai által elkövetett erőszak szintén kockázati tényező, mivel az áldozatnak még nehezebb kilépnie az erőszakos párkapcsolatból, ha nemcsak partnere, hanem annak több családtagja vagy egész családja tartja kontroll alatt, vagy elnézi, támogatja az erőszakot, ami egyenesen ellehetetlenítheti a szökést.
6. **Erőszak a családon kívül:** A családon belüli erőszak elkövetőinek nagy többsége kizárólag a család körén belül követ el erőszakos cselekményeket. Mindazonáltal, ha a bántalmazó a családon kívül is erőszakos, arra következtethetünk, hogy az erőszak használata általános tendencia nála. Az ilyen bántalmazók a segítséget nyújtó intézmények és szervezetek munkatársaira is veszélyt jelenthetnek. Így különösen fontos, hogy legyen biztonsági terve a menedékhelyeknek, anyaoththonoknak és egyéb intézményeknek, amelyek ilyen esetekkel kapcsolatba kerülhetnek.
7. **Fegyverbirtoklás, fegyverhasználat:** Amennyiben a bántalmazó fegyvert birtokol (akár legálisan akár illegálisan), értelemszerűen megugrik a fegyverrel elkövetett erőszakos cselekmények kockázata. Különösen akkor, ha korábbi erőszakos cselekményei alkalmával már használt fegyvert vagy fenyegetőzött a fegyver használatával. Így a bántalmazó fegyverviselési engedélyét felül kell vizsgálni, és lehetőleg vissza kell vonni. Az erőszakos bántalmazók többször használnak ezen kívül fegyverként küzdősportokból elsajátított technikákat, illetve agresszív állatokat - például harci kutyákat.
8. **Alkohol- és/vagy drogfüggőség:** Míg az erőszakot nem az alkohol és/vagy a drogok okozzák, az erőszakos viselkedésre egyébként hajlamos emberben ezek a szerek általában csökkentik az erőszakot gátló tényezők küszöbértékét. Így például az egyébként szóbeli bántalmazást alkalmazó személy alkoholos vagy kábítószeres állapotban eljuthat a fizikai erőszak használatáig.
9. **Fenyegetések:** A fenyegetéseket mindig komolyan kell vennünk. A bántalmazó részéről elhangzó fenyegetések, fenyegetőzések nem mászt fejeznek ki, mint valódi szándékait, terveit, és gyakran előre jelzik a később valóban végrehajtott erőszakot. Nem helyes az a hiedelem, hogy aki „csak” fenyegetőzik, az nem veszélyes. A bántalmazó nem úgy működik, mint a közmondásbeli kutya, amelyik, ha ugat, nem harap. A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy az erőszak számos esetében a erőszakos tettet megelőző fenyegetések jóslatként működtek.

10. **Fenyegetőzés gyilkossággal, súlyos testi erőszakkal vagy súlyos kényszerítéssel:** A gyilkossággal való fenyegetőzést minden esetben komolyan kell vennünk. Későbbi nyomozási adatokból tudható, hogy a családon belüli erőszak gyilkossággal végződő eseteinek nagy részében az áldozatot az elkövető korábban gyilkossággal fenyegette, és az adatok szerint az áldozatok igen nagy pontossággal fel tudják mérni, mikor „gondolja komolyan” az elkövető gyilkossági szándékát.
11. **Öngyilkossággal való fenyegetőzés, depresszió:** Az öngyilkosságot kilátásba helyező fenyegetéseket szintén komolyan kell vennünk. Több példa is van rá, hogy a bántalmazó végül nemcsak partnerét ölte meg, hanem önmagát, a család más tagjait, gyerekeit, saját új partnerét vagy volt felesége/élettársa/barátnője új partnerét is. Amennyiben a bántalmazó öngyilkosság elkövetésével fenyegetőzik, lépünk kapcsolatba egy a *párkapcsolati erőszak természetrajzában jártas* orvossal, pszichológussal vagy nőszervezeti munkatárssal, és az eset előzményeinek ismertetésével kérjük értékelést a helyzet kockázati szintjéről, annak valószínűsíthetőségéről, hogy a bántalmazó önmagában vagy a környezetében élőben kárt tesz. Bár az elkövetők nagy része az érzelmi zsarolás eszközeként használja az öngyilkossággal való fenyegetőzést, soha nem lehetünk biztosak benne, nem követ-e el valóban öngyilkosságot - és ha ezt megteszi, akkor általában a bántalmazott partnert sem hagyja életben. A depresszió, a depresszióra való hajlam szintén mutatója lehet az elkövető veszélyességi fokának. A depressziós állapotot a beszűkülés jellemzi: az öngyilkosságon kívül nem lát más alternatívát, és „úgysem számít semmi”. Ez az állapot és az elkövető ilyen irányú gondolatai szintén növelik az esélyét annak, hogy erőszakos cselekményt kövessen el.
12. **Túlzott féltékenység és birtoklási vágy:** Azokat az elkövetőket, akik megölik vagy többször megsebesítik partnerüket, gyakran megszállott birtoklási vágy vezérli. Számukra minden, a partnerük környezetében megforduló férfi, leszbikus és meleg párok esetén azonos nemű személy - vagy bárki más, legyen az akár családtag - veszélyforrást jelent: attól félnek, hogy elvesztik a partnerük felett gyakorolt kontrollt. Túlzott féltékenységük általában abban nyilvánul meg, hogy állandó és rendszeres ellenőrzés alatt tartják, folyamatosan hűtlenséggel/árulással vádolják partnerüket. Ez akár rögeszméjükké is válhat, ami azért különösen veszélyes, mert a bántalmazó teljesen elhiheti, hogy joga van partnerét a végtelékig kontrollálni.
13. **Erőszak a háziállatokkal szemben:** Sok bántalmazó erőszakos a család háziállataival. Ez részben a hierarchiában alatta állók felé tanúsított erőszak egyik megnyilvánulása, részben pedig ezzel a fenyegető módszerrel is megfélemlíti partnerét és gyerekeit. Veszélyességének felmérésében segíthet az általa az állatokkal szemben elkövetett erőszak természetének feltárása.
14. **Szélsőségesen patriarchális világnézet és attitűd:** A bántalmazó által képviselt szélsőségesen patriarchális eszmék és a hierarchiákban való merev hit szintén kockázatjelző lehet. Ilyen jellemző nézetek közé tartozhat például az, hogy egy lány vagy fiatal nő nem határozhatja meg maga, mihez kezd az életével, hanem tisztelettel és engedelmisséggel kell tartoznia a „családfő” apa vagy férj iránt. A saját életével kapcsolatos döntések meghozatalára ilyen családban a gyerekek, fiatalnak és a nőknek egyáltalán nincs vagy nagyon korlátozott a lehetősége. Ez azt is jelentheti, hogy eltiltják az általa választott személytől, akarata ellenére házasságra kényszerítik, vagy megakadályozzák, hogy elváljon, és a leszbikus, meleg, biszexuális vagy transznemű

fiatalt pedig eltilthatják partnerétől. Ez a világnézet különösen akkor veszélyes, ha a „tiszteletről” - mely az ilyen családban általában inkább félelem - és a „hagyományos” nemi szerepekről alkotott merev nézetek által uralt családban élő bántalmazott nem tartja (a bántalmazónak) megfelelő módon tiszteletben ezeket a szabályokat - „szégyent hoz a családra”. Emiatt erőszak, bántalmazás áldozatává válhat, illetve súlyosabb esetekben az életével is fizethet érte.

15. **Üldözés, fenyegető zaklatás, pszichoterror:** Sok bántalmazó képtelen elfogadni a partnerétől való elválás gondolatát, azt mindenáron meg akarja akadályozni, és nem riad vissza az erőszak használatától sem. Ezek a bántalmazók a kapcsolat befejezése után is folytatják az erőszakos tettek elkövetését, és akár évekig is képesek fenyegetésben tartani korábbi partnerüket.
16. **A gyermekek veszélyeztetése:** A gyermekek legtöbbször a bántalmazó kapcsolat befejezése után is ki vannak téve az erőszaknak. Ennek oka, hogy hiába vált el a bántalmazott szülő partnerétől, a hatóságok előírják a kapcsolattartást a bántalmazóval, amelyek során az erőszakot követhet el a gyerekek ellen. A bántalmazó partnere iránti agressziója a gyermekekre is áttérjedhet, bántalmazhatja, sőt, akár meg is ölheti őket bosszúból. Így a biztonsági terv kialakítása során tekintettel kell lennünk a gyermekekre, és az erőszakos apáktól meg kell vonni a láthatási jogot, amíg bizonyítani nem tudják, hogy hosszú távra hatásosan kezelték erőszakos magatartási problémáikat.
17. **A távoltartási végzés figyelmen kívül hagyása:** Határozottan magasabb kockázatot jelez, ha az elkövető nem tartja be a távoltartásra vonatkozó határozatot - azaz azokat a biztonsági előírásokat, amelyek megakadályoznák, hogy az áldozat közelébe menjen -, illetve a bíróság vagy a gyermekvédelmi hatóság bármilyen más rendelkezését. Ez annak a mutatója, hogy a bántalmazó nem tervez változtatni erőszakos magatartásán sem.

Lehetséges „kiváltó” okok: Figyelembe kell vennünk, hogy bizonyos helyzetek az erőszakos magatartás ugrásszerű növekedéséhez vezetnek. Gyakran előfordul, hogy az erőszakos cselekményt látszólag közvetlenül kiváltó ok a párkapcsolatban bekövetkező valamilyen változás, amelyet az elkövető nem tud kezelni. (Például, ha a bántalmazott munkát vállal, segítséget kér partnere akarata ellenére, vagy utána néz, mit kell tennie ahhoz, hogy elválhasson, illetve, ha a férj tudomást szerez róla, hogy felesége beadta a válókeresetet.) Így fontos számolnunk azokkal a helyzetekkel és eseményekkel, amelyek kiválthatják vagy felerősíthetik az erőszakot, és biztosítanunk kell a megfelelő biztonsági intézkedéseket az erőszak megelőzésének érdekében. Természetesen ezek az „okok” nem tekinthetők valódi oknak, hiszen nyilvánvaló, hogy senkinek sincs joga valakit arra kényszeríteni, hogy vele éljen, ha nem akar; ne dolgozzon, ha ez a szándéka; ne kérjen segítséget, ha jogaiban sértik. Így a helyes megoldás nem az, hogy a bántalmazottat arra biztatjuk, hogy próbáljon megfelelni a bántalmazó irreális elvárásainak. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a bántalmazott nő fel tudja mérni, mitől várható, hogy partnere, bántalmazója „felbőszül”. A biztonsági terv kialakításánál komolyan kell vennünk a bántalmazott ezzel kapcsolatos prognózisát.

7.2.3. Kockázatfelmérés a túlélő bevonásával

Az elmúlt évtizedekben a kutatás és gyakorlat segítségével kifejlesztettek néhány eszközt a családon belüli erőszakot elkövetők veszélyességének felmérésére. A kidolgozott eszközök célja nem elsősorban az erőszak előrejelzése, hanem a megelőzés. A rendszeres információgyűjtés, illetve annak kiegészítése korábbi élményekkel és tudással arra szolgál, hogy megállapítható legyen, ha az áldozatot súlyos bántalmazás fenyegeti. A biztonsági tervet ennek fényében lehet kialakítani. Ha több szervezet átfogóan működik együtt, az összehangolt kockázatbecsléshez rendkívül fontos az információk megosztása. A kockázat felmérését az áldozatokkal együtt kell elvégezni, és ez csak akkor lehetséges, ha a segítő és az áldozat közötti kapcsolat támogató és bizalommal teli. Javasolt egy a nők és gyerekek elleni családon belüli erőszakra specializálódott nőszervezet segítségét kérni. A felmérést mindig biztonsági terv készítése kell, hogy kövesse.

Kockázatfelmérő eszközök: A függelékben két kérdőív található, mindkettő szabadon sokszorosítható és használható.

„A NAGY 26” (Duluth, Minnesota): Az egyesült államokbeli Duluthban a Párkapcsolati Erőszak Elleni Intervenciós Program (Domestic Abuse Intervention Program – DAIP) keretei között 26, az elkövető veszélyességét felmérő kérdést dolgoztak ki. A kérdőívet minden ügyfél kitölti, aki családon belüli erőszak miatt fordul a jelzőrendszer bármely intézményéhez. A kérdőív használatát minden intézmény és szakember számára ajánljuk veszélyfelméréshez.

A másik kockázatfelmérő eszköz a dél-walesi rendőrség kérdőíve alapján készült, amelyet a rendőrségi szaknyelv elhagyásával úgy alakítottunk át, hogy bármely szakma számára könnyen használható legyen. A kérdőívet szakembernek kell felvennie az ügyféllel.

7.2.4. Nehéz helyzetek

Még ha a szakemberek rendelkeznek is a megfelelő eszközökkel az erőszakról való kérdezést illetően, adódhatnak nehéz helyzetek az ügyféllel való beszélgetés közben. Előfordulhat, hogy mindent letagad, megtörténhet, hogy ittas, ellenséges vagy disszociál.¹³⁷ Lehet, hogy egyszerűen el akar menni, mielőtt beszélni tudnának, és az is lehet, hogy külföldi, és nem beszélük ugyanazt a nyelvet. További nehézséget jelenthet a dilemma az egészségügyi titoktartási kötelezettség és az esetleges feljelentési kötelezettség között. Az alábbiakban javaslatokat talál az esetleg felmerülő nehéz helyzetekre.

A nő vagy más családtag tagadja, hogy bántalmazták/bántalmazták:

1. Ne ragaszkodjon a saját verziójához, és ne gyakoroljon rá nyomást.
2. Mondja el neki, mi miatt gondolta, hogy az ügyfél erőszak áldozata.
3. Tudassa vele, hogy a későbbiekben bármikor fordulhat önhöz segítségért, ha valaha hasonló helyzetben találja magát.
4. Ne gondolja, hogy az ügy ezzel megoldódott és lezárult. Ön megtette a kötelességét, de térjen vissza a témára később - például a következő megbeszélte találkozón.
5. Beszéljen a kételyeiről munkatársaival.

¹³⁷ A disszociációról lásd a 6. fejezetet.

6. Dokumentálja a kétségeit, és hogy ezek milyen jeleken, bizonyítékokon alapulnak - vegyen fel pontos és mindenre kiterjedő dokumentációt a sérülésekről akkor is, ha az ügyfél nem kért láttelepet, illetve ha ön nem egészségügyi dolgozó.

A nő alkohol vagy kábítószer hatása alatt áll:

7. Beszéljen a lehető legkevesebbet.
8. Nyújtson neki támogatást és adjon neki időt ahhoz, hogy kijózanodjon az önök intézményében, mielőtt megpróbál beszélni vele.
9. Győződjön meg róla, hogy a telefonszáma szerepel az iratai között: ön vagy egy szociális munkás később felhívhatja (lehetőleg a következő 1-3 napban).¹³⁸

A nő ellenséges, vagy gorombáskodik:

10. Tartsa tiszteletben a dühét, és jelezze, megérti hogy mérges. A bántalmazottak dühének hátterében általában az erőszak miatti trauma és kiégés áll. Előfordulhat az is, hogy a bántalmazottnak nem sikerült eddig segítséget kapnia, például mivel a szakemberek nem tették meg a megfelelő válaszlépéseket a problémákra.
11. Ne vegye át az ügyfél hangulatát.
12. Ajánlja fel a támogatását, illetve az elérhető szolgáltatásokat, de ne erőltesse, és ne gyakoroljon nyomást rá.

A bántalmazott a lehető leggyorsabban el akar menni:

13. Győződjön meg róla, hogy a telefonszáma szerepel az iratai között: ön vagy egy szociális munkás később felhívhatja (lehetőleg a következő 1-3 napban).
14. Jelezze neki, hogy tudomásul veszi/megérti, hogy mihamarabb el akar menni, és hogy bármikor visszajöhet.

Nem érti őt nyelvi akadályok miatt:

15. Kérje hivatalos tolmács segítségét (a beszélgetést telefonon is lefolytathatják);
16. A tolmács nem lehet a bántalmazott férje, partnere, gyereke, más rokona, barátja.
17. Csak női tolmáccsal dolgozzon.
18. Előfordulhatnak olyan krízishelyzetek - például háborús konfliktus - amikor egy hivatalos tolmács elérése akadályokba ütközhet. Ebben az esetben a bántalmazott nő választott támogatója segédkezhet a megértésben és kommunikációban a hatóság előtt, de kizárólag abban az esetben, ha az érintett ezt kifejezetten kéri, és az eljáró hatóság tagja megbizonyosodott róla, hogy a bántalmazott nő a támogatótól nem fél és megbízik benne - vagyis valóban az érintett nő érdekeit képviseli.

Ha a bántalmazott nő súlyos beteg vagy disszociál, hagyjon időt, hogy az állapota stabilizálódjon, mielőtt beszélgetni kezd vele.

¹³⁸ Ennek során mind az áldozat, mind a saját biztonságára vonatkozó szabályokat be kell tartani. A párkapcsolati erőszak áldozatainak gyakran nem rendelkeznek szabadon az idejükkel, telefonbeszélgetéseiket ellenőrzik, el kell számolniuk azzal, hogy ki és miért kereste őket. Ezeket a lehetséges tényezőket figyelembe kell venni! Hasonlóképpen figyelni kell arra is, hogy a segítő se kerüljön veszélybe.

7.3. Krízisintervenció nemi erőszak esetén

A nemi erőszak áldozatok számára meghatározó, hogy közvetlenül az erőszak elkövetése után milyen segítségben és támogatásban részesülnek. Az áldozat számára alapvető fontosságú, hogy az erőszakot követően biztonságos helyre kerüljön, és semmilyen lépés sem a beleegyezése nélkül történjen.

7.3.1. Bizonyítékok gyűjtése

A nemi erőszak bűncselekmény, így fontos lehet a bizonyítékok gyűjtése a támadást követően minél hamarabb. Fontos, hogy a bizonyítékok gyűjtése nem kötelezi az érintett arra, hogy később a hatóságokhoz forduljon, azonban a bizonyítékok hamar elvesznek, így akkor is érdemes azokat rögzíteni, hogy ha az áldozat úgy dönt, később érdemi lehetősége legyen büntetőeljárást kezdeményezni az őt ért bűncselekmény miatt. Ennek érdekében kerülendő a bizonyítékok rögzítését megelőzően a zuhanyzás, fürdés, kéz- és fogmosás, WC-re menés. Bizonyítékok akkor is megsemmisülhetnek, ha az érintett átöltözik, ezért ez csak abban az esetben tanácsolt, ha erre feltétlenül szükség van, és ez esetben se semmisítse meg a ruháit, illetve ne takarítsa ki az erőszak helyszínét. Tudatosítsuk magunkban, hogy mindez az áldozat számára nagyon nehéz és megterhelő lehet, így kellő türelemmel és empátiával forduljunk felé.

A különböző országok jogrendszereiben eltérő eljárásrendek lehetnek érvényben az egyes szakmák számára arra vonatkozóan, hogy mely szempontrendszer szerint szükséges egy nemi erőszak áldozat sérüléseit rögzíteni. Egyes országokban igazságügyi orvosszakértő vizsgálata lehet javasolt, mivel egy egyszerű nőgyógyász által készített látleletet a bíróság alacsonyabb bizonyító erejű iratként értékelhet, mint egy összetettebb szempontrendszer szerint rögzített igazságügyi orvosszakértői véleményt.

7.3.2. Orvosi vizsgálat

Az áldozat egészsége érdekében elengedhetetlen, hogy egy orvos a bűncselekményt követően megvizsgálja. Erre azért van szükség, hogy az orvos megállapítsa, nem sérült-e meg. Mivel támadást követően az áldozat gyakran sokkos állapotban van, így nem minden esetben érez fájdalmat és nem lehet tudatában a sérüléseinek. Az orvosi vizsgálat arra is szolgál, hogy az áldozat megbizonyosodjon róla, hogy nem kapott-e el valamilyen szexuális úton terjedő betegséget, továbbá egy esetleges terhesség kialakulását meg lehessen előzni, például sürgősségi fogamzásgátló tabletta segítségével. Mindez lehet akár az első lépés a teste feletti kontroll visszaszerzésében.

Az orvosi vizsgálat során az áldozatnak pontosan el kell mesélnie a vele történeteket, melynek során az orvos az erőszak egyes részleteire is rákérdezhet. Az orvos akkor jár el helyesen, ha türelmes, nem siettetni az áldozatot és megvárja, ha az emlékezéstől felzaklatott állapotba kerül az áldozat, és átmenetileg nem tudja folytatni a beszámolót. A vizsgálat során pedig minden lépés megtétele előtt az áldozat beleegyezését kéri és őt folyamatosan tájékoztatja.

Az orvos ezt követően külsérelmi nyomokat keres az áldozat testén, hüvelyi vizsgálatot végez, orális behatolás esetén pedig a szájából is mintát vesz. Lehet, hogy végbélvizsgálatot is

végez. Vértételre is sor kerül a nemi úton terjedő betegségek kiszűréséhez. A vértétel azt a célt is szolgálhatja, hogy az alkohol vagy valamely drog hatása alatt állás kimutatható legyen, melynek megállapítása az elkövető büntetőjogi felelőssége szempontjából fontos lehet. Fontos tudni, hogy nem minden országban szűrnek rutinszerűen minden nemi úton terjedő betegségekre, ezért érdemes informálódni az adott ország eljárásrendjéről, és lehetőség szerint az összes nemi úton terjedő betegségekre történő kivizsgálást kezdeményezni.

Ha ügyfelét partnere vagy olyan családtagja részéről ért szexuális erőszak, akivel egy háztartásban él vagy akivel rendszeresen találkozik, számára az 5.4. - 5.7. fejezetekben kifejtettek áttekintése és alkalmazása is javasolt.

7.4. Az áldozatok speciális csoportjai

Gyakran, amikor a családon belüli, partnerkapcsolati vagy szexuális erőszak áldozataira gondolunk, középkorú, többségi társadalomhoz tartozó, heteroszexuális, ép testű és értelmi képességű, egészséges emberek jutnak az eszünkbe. Ezért fontos áttekinteni, hogy a roma, leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű, a szellemi vagy testi fogyatékkal élő, pszichiátriai vagy testi beteg áldozatok jogainak érvényesülése előtt milyen speciális akadályok állnak.

7.4.1. Roma áldozatok

A roma származású bántalmazott nők jogainak érvényesítését hátráltatják a romák elleni előítéletek és a diszkrimináció. Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének (FRA) adatai szerint a vizsgált országokban¹³⁹ a roma válaszadók átlagosan 41%-a érezte úgy, hogy roma származásuk miatt érte őket diszkrimináció. Egyes hatósági személyek és szolgáltatók nem veszik eléggé komolyan a roma nőket, ezért nem teszik meg a megfelelő intézkedéseket.¹⁴⁰ A hatóságoknak és szolgáltatóknak azonban saját nézeteiktől függetlenül, etnikai hovatartozásra való tekintet nélkül be kell avatkozniuk párkapcsolaton belüli bántalmazás esetén, és azonos színvonalú szolgáltatásokat kell nyújtaniuk.

A párkapcsolati és szexuális erőszakról szóló információhoz való hozzáférés korlátozottsága miatt előfordulhat, hogy tévhitek élhetnek erőszakról egyes roma nőkben is, ami megnehezíti, hogy az áldozatok nevén nevezzék az őket érő erőszakot,¹⁴¹ és segítséget kérjenek, illetve hogy megfelelő segítséget kapjanak. Ezen kívül az egyes szolgáltatók és hatóságok általi diszkrimináció, az egyes roma közösségek elszigeteltsége és az anyagi forrásokhoz való hozzáférés hiánya hátrányosan befolyásolja a nők elleni erőszak áldozatai számára a szolgáltatásokhoz való hozzáférést.¹⁴²

A roma nők jogainak érvényesülését hátráltathatja az is, ha rossz a roma közösség és a

¹³⁹ Bulgária, Csehország és Magyarország szerepelt a vizsgált országok között. In: Second European Union Minorities and Discrimination Survey Roma – Selected findings (2016), Fundamental Rights Agency (FRA). Elérhető: <https://fra.europa.eu/en/news/2016/80-roma-are-risk-poverty-new-survey-finds>

¹⁴⁰ Lásd még: <http://www.errc.org/news/we-romani-women>

¹⁴¹ Ivan Rác: Barriers to assistance for women from marginalised Roma communities who are experiencing domestic violence, Social Sciences in Health, Kontakt 2020, 22(4):251-257, DOI: 10.32725/kont.2020.042, p. 252. Elérhető: <http://kont.zsf.jcu.cz>

¹⁴² Ibid.

rendőrség vagy más hatóságok és szolgáltatók kapcsolata. Ha a rendőrség például nagy erővel eljár a romák által elkövetett kisebb súlyú szabálysértések és bűncselekmények ügyében, de tétlen marad a romákat érő súlyos, testi épséget vagy életet fenyegető bűncselekmények esetén, az azt közvetíti a nők elleni erőszak áldozatai számára is, hogy a rendőrség nem megbízható, amikor roma embereket kellene védelmeznie. Ezért a roma nők biztonságának és jogainak biztosítása érdekében az önkormányzatoknak, a szolgáltatóknak és a hatóságoknak általános diszkriminációellenes intézkedéseket kell hozniuk, és jó kapcsolatokat kell ápolniuk a roma közösségekkel. A bizalmatlanság mellett az a hatása is lehet az intézményes diszkriminációnak, hogy ha egy roma nő feljelentést tesz a férje ellen, esetleg számíthat a közösség elítélésére, kiközösítésre.¹⁴³ Ezt szintén úgy lehet megszüntetni, ha a hatóságok látványosan bizonyítják, hogy a romákat nem kezelik diszkriminatívan semmilyen téren.

A romák sokkal gyakrabban élnek szegénységben, mint a nem romák,¹⁴⁴ így a szegénységből adódó hátrányok – csökkent hozzáférés közlekedéshez, telefonáláshoz, internethez, információhoz, anyagi függés – gyakrabban és súlyosabban korlátozzák a roma áldozatokat, mint a nem romákat. A szociális ellátó intézményeknek törekedniük kell ezek ellensúlyozására, illetve ezt figyelembe kell venni a nő biztonságának megtervezésekor, és az egyéb beavatkozások során.

7.4.2. LMBTQ áldozatok

Amerikai kutatások szerint három nagy tévhit él a szolgáltatókban a leszbikus és meleg partnerkapcsolatokban előforduló partnerkapcsolati erőszakkal kapcsolatban. Az első, hogy nem létezik, holott a kutatások szerint körülbelül annyira gyakran fordul elő, mint heteroszexuális párkapcsolatokban.¹⁴⁵ A második, hogy kölcsönös az erőszak – valójában az azonos nemű kapcsolatokban is az egyik fél az elkövetője, a másik pedig az elszenvedője a sorozatos bántalmazásnak.¹⁴⁶ A harmadik, hogy enyhébb az erőszak az azonos nemű kapcsolatokban, ami szintén nem igaz.¹⁴⁷

Akárcsak a romák esetében, gyakori, hogy a leszbikus és meleg párok félnek a hatósági és szolgáltató személyek előítéletességétől, ami akadályozza őket abban, hogy ezekhez forduljanak.¹⁴⁸ Amerikai kutatások szerint a hatóságokkal való kifejezett rossz kapcsolat is előfordul, és ennek következtében az LMBTQ emberek úgy érezhetik, elárulják a közösségüket, ha a

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Second European Union Minorities and Discrimination Survey Roma – Selected findings (2016), Fundamental Rights Agency (FRA)

¹⁴⁵ Turell, C. S. (2000). A descriptive analysis of same-sex relationship violence for a diverse sample. *Journal of Family Violence* 15, 281–293. doi: 10.1023/A:1007505619577

¹⁴⁶ Bunker Rohrbau, J. (2006). Domestic violence in same-gender relationships. *Fam. Court. Rev.* 44, 287–299. doi: 10.1111/j.1744-1617.2006.00086.x

¹⁴⁷ Ristock, J. L., and Timbang, N. (2005). *Relationship violence in lesbian/gay/bisexual/transgender/ queer (LGBTQ) communities*. Elérhető:

<https://pdfs.semanticscholar.org/23b6/1c0642d6b09fe881fc4c3e465e59905dccc6.pdf>

¹⁴⁸ Bentley, H., Buzawa, E., Faggiani, D., Hirschel, D., and Pattavina, A. (2007). A comparison of the police-response to heterosexual versus same-sex intimate partner violence. *Violence Against Women* 13, 374–394. doi: 10.1177/1077801207299206;

Guadalupe-Díaz, X. L., and Yglesias, J. (2013). Who's Protected?" Exploring perceptions of domestic violence law by lesbians, gays and bisexuals. *J. Gay Lesbian Soc. Serv.* 25, 465–485. doi: 10.1080/10538720.2013.806881

hatóságokhoz fordulnak.¹⁴⁹ Hátráltatja az LMBTQ áldozatokat a segítségkérésben, hogy a partnerkapcsolati, családon belüli és szexuális erőszakról általában mint heteroszexuális kapcsolatokban zajló folyamatról beszélünk, ami megnehezíti, hogy ezt a fogalmat az LMBTQ emberek magukra vonatkoztassák.

Hátráltathatja az LMBTQ áldozatok jogainak érvényesülését, ha a szolgáltatók és hatóságok a testméret vagy férfiasnak vagy nőiesnek tartott kinézet alapján próbálják azonosítani az áldozatot és az elkövetőt.¹⁵⁰

Azokban az országokban, ahol bevezették a partnerkapcsolati erőszak rutinszerű szűrését előfordulhat, hogy a szolgáltatók a leszbikus párok kapcsolati erőszak áldozatait a bántalmazó partner jelenlétében hallgatják meg. Mivel ellentétes információ hiányában a legtöbb ember mindenkiről azt feltételezi, hogy heteroszexuális, a segítő gyakran azt hiszi a bántalmazottat kísérő másik nőről, hogy az támogató barátnője, és nem feltételezi, hogy a nő bántalmazó partnere. Ezért gyakran elmulasztják az azonos nemű bántalmazó és bántalmazott elkülönítését. Fontos tehát, hogy a bántalmazott nőket és férfiakat valóban négy szemközt hallgassák meg, még az azonos nemű kísérő se legyen jelen. (Ráadásul még heteroszexuális partnerkapcsolati erőszak esetében sem lehet biztos a szakember, hogy az azonos nemű kísérő nem az elkövetőt támogatja-e.)

Hátráltatja az áldozatok segítségkérését, ha attól kell tartaniuk, hogy előítéletesen kezelik őket. Például az áldozatok félhetnek segítséget kérni, ha attól tartanak, hogy a szexuális érdeklődésük miatt majd elveszik tőlük a gyerekeiket.

Mivel az LMBTQ közösségek többnyire kicsik, az áldozatok attól is tarthatnak, hogy nem fognak tudni elmenekülni a partnerük zaklatása elől, vagy társaság nélkül maradnak, ha beszélnek az erőszakról.

Külön vigyázniuk kell a szolgáltatóknak és hatóságoknak, hogy az áldozat anyakönyvezett nemét, szexuális érdeklődését vagy HIV-státuszát magántitokként kezeljék. A leszbikus, meleg, biszexuális vagy transznemű partnerét bántalmazó személy gyakran maga is fenyegeti ezen információk kiadásával a bántalmazottat, vagy szigeteli el azok nyilvánosságra hozatalával a bántalmazottat barátaitól, munkájától, származási családjától.

A HIV-pozitív emberek gyakran azért maradnak az egyébként elfogadhatatlan kapcsolatban, mert úgy gondolják, nem tudnának új partnert találni, illetve elveszítenék támogatójukat.¹⁵¹ A HIV-gyógyszerek visszatartása, illetve az ezzel való fenyegetés a HIV-pozitívokat érő bántalmazás egyik fajtája.

7.4.3. Értelmi fogyatékkal élő vagy pszichiátriai beteg áldozatok

E két csoport közös jellemzője, hogy a hatóságok és szolgáltatók még kevésbé hisznek nekik, mint a szellemileg és lelkileg egészséges áldozatoknak. Ugyanakkor az, hogy valaki értelmi fogyatékkal élő vagy pszichiátriai beteg, nem zárja ki, hogy bántalmazzák. Sőt, az ilyen

¹⁴⁹ Ristock, J. L. (2003). Exploring dynamics of abusive lesbian relationships: preliminary analysis of a multi-site, qualitative study. *Am. J. Community Psychol.* 31, 3–4. doi: 10.1023/A:1023971006882

¹⁵⁰ Ristock, J. L., and Timbang, N. (2005). *Relationship violence in lesbian/gay/bisexual/transgender/ queer (LGBTQ) communities*. Elérhető: <https://pdfs.semanticscholar.org/23b6/1c0642d6b09fe881fc4c3e465e59905dccc6.pdf>

¹⁵¹ Gill, M. J., Krentz, H. B., and Siemieniuk, A. C. (2013). Intimate partner violence and HIV: a review. *Curr. HIV/AIDS Rep.* 10, 380–389. doi: 10.1007/s11904-013-0173-9

személyek még kiszolgáltatottabbak, ami növeli a bántalmazás kockázatát.¹⁵² A bántalmazók tudják, hogy a hatóságok valószínűleg nem fognak hinni az áldozatnak, illetve hogy az áldozatuk jobban függ tőlük, így előfordulhat, hogy szabadabban mernek bántalmazni. Ezért fontos, hogy az értelmi fogyatékkal élő vagy pszichiátriai beteg áldozat bejelentéseit is azonos súllyal kezeljék a hatóságok.

Azért is komolyan kell venni a szellemi fogyatékkal élő vagy pszichiátriai beteg áldozat bejelentését, mert klasszikus bántalmazó taktika a bántalmazott megőrijtése és a róla készült elmeorvosi szakvélemény beszerzése.¹⁵³ Sok bántalmazónak tudatos taktikája a **gaslighting**, amelynek során a nyilvánvaló dolgok tagadásával megzavarja partnere ítélőképességét, illetve az erőszak letagadása mellett akár elérheti, hogy a bántalmazott környezete vagy akár maga az adott szakember paranoidnak nyilvánítsa a nőt. Ugyanígy vannak bántalmazók, akik partnerük szellemi leépítésén dolgoznak a bántalmazott információktól, ingerektől való elszigetelésével. Emellett a súlyos bántalmazás minden formája megviseli lelkileg és szellemileg a bántalmazottakat,¹⁵⁴ így több évnyi bántalmazás után könnyen lehet valakiről terhelő elmeorvosi, pszichiátriai szakvéleményt készíttetni. A hatóságoknak és a szolgáltatóknak fontos megjegyezniük, hogy a pszichiátriai lelet könnyen lehet a bántalmazás eredménye és jele.

Ezeknek a csoportoknak a tagjai kiszolgáltatottabbak az átlagnál. Félhetnek attól, hogy kisebb valószínűséggel találnak partnert. Előfordulhat az is, hogy a bántalmazók által rendszerint használt, anyagi és lelki függőséget kialakító stratégiák nélkül is napi életvitelük függ a bántalmazótól, a bántalmazó lehet a gyámjuk, illetve lehet, hogy nem képesek önálló keresetet jelentő munkát végezni, önállóan közlekedni, önálló jogi nyilatkozatot tenni. Fontos, hogy a szolgáltatók és hatóságok szakemberei ilyen esetekben még inkább ragaszkodjanak ahhoz, hogy az áldozattal négy szemközt beszéljenek, még akkor is, ha jogilag esetleg nem beszámítható.

Ha valóban sérült az értelmi fogyatékkal élő vagy pszichiátriai beteg belátóképessége, elképzelhető, hogy nem tudja néven nevezni a bántalmazást. Ez nem jelenti, hogy a bántalmazás nem történt meg, hogy nem kell hinni az áldozatnak. Ilyenkor a szolgáltatónak, hatóságnak még tüzetesebb tényfeltárást ajánlott végeznie, illetve még körültekintőbben javasolt tájékoztatnia az áldozatot, hogy bántalmazás áldozata, és messzemenőig fel kell mérni, hogy mi az áldozat igénye a beavatkozással kapcsolatban. Még ha valóban sérült is a személy belátóképessége, akkor is ő ismeri legjobban a bántalmazót, így nagyon fontos végighallgatni, és figyelembe venni az igényeit, feltérképezni a helyzetét és a szükségleteit.

Ajánlott továbbá kerülni a pszichiátriai beteg vagy értelmi fogyatékkal élő áldozatok intézményben való elhelyezését vagy gondnokság alá helyezését, ha azt az áldozat ellenzi. Kifejezetten tilos az ilyen áldozatok elhelyezése vagy gondnokság alá helyezése, ha azt a bántalmazó vagy annak hozzátartozója kezdeményezi, illetve tilos az ő gondnokságuk alá helyezni a bántalmazottat.¹⁵⁵ Gyakran bántalmazók úgy bántalmazzák a pszichiátriai beteg

¹⁵² Rongqin Yu, Alejo J. Nevado-Holgado, Yasmina Molero, Brian M. D'Onofrio, Henrik Larsson, Louise M. Howard, Seena Fazel: Mental disorders and intimate partner violence perpetrated by men towards women: A Swedish population-based longitudinal study, 2019, Western Sydney University, AUSTRALIA. Elérhető: <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002995>

¹⁵³ Paige L. Sweet: The Sociology of Gaslighting, American Sociological Review 2019, Vol. 84(5) 851–875, American Sociological Association, SAGE, pp. 867-868. Elérhető: <https://www.asanet.org/sites/default/files/attach/journals/oct19asfeature.pdf>

¹⁵⁴ World Health Organization, 2021

¹⁵⁵ Paige, 2019, pp. 867-868.

vagy értelmi fogyatékkal élő partnerüket, hogy annak gondnokság alá helyezését vagy intézménybe való beutalását kezdeményezik, hogy a nőt gondnokként, illetve a gondnokon vagy az ellátó személyzeten keresztül még jobban kontrollálják.

7.4.4. Testi fogyatékkal élő és beteg áldozatok

Mindkét csoportra jellemző, hogy az átlagnál kiszolgáltatottabbak. Megélhetésük, közlekedésük, gyógyszerezésük, napi életvitelük függhet a bántalmazótól. A siket, halláskárosult, vak vagy gyengén látó bántalmazottakat könnyebben tudja a bántalmazó elszigetelni alternatív információforrásoktól. A testi fogyatékkal élő vagy beteg személy akkor is rá lehet utalva a bántalmazóra, ha a bántalmazó maga is fogyatékkal élő vagy beteg. A fogyatékkal élő vagy beteg áldozat e függőségek miatt még nagyobb valószínűséggel dönt úgy, hogy benne marad a kapcsolatban, illetve még jobban félhet elveszíteni a partnerét, mert tarthat attól, hogy elesik az őt egyébként valamennyire ápoló, ellátó hozzátartozótól.

7.4.5. Alkoholtól vagy pszichoaktív szertől függő áldozatok

Ezek az áldozatok gyakran azzal találkoznak, hogy nem hisznek nekik a hatóságok, illetve a különböző szolgáltatók, mert elmondásukat a pszichoaktív szer - alkohol, nyugtató, altató, fű, egyéb kábítószer - hatásának tulajdonítják. Fontos tudni, hogy ha az áldozat intoxikált, vagy általában pszichoaktív szert használ, esetleg egyenesen függő, nem zárja ki, hogy ellene erőszakot követtek el. Egyes hatósági személyek és szolgáltatók esetleg csökkent értékű személynek tekintik az alkoholistákat és a droghasználókat, és ezért nem avatkoznak be, mondván az illető megérdemli, vagy szerhasználatával maga okozta a helyzetét. A hatóságok és szolgáltatók akkor járnak el helyesen, ha a pszichoaktív szert használó, attól függő áldozatok ügyeit is megfelelő szakmai színvonalon, kellő gondossággal kezelik.

Az ilyen áldozatok még kiszolgáltatottabbak lehetnek a partnerüknek, mivel életvitelük, droghoz jutásuk függhet a bántalmazótól, vagy félhetnek attól, hogy más partner nem viselné el a függőségüket. Sok bántalmazott nő épp az erőszak lelki hatásait próbálja alkohollal vagy pszichoaktív szerekkel kezelni,¹⁵⁶ ami adott esetben a valódi problémával, a bántalmazással nem foglalkozó egészségügyi dolgozók javaslatára szedett nyugtatókkal kezdődhet – már csak ezért sem igazságos az ilyen áldozatok ügyeiben kevésbé gondosan eljárni. Egyes bántalmazók azzal teszik még kiszolgáltatottabbá partnerüket, hogy drogfüggővé teszik,¹⁵⁷ aminek következtében a bántalmazott függhet a bántalmazótól a szer beszerzésével kapcsolatban, a bántalmazó azzal zsarolhatja a nőt, hogy nem ad neki drogot, hogy feljelenti az illegális droghasználat miatt, vagy mert a droghasználat veszélyezteti a nő által nevelt

¹⁵⁶ Kilpatrick D. G, Acierno R, Resnick H. S, Saunders B. E, Best C. L. A 2-year longitudinal analysis of the relationships between violent assault and substance use in women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1997;65(5):834–847;

World Health Organization. Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines; Geneva: WHO; 2013

¹⁵⁷ Rivera, E. A., Phillips, H., Warshaw, C., Lyon, E., Bland, P. J., Kaewken, O. (2015). An applied research paper on the relationship between intimate partner violence and substance use. Chicago, IL: National Center on Domestic Violence, Trauma & Mental Health. p. 2. Elérhető:

<http://www.nationalcenterdvtraumamh.org/wp-content/uploads/2014/09/IPV-SAB-Final202.29.1620NO20LOGO-1.pdf>

gyereket.

Ha az illegális szert használó bántalmazott személy azt tapasztalja, hogy a hatóság nem lép fel kellő hatékonysággal a bántalmazással szemben, ellenben az ő szerhasználatával szemben nagy határozottsággal fellép, akkor a legközelebbi erőszak esetén nagy valószínűséggel nem fog segítséget kérni, ami a testi épségébe, akár életébe kerülhet. Amint ismeretes, a bántalmazott nők különböző okok miatt átlagosan 7 alkalommal mennek vissza a bántalmazóhoz,¹⁵⁸ fogadják őt vissza, mire végleg megszakítják vele a kapcsolatot, ezért fontos, hogy az ismételt támadások kapcsán a bántalmazott nő ugyanolyan bizalommal fordulhasson a hatósághoz vagy szolgáltatóhoz.

Az illegális szereket használó áldozatok esetében - mivel a szerhasználat gyakran a fizikai vagy lelki bántalmazás okozta traumára adott reakció¹⁵⁹ - a szolgáltató vagy hatóság akkor jár el hatékonyan és etikusan, ha a pszichoaktív szer használatának szankcionálásától eltekint, vagy ha ez jogilag lehetetlen, a szankciót minimálisra csökkenti – például eltereléssel.

Előfordulhat, hogy a bántalmazott nő által nevelt gyerek is veszélybe kerül azért, mert az áldozat pszichoaktív szert használ. Ilyen esetekben is érdemes megvizsgálni az okokat: amennyiben a szerhasználat oka a bántalmazás vagy annak a következménye, valójában az a bántalmazó az, aki veszélyezteti a gyereket. Javasolt, hogy a hatóságok és szolgáltatók megvizsgálják, hogy a bántalmazó mit tett annak érdekében, hogy a bántalmazott – bántalmazás miatt kialakult vagy súlyosbodó – szerhasználatából adódó negatív hatásokat a gyerek életében ellensúlyozza. Nem megengedhető az a hagyományos szemlélet, amely szerint a gyerek gondozása egyedül az anya feladata – ha a nő szerhasználat miatt nem képes a gyerek gondozására, a férfinak a dolga, hogy a gyerekről gondoskodjon, és veszélyezteti a gyereket, ha ezt a kötelességét elmulasztja. A hatóságnak vagy szolgáltatóknak ajánlott óvakodniuk attól, hogy a bántalmazó tatjánának részévé váljanak, ha az a célja, hogy először függővé tegye a partnerét, majd amikor a bántalmazott alkalmatlanná válik a gyerek gondozására, feljelentse a kiskorú veszélyeztetéséért. Ilyen esetekben a bántalmazót terheli a felelősség a veszélyeztetésért.

7.4.6. Bevándorló, külföldi és menekült áldozatok

A bevándorló, a külföldi és a menekült nők esetében nagy a kockázata annak, hogy nők elleni erőszak bűncselekmények áldozatává váljanak, beleértve a szexuális kizsákmányolást, a szexuális célú emberkereskedelmet és a korai vagy kényszerházasságot,¹⁶⁰ amelyeket intim vagy családi kapcsolat élő személyek követhetnek el, avagy embercsempészek, hatósági tisztviselők vagy más elkövetők.¹⁶¹ A párkapcsolati erőszak bevándorló áldozatait különösen kiszolgáltatottak lehetnek a bántalmazónak, ha tőle függ az országban maradásuk, legális

¹⁵⁸ Handsel, V. A. (2007). Psychological variables in battered women's stay leave decisions: Risk-taking, perceived control, and optimistic bias (Master's thesis). Elérhető: <http://libres.uncg.edu/ir/listing.aspx?id=1674>

¹⁵⁹ Dr. Máté Gábor: A sóvárgás démona. Ismerd meg a függőségeidet, Budapest, 2021, Open Books. Original: Dr. Gabor Maté: In the Realm of Hungry Ghosts. Close Encounters with Addiction, Toronto 2008, 2021, Knopf Random Canada Publishing Group, pp. 60-61

¹⁶⁰ Violence against undocumented migrant and refugee women in Europe and their human rights, Fempower Magazine, WAVE Network, 1|2017 No. 28.

¹⁶¹ From Evidence to Action: Tackling Gender-based Violence Against Migrant Women and Girls. Policy Brief (2021), UN Women, Elérhető: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2021/10/policy-brief-from-evidence-to-action-tackling-gbv-against-migrant-women-and-girls>

letelepedésük, későbbi állampolgárságuk. Ez komoly akadálya lehet annak, hogy elhagyják a bántalmazót.

A magyar nyelvet nem ismerő bántalmazottak nyelvi és kulturális szempontból is elszigetelve élhetnek. A külföldi áldozatok gyakran nem tudnak legálisan dolgozni, és nem jogosultak állami ellátásokra,¹⁶² így a bántalmazónak kifejezett taktikája lehet, hogy külföldi partnert választ, vagy olyan országban telepedik le, ahol partnere nem beszéli a nyelvet, illetve nincs munkalehetősége, nem jogosult juttatásokra, így szigetelve el a partnerét annak korábbi családjától, barátaitól, a jövőbeli barátoktól és az önálló bevételi forrásoktól. Ezenkívül a bevándorló nők esetében nagyobb a kockázata a munkahelyi bántalmazásnak és kizsákmányolásnak.¹⁶³ A nyelvi és kulturális elszigeteltség megakadályozhatja a bevándorló vagy külföldi áldozatot abban, hogy a hatóságokhoz forduljon vagy más szolgáltatást vegyen igénybe, mivel a nyelvi és kulturális különbségek adott esetben félreértésekhez vezethetnek, illetve alááshatja az áldozat bizalmát, ha a nyelvi akadályok miatt harmadik személyen keresztül kell kommunikálnia a hatóságokkal vagy szolgáltatókkal.¹⁶⁴ Ha mindketten külföldiek, de a bántalmazó beszéli az adott ország nyelvét, a bántalmazott joggal tarthat attól, hogy a bántalmazó feljelentés esetén meggyőzi a hatóságot, hogy nem történt erőszak. Emellett a számára idegen országban élő, helyi nyelvet nem beszélő nő általában el van zárva a jogi információktól is.

Az illegálisan Magyarországon tartózkodó bevándorlók még kiszolgáltatottabbak, ha partnerük belföldi, mivel ebben az esetben a bántalmazó azzal fenyegetheti a nőt vagy akár a nő más családtagját, hogy kiadja őt vagy őket a hatóságoknak.¹⁶⁵ A hatóságoktól való félelem miatt az illegálisan Magyarországon tartózkodó bántalmazottak maguk is a lakásba húzódnak, kerülhetik a kapcsolatok kiépítését és fenntartását, ami tovább súlyosbítja elszigeteltségüket. Az olyan családokban, ahol bármely családtag illegális bevándorló megeshet, hogy azért nem kérnek segítséget a bántalmazó ellen, mert meg akarják óvni az illegális bevándorló családtagot attól, hogy a hatóság látóterébe kerüljön, és esetleg kitoloncolják az országból.¹⁶⁶

Egyes külföldiekkel szemben kifejezetten előítéletesek lehetnek a szolgáltatók, illetve hatósági alkalmazottak.¹⁶⁷ Azonban függetlenül attól, hogy mit hisz a szolgáltató vagy hatósági személy egy kultúráról, vagy ellenséges-e annak tagjaival szemben, köteles megkülönböztetés nélkül betartani a hatályos törvényeket és szakmai előírásokat a bevándorló, külföldi bántalmazott nők ügyeinek kezelésekor is.

Annak érdekében, hogy a bevándorló, külföldi áldozatok az erőszak ismétlődése esetén is bizalommal forduljanak a hatósághoz, illetve szolgáltatókhoz, azok akkor járnak el etikusan és célravezetően, ha a bántalmazott biztonságának megteremtésére, biztonságba helyezésére

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Preventing and addressing intimate partner violence against migrant and ethnic minority women: the role of the health sector. Policy brief (2014), World Health Organization (WHO), Regional Office for Europe

¹⁶⁵ Violence against undocumented migrant and refugee women in Europe and their human rights, Fempower Magazine, WAVE Network, 1|2017 No. 28, p. 3.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Voolma, H. 2018. "“Love is Not a Passport to Sweden”: Intimate Partner Violence against Migrant Women and the Proliferation of Rights’ Statuses.” UN Women Discussion Paper Series No. 24. New York: UNWomen. Elérhető:

<https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2018/Discussion-paper-Intimate-partner-violence-against-migrant-women-en.pdf>

koncentrálnak ahelyett, hogy az áldozat bevándorlási státuszát vizsgálják.

A menekült nők rendkívül kiszolgáltatottak lehetnek, és speciális szükségleteik lehetnek az eljárások során, amelyeket a menekültügyi hatóságoknak alaposan meg kell vizsgálniuk az uniós menekültügyi jogszabályok előírásai szerint.¹⁶⁸ A speciális szükségletek azonosítását az uniós jog vázolja, alkalmazásukat az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának (UNHCR) irányelvei is javasolják.¹⁶⁹ Ugyanakkor ezeket a speciális igényeket gyakran figyelmen kívül hagyják.¹⁷⁰ Ajánlott az átfogóbb és kifejezettebb a nőjogi szempontokra is kiterjedő eljárási szabályok alkalmazása.

A hatóságoknak vagy szolgáltatóknak a súlyosabb, testi épségét vagy életét sértő bántalmazással szükséges foglalkozniuk mindaddig, amíg az áldozat biztonsága nem biztosított, semmint az esetleges illegális tartózkodással, amely senki testi épségét vagy életét közvetlenül nem veszélyezteti.¹⁷¹

7.4.7. Időskorú áldozatok¹⁷²

Az idősebb nők gyakran nehezebben helyzetben vannak, mivel sok esetben akár már több évtizede élhetnek a bántalmazó partnerük mellett, melynek romboló hatásai így esetükben fokozottabban lehetnek jelen. Ezen túl kevesebb családi és baráti kapcsolatuk lehet, ritkábban járnak el otthonról vagy akár egész nap össze vannak zárva a bántalmazóval. Mivel jellemzően kevesebb technikai eszközt használnak, kevesebb információhoz is jutnak hozzá. Az idősödő korral együtt járó testi vagy szellemi állapotuk miatt nehezebben tudják megvédeni magukat, elmenekülni vagy segítséget kérni. A felnőtt korú gyerekeik gyakran vonakodnak kiállni mellettük a másik szülővel szemben. Az is előfordulhat, hogy környezetük valójában tudomással bír a bántalmazásról, de közömbös iránta és a környezetük azt sugallja, hogy ki kell tartaniuk a bántalmazó mellett. A szakemberek nincsenek kiképezve arra, hogy felismerjék és szakszerűen kezeljék a bántalmazásnak ezt a formáját, továbbá nincsenek kifejezetten idős nők részére elérhető szolgáltatások, menhelyek.

Az idősbántalmazás gyakori eszközei közé tartozik, amikor a bántalmazó a ráutalt áldozat gondozását elhanyagolja - például nem fürdeti, eteti, öltözteti megfelelően -, elveszi tőle a szükséges gyógyszereket, gyógyászati segédeszközöket, mint például a mankó, a

¹⁶⁸ Lásd: 2013/33/EU sz. irányelv és 2013/32/EU sz. irányelv.

¹⁶⁹ UNHCR Handbook for the Protection of Women and Girls. Provisional Release for Consultation Purposes (2006), United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Geneva

¹⁷⁰ "Time for Needs: Listening, Healing, Protecting". A Joint Action for an Appropriate Assessment of Special Needs of Victims of Torture and Violence, European Council on Refugees and Exiles, 2017. Elérhető: <https://ecre.org/project/time-for-needs/>

¹⁷¹ Az Isztambuli Egyezmény 59. cikke „bevezeti annak lehetőségét, hogy a bevándorló nők számára autonóm tartózkodási engedélyt adjanak ki, ha egy bántalmazó párkapcsolatból azért nem lépnek ki, mert tartózkodásuk a bántalmazó partnerüktől függ. Ez lehetővé teszi a párkapcsolaton belüli erőszak áldozatai számára, hogy anélkül hagyják el a kapcsolatot, hogy elveszítsék tartózkodási jogukat. A kényszerházasság áldozatai számára az egyezmény kötelezettséget ír elő annak lehetővé tételére, hogy a bevándorló nők visszanyerjék tartózkodási státuszukat, ha a törvényben megengedettnél hosszabb időre hagyták el lakóhelyük szerinti országukat, mert külföldön kényszerítették házasságra, és nem tudnak visszatérni.”

Lásd: Protecting migrant women, refugee women and women asylum seekers from gender-based violence, Safe From Fear, Safe From Violence, 2019, Council of Europe. Elérhető: <https://rm.coe.int/migrant-women-and-istanbul-convention/1680925865>

¹⁷² Ez a rész a "Mind the Gap! Let's listen to them! How to tackle relationship violence against older women" (2012) projekt anyagai alapján készült. Elérhető: <https://www.ipvow.org/>

kerekesszék vagy a hallókészülék. Ide sorolható, amikor az áldozat gondozása során fájdalmat okoz, túl sok altatót ad be neki vagy büntetésből megtagadja tőle a kedvenc ételeit, tevékenységeit és a megkérdezése nélkül kidobja a holmiját.

Nem csak a házastárs vagy partner követhet el idősbántalmazást, hanem más családtag vagy akár egy gondozó is. Előfordul, hogy valakit a gyereke - általában a fia - bántalmaz és használ ki, ami különösen fájdalmas és megalázó a bántalmazott számára. Vannak, akik úgy gondolják, hogy egy anyának mindent el kell viselnie és fel kell áldoznia magát a gyerekéért, vagy szégyellnie kell magát, ha ilyen helyzetbe kerül - ezek veszélyes tévhitek, és komoly akadályát képezik annak, hogy az érintettek beszéljenek az őket érő erőszakról és segítséget kérjenek. Ebben az esetben különösen fontos hangsúlyozni, hogy a bántalmazás senkinek sem megengedett, és minden esetben kizárólag az elkövető a felelős érte.

7.5. Multiprofesszionális együttműködés

Az intézmények együttműködésének az áldozatok biztonsága szempontjából felmérhetetlen fontossága van. A társadalom összehangolt válasza az erőszakra hasznos és fontos, illetve – amennyiben a megfelelő módon kivitelezik – hatásos eszköz a családon belüli erőszak áldozatainak védelmében és biztonságuk megteremtésében.¹⁷³ Néhány országban, például Nagy-Britanniában speciális eljárást fejlesztettek ki a kiemelkedően veszélyeztetett helyzetű áldozatok számára, több intézmény részvételével tartott kockázatfelmérő megbeszélés néven (Multi Agency Risk Assessment Conference, MARAC). A kutatások szerint a visszatérő erőszakos cselekmények számának csökkentésére a MARAC módszere igen eredményes hatással van.¹⁷⁴ Az intézményi együttműködés során a következő alapkérdéseket kell megvizsgálni:

1. Milyen veszélyhelyzetek alakultak vagy alakulhatnak ki az adott intézményben, amelyek a személyzet és/vagy az ügyfél biztonságát veszélyeztethetik?
2. Van-e az adott intézményben biztonsági terv az ott dolgozók számára? Ha van, akkor miből áll, és mennyire valósul meg?
3. Van-e az adott intézményben a biztonság megóvására bevezetett technikai eszköz (kamera, riasztó, kívülről nem nyitható ajtó stb.)? Ha van, akkor milyen?
4. Mik az adott intézmény erős oldalai a biztonság tekintetében? Mik a gyenge pontjai? Milyen további eszközöket vezetnének be?

Az alapellátást nyújtó szervezeteknek és intézményeknek ismerniük kell a párkapcsolati erőszak jelenségét és ciklikus természetét, és képesnek kell lenniük

1. különbséget tenni elkövető és áldozat között;
2. felismerni az erőszakos magatartást;
3. felismerni a trauma jeleit az áldozaton;
4. minden ügyfél/páciens esetében rutinszűrés keretében meggyőződni róla, nem bántalmazás áldozata-e az illető (például betegfelvételi eljárás vagy családsegítőben történő esetfelvétel során);

¹⁷³ Shepard, M. & Pence, E. (Eds.) (1999). Coordinating Community Response to Domestic Violence: Lessons from Duluth and Beyond. Thousand Oaks, CA: Sage.

¹⁷⁴ Robinson, A. L. (2006) Reducing Repeat Victimization Among High-Risk Victims of Domestic Violence: The Benefits of a Coordinated Community Response in Cardiff, Wales. Violence Against Women, 12(8): 761–788.

5. rákérdezni az esetleges erőszakra, és tisztában lenni vele, milyen lépéseket kell megtenni figyelembe véve, hogy az áldozat biztonsága az elsődleges;
6. megfelelően reagálni válsághelyzetben: vigyázni az áldozat és a munkatársak biztonságára, megfelelő és teljes körű tájékoztatást adni az áldozatnak az elérhető szolgáltatásokról, és átirányítani ezekhez;
7. figyelemmel kísérni az ügyfél/páciens helyzetének alakulását (utánkövetés);
8. együttműködni más szakemberekkel és intézményekkel.

Mivel járulhatnak hozzá a különböző szakmák az áldozatok védelméhez?

1. A nőszervezetek, bántalmazott nők számára fenntartott menedékházak (*shelterek*) azzal, ha megosztják a rendelkezésükre álló, a témával kapcsolatos tapasztalataikat, ismereteiket és készségeiket.
2. A gyermekvédelmi intézmények azzal, ha elismerik a bántalmazott nők önrendelkezési jogát, ha megkülönböztetik a bántalmazót és a bántalmazottat, ha világos és a további bántalmazást megelőző láthatási döntéseket hoznak, ha betartják az áldozat biztonságát garantáló titoktartást.
3. A szociális ellátórendszer, önkormányzatok azzal, ha felismerik és komolyan veszik a bántalmazást, ha az áldozatot támogatják információkkal, anyagilag, elhelyezéssel - szociális bérlakásban vagy bántalmazottak számára fenntartott menedékházban -, ha biztosítják az ingyenes tanácsadást nyújtó intézményi szakemberek - főképp az erre alkalmazott jogászok, pszichológusok, szociális munkások - képzését, ha további ingyenes szolgáltatásokat (például terápiát) indítanak speciálisan képzett szakemberekkel.
4. A bevándorlókat segítő szervezetek azzal, ha információt nyújtanak a hazai jogszabályokról, elérhető támogatásokról, szolgáltatásokról, és ha speciális szolgáltatásokat nyújtanak (például terápiás csoportok, tolmács).
5. Az egészségügyi intézmények azzal, ha elkerülik az áldozat medikalizációját (a bántalmazás nem az áldozat pszichés problémája; a depresszió nem ok, hanem tünet; az antidepresszánsok nem oldják meg az áldozat helyzetét; a fizikai betegségek gyógyítása ugyan természetesen szükséges, de megszüntetni elsősorban a bántalmazást kell, stb.); ha ügyelnek a pontos látteletfelvételre; információt adnak a láttelelet ingyenes beszerzésének lehetőségéről; rutinszerűen szűrnék az erőszakra; tájékoztatást nyújtanak az erőszak felnőtt és gyermek áldozatra gyakorolt egészségügyi hatásairól; a vizsgálatok során kerülnek az áldozat retraumatizálását.
6. A rendőrség azzal, ha biztosítja az áldozat jogait információátadással és hatékony fellépéssel erőszak esetén, feltétel nélkül száll ki a helyszínre; oktatást és képzést biztosít a témában; speciális egységeket hoz létre.
7. A jogalkotó és jogalkalmazó azzal, ha olyan jogi környezetet és jogalkalmazói szemléletet alakít ki, mely érzékeny a nők elleni erőszak áldozatainak helyzetére és elősegíti, garantálja jogaik érvényesítését; ha ingyenes jogi szolgáltatásokat hoz létre speciálisan képzett szakemberekkel.
8. A szakmapolitikai intézmények, kutatók azzal, ha információt nyújtanak a döntéshozók számára az áldozatok helyzetéről, igényeiről és védelméről.

7.5.1. A szervezetek közötti együttműködés normái

A több szervezet és intézmény bevonásával megvalósított beavatkozásra és

erőszak-megelőzésre vonatkozó hatékony együttműködés a proaktivitás módszertani megközelítésén alapul, melynek lényege, hogy az érintett intézmények nem várják meg a probléma kialakulását vagy súlyosbodását, hanem aktív és pozitív lépésekkel, az intézmények kezdeményezésében a már ismert helyzetre átfogóan reagálnak az áldozat(ok) védelmében. Ennek természetesen megelőző hatásai is vannak.

Az intézményi együttműködés során fontos továbbá, hogy

1. minél gyakrabban kiértékeljük és megvitassuk a közös célkitűzések megvalósíthatóságát, eredményességét, mibenlétét;
2. minél gyakrabban kiértékeljük és megvitassuk az új eljárásokat, irányelveket, protokollokat;
3. az intézményközi együttműködésben résztvevő szervezetek és szakemberek szerepe és felelőssége pontos meghatározott és körülhatárolt legyen;
4. az intézmények egyetértenek abban, hogy a beavatkozás célja az áldozat biztonsága, melynek biztosítása az intézmények elsődleges felelőssége, nem pedig az áldozaté;
5. megvalósuljon a rendszeres információmegosztás;
6. legyen lehetőség személyes találkozókra a különböző intézmények érintett szakemberei között, adott esetben munkacsoportokat hozunk létre;
7. felmérjük az erőszak-megelőzés és a beavatkozás esetleges romlásának következményeit, és ezek hatását nemcsak az egyes személyekre, hanem a szervezetekre, intézményekre is;
8. tisztában legyünk azzal, hogy a sikeres multiprofessionális együttműködéshez szükség van különböző forrásokra: idő, pénz és türelem nélkül nem működik;
9. a nem megfelelő szakmai munkát, mulasztást megfelelő szankciók kövessék.¹⁷⁵

8. A nők elleni erőszak áldozatok anyagi kárpótlásának elősegítése

Ebben a fejezetben összefoglaltuk a bűncselekmények áldozatainak anyagi kárpótlásáról szóló európai uniós irányelvekben lefektetett általános elveket. A későbbi, meghatározott területek szakembereinek szóló fejezetekben az irányelvekben lefektetett intézkedési lehetőségeket részletesen kifejtjük.

8.1. A bűncselekmények áldozatainak kárpótlása a bűncselekmények sértettjeinek járó kártérítésről szóló 2004/80/EK irányelv értelmében

Az irányelv célkitűzése, hogy az Európai Unió tagállamai a szándékosan elkövetett erőszakos bűncselekmények áldozatai számára igazságosan és megfelelő módon biztosítsák a bűncselekménnyel okozott káraik enyhítését. Ennek szükségessége azon a felismerésen alapult, hogy annak ellenére, hogy a bűncselekmények áldozatainak joga van az őket ért kár megtérítéséhez,

- a) az elkövető gyakran nem rendelkezik megfelelő anyagi forrásokkal, hogy a követelt

¹⁷⁵ Az intézményközi együttműködésre vonatkozó ajánlások részletes leírását lásd alább: Essential Services Package for Women and Girls Subject to Violence, Module 5 (2015), UN Women, UNFPA, WHO, UNDP & UNODC, Elérhető: <https://www.unfpa.org/essential-services-package-women-and-girls-subject-violence>

- károkat ebből képes legyen kompenzálni,
- b) nem minden esetben sikerült az elkövetőt azonosítani, illetve
 - c) az elkövető nem vonható felelősségre.

Ezen nehézségek kiküszöbölésére annak érdekében, hogy az áldozatok kárenyhítése minden körülmények között biztosított legyen, az irányelv előírja, hogy az Európai Unió tagállamai hozzanak létre olyan nemzeti kárenyhítési rendszereket, amelyek biztosítják az igazságos és megfelelő kárenyhítést az áldozatok számára. Az irányelv rendelkezik továbbá egy tagállamok közötti együttműködési rendszer létrehozásáról, mely lehetővé teszi, hogy a bűncselekmények azon áldozata, akit a lakóhely vagy szokásos tartózkodási hely szerinti tagállamtól eltérő tagállamban ért erőszakos bűncselekmény, jogosult legyen a kárenyhítés iránti kérelmet a lakóhely vagy szokásos tartózkodási hely államában benyújtani.

A tagállamok ezen felül gondoskodnak arról, hogy a kárenyhítés lehetőségéről az állampolgárok megfelelő módon információhoz jussanak, és segítséget biztosítsanak a kérelmek benyújtása során. Az irányelv lehetővé teszi, hogy az egyes tagállamok az irányelvben foglaltakhoz képest kedvezőbb rendelkezéseket is elfogadjanak. A tagállamok által biztosított kárenyhítés pontos összegét a tagállamok jogosultak saját belátásuk szerint meghatározni.¹⁷⁶

8.2. Az Áldozatvédelmi Irányelvben¹⁷⁷ lefektetett állami kötelezettségek

Az Áldozatvédelmi Irányelv a bűncselekmények áldozatainak nyújtandó megfelelő tájékoztatás, a büntetőeljárásban történő részvételre vonatkozó jogok és támogatás, az áldozatoknak nyújtandó védelem, valamint az elkövető által nyújtott kártérítés érvényesítésének módjáról rendelkezik.¹⁷⁸ Ezzel a büntetőeljárás fókuszát a hagyományos állami büntetőhatalmi szereplőkön túl kiterjeszti a bűncselekmények áldozataira is, elismerve az ő jogállásukat, jogaikat és egyéni szükségleteiket.¹⁷⁹

A nők elleni erőszak bűncselekmények áldozatainak egyes csoportjait az irányelv önállóan is nevesíti, úgy mint a hozzátartozók közötti és a szexuális erőszak áldozatai - tekintetükben az irányelv hangsúlyozza, hogy speciális védelmi intézkedések meghozatalára van szükség annak érdekében, hogy védelmet kapjanak a másodlagos és az ismételt áldozattá válástól, a megfélemlítéstől, valamint a megtorlástól.¹⁸⁰ Ennek biztosítása érdekében az irányelv tartalmazza a specifikus védelmi intézkedések bevezetésének kötelezettségét és ezek minimumszabályait, így többek között annak biztosítását, hogy az elkövető és az áldozat a büntetőeljárás során szükségtelenül ne találkozzon, az áldozat adatai fokozott védelemben részesüljenek, az áldozat kihallgatását az adott bűncselekménytípusra szakosodott - és az

¹⁷⁶ A bűncselekmények egyéb uniós országban élő sértettjeinek járó kártérítés, EUR-Lex, Document 32004L0080, Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/LSU/?uri=CELEX%3A32004L0080>

¹⁷⁷ A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU Irányelve (a továbbiakban: Áldozatvédelmi Irányelv)

¹⁷⁸ A bűncselekmények egyéb uniós országban élő sértettjeinek járó kártérítés, EUR-Lex, Document 32004L0080, Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/LSU/?uri=CELEX%3A32004L0080>

¹⁷⁹ Victims' Rights as Standards of Criminal Justice. Justice for Victims of Violent Crime. Part I. 2019. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 3. oldal

¹⁸⁰ Áldozatvédelmi Irányelv, Preambulum (9), (52), (57)

áldozattal azonos nemű - szakember végezze el.¹⁸¹ A védelmi intézkedések meghatározása során figyelembe kell venni az áldozat elkövetőhöz fűződő kapcsolatát és a vele szemben fennálló függőségi viszonyt, valamint az elkövetővel kapcsolatos korábbi tapasztalatait, tekintettel az adott bűncselekmény típusára.¹⁸²

A bűncselekmények áldozatai számára létesítendő szolgáltatások tekintetében az irányelv előírja a térítésmentesen és a feljelentés megtételétől függetlenül igénybe vehető áldozatvédelmi szolgáltatások elérhetővé tételét, amelyek képesek arra, hogy az áldozatok speciális szükségleteire megfelelő módon reagáljanak. Ezen szolgálatok biztosítják többek között az áldozatok jogainak gyakorlásával kapcsolatos információk, tanácsadás és támogatás nyújtását, beleértve a bűncselekmények miatti kárenyhítési rendszerekhez¹⁸³ való hozzáférést, érzelmi és pszichológiai segítségnyújtást (vagy az ilyen szolgáltatásokhoz történő tovább irányítást), a bűncselekménnyel kapcsolatban felmerülő anyagi és gyakorlati, valamint az ismételt áldozattá válás megelőzését célzó tanácsadást.¹⁸⁴

A tagállamok kötelesek segíteni az áldozatokat abban, hogy az illetékes hatósággal való első kapcsolatfelvételtől kezdve és az további kapcsolatba lépés során megértsék a részükre adott tájékoztatást, mind a szóbeli, mind az írásbeli kommunikáció során.¹⁸⁵ Ezzel segítve elő a bűncselekmények áldozatainak a saját ügyével kapcsolatos lehetőségeit és gyakorolható jogait illető tájékozott döntéshozatalát. Fontos áldozati jogok továbbá:

- a feljelentés megtételét igazoló írásos igazolás rendelkezésre bocsátása;
- a folyamatban lévő büntetőüggyel kapcsolatos tájékoztatáshoz való jog;
- tolmácsoláshoz és fordításhoz való jog;
- a költségek megtérítésével kapcsolatos tájékoztatáshoz való jog (például ismertető tájékoztató füzet segítségével);
- az eljárás megszüntetését eredményező határozat felülvizsgálatához való jog;
- a jogi segítségnyújtáshoz való jog;
- az áldozat kártérítéshez való joga.

A bűncselekmények áldozatai számára a tagállamok kötelesek biztosítani, hogy a büntetőeljárás során érvényesíthessék az elkövetővel szembeni kártérítési igényüket. Szükséges továbbá olyan intézkedések meghozatala, amelyek ösztönzik az elkövetőket arra, hogy az áldozatok számára a bíróság által megítélt kártérítést megfizessék.¹⁸⁶

Az áldozatoknak biztosítandó jogok és jogintézmények részletszabályainak kidolgozását, tartalmának pontos meghatározását a tagállamok önállóan jogosultak meghatározni - e tekintetben az irányelv azt is lehetővé teszi, hogy az egyes tagállamok az irányelvben foglaltakhoz képest kedvezőbb rendelkezéseket is elfogadjanak. Így az Áldozatvédelmi Irányelv által előírt áldozati jogokra és hatósági kötelezettségekre a Kézikönyv konkrét szakembereknek szóló fejezeteiben térünk ki részletesen.

¹⁸¹ Áldozatvédelmi Irányelv, 19. 20. 21. és 23. cikkek

¹⁸² Áldozatvédelmi Irányelv, Preambulum (56)

¹⁸³ Lásd 2004/80/EK irányelv.

¹⁸⁴ Áldozatvédelmi Irányelv, 8-9. cikk

¹⁸⁵ Áldozatvédelmi Irányelv, 3-4. cikk

¹⁸⁶ Áldozatvédelmi irányelv, 16. cikk

Végül fontos megjegyezni, hogy az irányelv elvárja az Európai Unió tagállamaitól, hogy megfelelő alap- és továbbképzésben részesítsék a bűncselekmények áldozataival kapcsolatba kerülő hatósági személyeket és szakembereket, hogy azok képesek legyenek megfelelő módon felismerni az áldozatokat és azok szükségleteit, valamint tisztelettel, tapintattal, és megfelelő szakértelemmel kezelni őket. Ezen szakembereknek szóló képzés a kockázatelemzés elvégzésének helyes módjára is ki kell terjedjen,¹⁸⁷ valamint kiemelten fontos a szakmai civil szervezetekkel való szoros együttműködés.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Áldozatvédelmi Irányelv, Preambulum (61)

¹⁸⁸ Áldozatvédelmi Irányelv, Preambulum (62)

Függelék

1. Az elkövető veszélyességének felmérése: "A NAGY 26"

	igen	nem	nem tudom	
1.	☐	☐	☐	Az elkövető az idő múlásával egyre veszélyesebbé, erőszakosabbá, brutálisabbá vált?
2.	☐	☐	☐	Előfordult-e már, hogy a bántalmazás miatt orvosi segítségre volt szüksége?
3.	☐	☐	☐	Megpróbálta-e valaha fojtogatni Önt?
4.	☐	☐	☐	Bántalmazott vagy ölt-e meg valaha állatot?
5.	☐	☐	☐	Fenyegetőzött valaha azzal, hogy megfojtja Önt?
6.	☐	☐	☐	Bántalmazta-e már Önt szexuálisan?
7.	☐	☐	☐	Fenyegette-e Önt valaha fegyverrel? (Ha igen, milyennel?)
8.	☐	☐	☐	Gyanakvó, vagy túlzottan féltékeny a partnere, illetve figyelmezteti és ellenőrzi-e Önt?
9.	☐	☐	☐	Egyre gyakoribbá válnak támadásai?
10.	☐	☐	☐	Fenyegetőzött-e már valaha azzal, hogy öngyilkosságot követ el, vagy próbált-e már öngyilkosságot elkövetni?
11.	☐	☐	☐	Bántalmazta, fenyegette Önt terhesség alatt?
12.	☐	☐	☐	Szakított-e vagy megpróbált-e szakítani az elkövetővel az elmúlt 24 hónapban?
13.	☐	☐	☐	Próbált-e segítséget kérni vagy kapni az elmúlt 12 hónapban? (rendőrség, tanácsadás, női menhelyek stb.)
14.	☐	☐	☐	Elszigetelte vagy akadályozta Önt a segítségkérésben? (telefon, autó, család, barátok stb.)
15.	☐	☐	☐	Érte-e az elkövetőt kivételesen nagy stresszhatás az elmúlt 12 hónapban? (állás elvesztése, közeli hozzátartozó halála, pénzügyi nehézségek stb.)
16.	☐	☐	☐	Vannak alkohol- és/vagy drogproblémái, vagy egyéb függősége az elkövetőnek?
17.	☐	☐	☐	Voltak-e valaha elvonási tünetei, vagy részt vett-e alkohol vagy drog elvonáson?
18.	☐	☐	☐	Van fegyvere az elkövetőnek? Magánál hordja? Van lehetősége, hogy fegyverhez jusson? (Ha igen, milyenhez?)
19.	☐	☐	☐	Tart Ön attól, hogy komoly sérülést tudna Önnek okozni, vagy esetleg megölné Önt?
20.	☐	☐	☐	Próbálta-e Ön valaha bármilyen formában védelmezni az elkövetőt a tanúvallomás megváltoztatása a rendőrségnél, „feljelentés visszavonása” stb.)?

21.	☐	☐	☐	Bántalmazta-e az elkövetőt valamely családtagja gyerekkorában?
22.	☐	☐	☐	Tanúja volt-e az elkövető a saját anyja bántalmazásának?
23.	☐	☐	☐	Jogosnak érzi-e az elkövető az erőszakot tette elkövetése után?
24.	☐	☐	☐	Követett-e el az elkövető egyéb bűncselekményeket (az erőszakon kívül)?
25.	☐	☐	☐	Bántalmazott-e az elkövető más embereket is (a családon, párkapcsolaton kívül)?
26.	☐	☐	☐	Használ-e kábítószer az elkövető? (speed, kokain, crack stb.)?

Minél több kérdésre válaszolt „igen”-nel, annál nagyobb a súlyos bántalmazás kockázata. A fegyverekre vonatkozó kiegészítő kérdések a veszély pontosabb mértékének és módjának felmérésére szolgálnak. (A fegyverrel nem rendelkező, de pl. harcművészeti technikákban jártas elkövetők a fegyvertartókkal azonos mértékben lehetnek veszélyesek!)

2. Egyéni biztonsági keretterv — eszköz a segítő számára

Az egyéni biztonsági keretterv A. részét a bántalmazottnak az alábbi magyarázattal kell átadni: „Kérem, hogy az alábbiakat részletesen válaszolja meg biztonsága kialakítása érdekében. A listát a segítőjével együtt tekintse át, és lehetőleg a találkozók során válaszolják meg a kérdéseket, de semmit ne ugorjon át, mindenre próbáljon meg minél konkrétabban válaszolni. Segítőn akár szakembert (pl. családsegítő munkatársat, pszichológust, jogászt, rendőrt, gyámhatósági munkatársat) akár laikus segítőket (pl. megbízható barát, munkatárs, családtag) értünk.” A lista kitöltéséhez mindketten figyeljenek arra, hogy figyelembe vegyék a kockázatfelmérő kérdőívekre (ld. 1. függelék) adott válaszokat is.

A. Rész

1. Mire van szüksége ahhoz, hogy nagyobb biztonságban érezze magát?
2. Milyen korlátai vannak a kidolgozott biztonsági intézkedéseknek?
3. Hová/kihez fordulhat, ha el kell hagynia az otthonát?
4. Ha gyerekei vannak, hogyan lehet fokozni a gyerekek biztonságát?
5. Mire lenne szüksége ahhoz, érzelmi és fizikai jólléte javuljon?
6. Hogyan növelheti biztonságát a munkahelyén?
7. Hogyan növelheti biztonságát közterületeken?
8. Hogyan tudja óvni magánszféráját, pl. adatok megváltoztatásával (mobiltelefon, számítógép, e-mail stb.)?
9. Hogyan növelheti a biztonságát, ha még együtt él a bántalmazó partnerrel?

10. Hogyan növelheti a biztonságát, ha már külön él a bántalmazótól?
11. Van-e bármi más, amire most szüksége lenne?

A lista B. része elsősorban Önnek, mint segítő szakembernek szól. Ebben olyan elemek szerepelnek, amelyekről elsősorban a segítő tud felvilágosítást adni, vagy elsősorban az Önnek, mint segítővel való kapcsolattartást érintik, illetve azokat a lehetőségeket, amelyek Önnek rendelkezésére állnak ahhoz, hogy a bántalmazottat hatékonyabban és jobban segíthesse. Fontos, hogy a B. részben szereplő kérdések esetében is a bántalmazottal együtt tekintsék át a kérdéseket, és hogy nála maradjon a döntés joga.

B. Rész

12. Milyen jogi lehetőségei vannak a jelentkezőnek arra, hogy védelemben részesüljön (pl. távoltartás)?
13. Milyen más támogatás érhető el illetve megfelelő a jelentkező nő számára?
14. Állítsanak össze válságtervet (a kockázatfelmérés alapján, ld. 1. függelék) az azonnali cselekvéshez.
15. Vitassák meg az egymással való kapcsolattartás legjobb formáját, a legbiztonságosabb időpontokat a következő kapcsolatfelvételhez és azt, hogy miképp tudja Önt elérni általános kérdésekben vagy vészhelyzetben.
16. Együtt döntsenek a következő lépésekről — mit tesz Ön és/vagy a szervezete más szolgáltatásai, mit tesz a jelentkező, mikor találkoznak legközelebb.
17. Együtt döntsenek arról, hogy milyen egyéb támogatásra van szüksége az Önnek való együttműködés időtartama alatt.
18. Kapcsolatba kell-e lépni más szervezetekkel a jelentkező nő érdekében? Ha igen, magyarázza el a jelentkezőnek, hogy ez esetben előfordulhat, hogy sok információt meg kell osztani más, külső szervezetekkel.
19. Adja át a jelentkezőnek a fontos telefonszámok listáját és magyarázza el, hogyan tarthatja biztonságban a listát.
20. Emlékeztesse őt, hogy sükség helyzetben mindig hívja a rendőrséget, és magyarázza el, hogyan tudja növelni annak esélyeit, hogy sürgősséggel reagáljanak a hívásra.
21. Készítsen akciótervet, hogy egyénre szabott támogatást tudjon nyújtani a csoport tagjainak

Felhasznált források

Alexa Dodge: Digitizing rape culture: Online sexual violence and the power of the digital photograph (2016), Crime Media Culture, Vol. 12, Issue 1, SAGE

Alexis A. Adams-Clark, Joan C. Chrisler: What Constitutes Rape? The Effect of Marital Status and Type of Sexual Act on Perceptions of Rape Scenarios (2018), Violence Against Women, Volume 24, Issue 16., SAGE

A. Nicholas Groth, H. Jean Birnbaum: Men Who Rape. The Psychology of the Offender, Springer, 1979

April M. Zeoli & Echo A. Rivera & Cris M. Sullivan & Sheryl Kubiak: Post-Separation Abuse of Women and their Children: Boundary-Setting and Family Court Utilization among Victimized Mothers (2013), Journal of Family Violence, Volume 28, Issue 6, Springer, DOI: 10.1007/s10896-013-9528-7

Back up the Children! - Állj mellette! A traumatizált gyermekek támogatásának alapjai (2010), Daphne Rights and Citizenship Program, NANE Egyesület

Barbara Olasov Rothbaum, Edna B. Foa, David S. Rigs, Tamera Murdock, William Walsh: A Prospective Examination of Post-Traumatic Stress Disorder in Rape Victims, Journal of Traumatic Stress, Vol. 5, No. 3, New Jersey, Wiley Online Library, 1992

Belknap, J. & Melton, H. 2005. *Are Heterosexual Men Also Victims Of Intimate Partner Violence?* CDC: National Resource Center on Domestic Violence, Applied Research. Elérhető: https://vawnet.org/sites/default/files/materials/files/2016-09/AR_MaleVictims.pdf

Bentley, H., Buzawa, E., Faggiani, D., Hirschel, D., and Pattavina, A. (2007). A comparison of the police-response to heterosexual versus same-sex intimate partner violence. *Violence Against Women* 13, 374–394. doi: 10.1177/1077801207299206

Bessel A. van der Kolk: A test mindent számon tart. Az agy, a test és az elme szerepe a traumafeldolgozásban. Ursus Libris, 2020. Eredeti nyelven: The Body Keeps the Score. Brain, Mind and Body in the Healing of Trauma. Viking, 2014

Bridges, A. J., Wosnitzer, R., Scharrer, E., Sun, C., and Liberman, R. (2010). "Aggression and sexual behavior in bestselling pornography videos: A content analysis update," *Violence Against Women*, Volume 16, Issue 10, 1065-1085.

Bunker Rohrbaug, J. (2006). Domestic violence in same-gender relationships. *Fam, Court. Rev.* 44, 287–299. doi: 10.1111/j.1744-1617.2006.00086.x

Campbell, J.C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C., Campbell, D., Curry, M.A., Gary, F., Glass, N., McFarlane, J., Sachs, C., Sharps, P., Ulrich, Y., Wilt S.A., Manganello, J., Xu, X., Schollenberger, J., Frye, V. & Laughon, K. (2003) Risk factors for femicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study. *American Journal of Public Health*, 93(7) 1089—97.

Campbell, J.C. (2005) Assessing Dangerousness. Violence by Sexual Offenders, Batterers and Child Abusers. Thousand Oaks, London, New Dehli: Sage Publications

Carol E. Jordan, Rebecca Campbell, Diane Follingstad: Violence and Women's Mental Health: The Impact of Physical, Sexual, and Psychological Aggression (2010), Annual Review of Clinical Psychology, Vol. 6

CHILDREN WITNESSES OF GENDER VIOLENCE IN THE DOMESTIC CONTEXT - Analyses of the fulfillment of their specific needs through the protection system (2011), Save the Children, Elérhető: https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/children_witnesses_of_gender_violence_in_the_domestic_context-2.pdf

Crime, safety and victims' rights – Fundamental Rights Survey (2021), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), p. 106

Compensation for victims of crime in other EU countries, EUR-Lex, Document 32004L0080; Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/LSU/?uri=CELEX%3A32004L0080>

Council of Europe (2002) Recommendation Rec (2002)5 of the Committee of Ministers to Member States on the Protection of Women Against Violence Adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum. Strasbourg.

Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (2011)

Council Directive 2004/80/EC of 29 April 2004 relating to compensation to crime victims

Dennis J. Stevens: Predatory Rapists and Victim Selection Techniques, The Social Science Journal, Volume 31, Issue 4, 1994, DOI: 10.1016/0362-3319(94)90033-7. Elérhető: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1016/0362-3319%2894%2990033-7>

Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA.

Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection

Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)

Essential Services Package for Women and Girls Subject to Violence, Module 5 (2015), UN Women, UNFPA, WHO, UNDP & UNODC; Elérhető: <https://www.unfpa.org/essential-services-package-women-and-girls-subject-violence>

Explanatory Report to the Istanbul Convention (2011)

Fleming et al.: Intimate Partner Stalking Victimization and Posttraumatic Stress Symptoms in Post-Abuse Women, *Violence Against Women*, Volume 18, Issue 12, SAGE

From Evidence to Action: Tackling Gender-based Violence Against Migrant Women and Girls. Policy Brief (2021), UN Women, Elérhető:
<https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2021/10/policy-brief-from-evidence-to-action-tackling-gbv-against-migrant-women-and-girls>

Dr. Gabor Maté: *In the Realm of Hungry Ghosts. Close Encounters with Addiction*, Toronto 2008, 2021, Knopf Random Canada Publishing Group

Galántai et al.: Children Exposed to Violence: Child Custody and its Effects on Children in Intimate Partner Violence Related Cases in Hungary, *Journal of Family Violence* (2019) 34:399–409, Springer

García-Ael C. et al. 2018. Psychometric Properties of the Inventory of Beliefs about Intimate Partner Violence. *Anales de Psicología*. 34(1), pp.135-145. Elérhető:
<https://www.redalyc.org/pdf/167/16753837017.pdf>

Garai, R.: A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata – a jogerős ítéletek tanulságai. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 56. OKRI, Budapest, 2019, 30–47. o. Elérhető:
https://www.okri.hu/images/stories/KT/KT56_2019/kt56_sec.pdf

Gender-based violence costs the EU €366 billion a year, European Institute for Gender Equality (EIGE). Elérhető:
<https://eige.europa.eu/news/gender-based-violence-costs-eu-eu366-billion-year>

General definition of Intimate Partner Violence, European Institute for Gender Equality (EIGE). Elérhető:
<https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1265>

Gill, M. J., Krentz, H. B., and Siemieniuk, A. C. (2013). Intimate partner violence and HIV: a review. *Curr. HIV/AIDS Rep.* 10, 380–389. doi: 10.1007/s11904-013-0173-9

Gondolf, E. W. (2002) *Batterer Intervention Systems: Issues, Outcomes and Recommendations*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Gottman, J. M., Jacobson, N. S., Rushe, R. H., Shortt, J. W., Babcock, J., La Taillade, J. J., & Waltz, J.: The relationship between heart rate reactivity, emotionally aggressive behaviour, and general violence in batterers. *Journal of Family Psychology*, 1995, 9(3)

Guadalupe-Díaz, X. L., and Yglesias, J. (2013). Who's Protected?" Exploring perceptions of domestic violence law by lesbians, gays and bisexuals. *J. Gay Lesbian Soc. Serv.* 25, 465–485. doi: 10.1080/10538720.2013.806881

Handsel, V. A. (2007). Psychological variables in battered women's stay leave decisions: Risk-taking, perceived control, and optimistic bias (Master's thesis). Elérhető: <http://libres.uncg.edu/ir/listing.aspx?id=1674>

Hattendorf, J., Ottens, A. J., Lomax, R. G.: Type and Severity of Abuse and Posttraumatic Stress Disorder Symptoms Reported by Women Who Killed Abusive Partners, *Violence Against Women*, Volume 5, Issue 3, 1999,

Hill, J. 2020. See What You Made Me Do: Power, Control and Domestic Abuse. C. Hurst & Co: London.

Hoating, G.T., & Sugarman, D.B. (1986) An analysis of risk markers in husband to wife violence: The current state of knowledge. *Violence and Victims* 1(2) 101—124, idézi: Washington State Gender and Justice Commission 2007

Holly Johnson and Tina Hotton: Losing Control: Homicide Risk in Estranged and Intact Intimate Relationships, *Homicide Studies*, Volume: 7 Issue: 1 (February 2003)

Hyunkag Cho and Dina J. Wilke: Does Police Intervention in Intimate Partner Violence Work? Estimating the Impact of Batterer Arrest in Reducing Revictimization (2010), *Advances in Social Work*, Volume 11, Issue 2, IUPUI University Library, DOI:[10.18060/669](https://doi.org/10.18060/669).

Ivan Rác: Barriers to assistance for women from marginalised Roma communities who are experiencing domestic violence, *Social Sciences in Health, Kontakt* 2020, 22(4):251-257, DOI: 10.32725/kont.2020.042, p. 252. Elérhető: <http://kont.zsf.jcu.cz>

Jennifer L. Hardesty and Grace H. Chung: Intimate Partner Violence, Parental Divorce, and Child Custody: Directions for Intervention and Future Research, *Family Relations*, Vol. 55, No. 2 (Apr., 2006), pp. 200-210, Elérhető: <http://www.jstor.org/stable/40005330>

Johnson M.P. (2008) *A Typology of Domestic Violence: Intimate Terrorism, Violent Resistance, and Situational Couple Violence*. NH: Northeastern University Press.

Judith Lewis Herman: Complex PTSD: A Syndrome in Survivors of Prolonged and Repeated Trauma, *Journal of Traumatic Stress*, Vol 5, No. 3, Wiley, 1992

Judith Lewis Herman: Trauma és gyógyulás. Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig. Háttér Kiadó, 2011, Eredeti nyelven: Trauma and Recovery. The Aftermath of Violence - from Domestic Abuse to Political Terror, Basic Books, 1997

Katherine van Wormer, Albert R. Roberts: *Death by Domestic Violence: Preventing the Murders and Murder-Suicides (Social and Psychological Issues: Challenges and Solutions)*, 2009, Praeger

Kathy A. McCloskey PhD: Are Half of All IPV Perpetrators Women? Putting Context Back into the Intimate Partner Violence Research Field, *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, Volume 15, Issue 3-4, 2007

Katz et al.: When Coercive Control Continues to Harm Children: Post-Separation Fathering, Stalking and Domestic Violence, *Child Abuse Review* (2020), Published online in Wiley Online Library

Kilkpatrick D. G, Acierno R, Resnick H. S, Saunders B. E, Best C. L. A 2-year longitudinal analysis of the relationships between violent assault and substance use in women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1997;65(5):834–847;

Lewin, Linda C., Abdrbo, Amany, Burant, Christopher J.: Domestic Violence in Women with Serious Mental Illness Involved with Child Protective Services (2010), *Issues in Mental Health Nursing*, Volume 31:128–136, Informa Healthcare USA, Inc., DOI: 10.3109/01612840903383984

Liz Kelly: *Surviving Sexual Violence*. 1988, Cambridge: Polity Press

Liz Kelly: The (In)credible Words of Women: False Allegations in European Rape Research. *Violence Against Women* (2010), Volume 16, Issue 12, pp., 1345–1355. Elérhető: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1077801210387748>

Logan et al.: The Impact of Differential Patterns of Physical Violence and Stalking on Mental Health and Help-Seeking Among Women With Protective Orders, 2006, *Violence Against Women* Volume 12 Number 9, SAGE

Logar, R. (2006) Bridging Gaps — From good intentions to good cooperation: Manual effective for multi-agency cooperation in tackling domestic violence — publication within the DAPHNE project “Bridging Gaps”, carried out by WAVE—Network (Women against Violence Europe). WAVE Network.
Elérhető:
http://fileserver.wave-network.org/trainingmanuals/Bridging_Gaps_MultiAgency_Cooperation_2006_English.pdf

Lundy Bancroft: *Mi jár a bántalmazó fejében? Az erőszakos és uralkodni vágyó férfi*, Háttér Kiadó, 2015. Eredeti nyelven: *Why Does He Do That? Inside the Minds of Angry and Controlling Men*, Penguin Group, 2002

Lundy Bancroft, Jay G. Silverman, Daniel Ritchie: *Lehet-e jó apa a bántalmazó? A partnerbántalmazás hatása a szülő-gyermek kapcsolatra*, 2013, Háttér Kiadó-NANE Egyesület. Eredeti megjelenés: *The Batterer as a Parent: Addressing the Impact of Domestic Violence on Family Dynamics*, 2nd Edition, 2013, SAGE Publications

Lynette Feder and Kris Henning: A Comparison of Male and Female Dually Arrested Domestic Violence Offenders. *Violence and Victims* 20(2):153-71, 2005, Springer, DOI:[10.1891/088667005780905560](https://doi.org/10.1891/088667005780905560)

Marcela Jabbaz Churba: Custody and Care of Children in Spain: Can the Two Rights be Reconciled?, *Feminist Legal Studies* (2021), Volume 29, Issue 3, pp. 351–373,
Elérhető: <https://doi.org/10.1007/s10691-021-09466-2>

Marianne Hester: Portrayal of Women as Intimate Partner Domestic Violence Perpetrators, *Violence Against Women*, 2012, Volume 18, Issue 9

Maxwell, C.D. & Robison, A. L. 2014. CAN INTERVENTIONS REDUCE RECIDIVISM AND REVICTIMIZATION FOLLOWING ADULT INTIMATE PARTNER VIOLENCE INCIDENTS. In: Forum on Global Violence Prevention. Board on Global Health; Institute of Medicine; National Research Council. Elérhető: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK195933/>

McLeod et al. 2021. The Model of Systemic Relational Violence: Conceptualizing IPV as a Method of Continual and Enforced Domination. *Trauma Care* 1(2), pp.87-98. Elérhető: <https://www.mdpi.com/2673-866X/1/2/9/html>

Meloy JR. The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives. San Diego, CA: Academic Press, 1998. in Racine et al.: Classification Systems for Stalking Behavior, *Journal of Forensic Sciences*, January 2014, Vol. 59, No. 1

Michael P. Johnson: Conflict and Control Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence, *Violence Against Women* Volume 12 Number 11 November 2006, SAGE

Mind the Gap! Let's listen to them! How to tackle relationship violence against older women (2012). Elérhető: <https://www.ipvow.org/>

Paige L. Sweet: The Sociology of Gaslighting, *American Sociological Review* 2019, Vol. 84(5) 851–875, American Sociological Association, SAGE. Elérhető: <https://www.asanet.org/sites/default/files/attach/journals/oct19asrfeature.pdf>

Péter Szil: Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat?, *Habeas Corpus Munkacsoport*, 2005

Poco Kernsmith, MSW, PhD: Exerting Power or Striking Back: A Gendered Comparison of Motivations for Domestic Violence Perpetration, *Violence and Victims*, Volume 20, Number 2, April 2005

Population Reports – *Ending Violence Against Women*, Center for Health and Gender Equity (CHANGE), Volume XXVII, Number 4, December 1999, p. 7. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/287170875_Population_reports_Ending_violence_against_women

Preventing and addressing intimate partner violence against migrant and ethnic minority women: the role of the health sector. Policy brief (2014), World Health Organization (WHO), Regional Office for Europe

Protecting migrant women, refugee women and women asylum seekers from gender-based violence, *Safe From Fear, Safe From Violence*, 2019, Council of Europe. Elérhető: <https://rm.coe.int/migrant-women-and-istanbul-convention/1680925865>

Rachel M. Venema, PhD, MSW: Police Officer Schema of Sexual Assault Reports: Real Rape, Ambiguous Cases, and False Reports (2014), Journal of Interpersonal Violence, SAGE

Racine et al.: Classification Systems for Stalking Behavior, Journal of Forensic Sciences, January 2014, Vol. 59, No. 1

Rai et al.: Correlates of Intimate Partner Stalking Precipitated Homicides in the United States (2020), Journal of Family Violence, Volume 35, No. 5., Springer

Rakovec-Felser (2014) Domestic Violence and Abuse in Intimate Relationship from Public Health Perspective. *Health Psychology Research* 2 (3). Elérhető: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4768593/>

Rebecca Bradfield: Women Who Kill: Lack of Intent and Diminished Responsibility as the Other 'Defences' to Spousal Homicide, Current Issues in Criminal Justice, Volume 13, Issue 2, 2001

Ristock, J. L. (2003). Exploring dynamics of abusive lesbian relationships: preliminary analysis of a multi-site, qualitative study. *Am. J. Community Psychol.* 31, 3–4. doi: 10.1023/A:1023971006882

Ristock, J. L., and Timbang, N. (2005). *Relationship violence in lesbian/gay/bisexual/transgender/ queer (LGBTQ) communities*. Elérhető: <https://pdfs.semanticscholar.org/23b6/1c0642d6b09fe881fc4c3e465e59905dccc6.pdf>

Rivera, E. A., Phillips, H., Warshaw, C., Lyon, E., Bland, P. J., Kaewken, O. (2015). An applied research paper on the relationship between intimate partner violence and substance use. Chicago, IL: National Center on Domestic Violence, Trauma & Mental Health. p. 2. Elérhető: <http://www.nationalcenterdvtraumamh.org/wp-content/uploads/2014/09/IPV-SAB-Final202.29.1620NO20LOGO-1.pdf>

Robinson, A. L. (2006) Reducing Repeat Victimization Among High-Risk Victims of Domestic Violence: The Benefits of a Coordinated Community Response in Cardiff, Wales. *Violence Against Women*, 12(8): 761—788.

Robyn L. Trippany, Victoria E. White Kress, and S. Allen Wilcoxon: Preventing Vicarious Trauma: What Counselors Should Know When Working With Trauma Survivor, Journal of Counseling & Development, American Counseling Association, 2004, Vol. 82

Roger Przybylski (2015) Recidivism of Adult Sexual Offenders. SOMAPI Research Brief. Elérhető: <https://smart.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh231/files/media/document/recidivismofadultsexualoffenders.pdf>

Rongqin Yu, Alejo J. Nevado-Holgado, Yasmina Molero, Brian M. D'Onofrio, Henrik Larsson, Louise M. Howard, Seena Fazel: Mental disorders and intimate partner violence perpetrated by men towards women: A Swedish population-based longitudinal study, 2019, Western Sydney University, AUSTRALIA. Elérhető: <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002995>

Ruth E. Fleury, Cris M. Sullivan and Deborah I. Bybee: When Ending the Relationship Doesn't End the Violence: Women's Experiences of Violence by Former Partners, *Violence against Women*, Vol. 6., Issue 12., 2000, SAGE Publishing

Second European Union Minorities and Discrimination Survey Roma – Selected findings (2016), Fundamental Rights Agency (FRA). Elérhető: <https://fra.europa.eu/en/news/2016/80-roma-are-risk-poverty-new-survey-finds>

Shepard, M. & Pence, E. (Eds.) (1999). *Coordinating Community Response to Domestic Violence: Lessons from Duluth and Beyond*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Stark, E. & Hester, M. 2018. Coercive Control: Update and Review. *Violence Against Women*. 25 (1). Elérhető: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1077801218816191>

“Time for Needs: Listening, Healing, Protecting”. A Joint Action for an Appropriate Assessment of Special Needs of Victims of Torture and Violence, European Council on Refugees and Exiles, 2017. Elérhető: <https://ecre.org/project/time-for-needs/>

Tory DeAngelis. 2021. Mental illness and violence: Debunking myths, addressing realities. *Monitor on Psychology*. 52 (3). Elérhető: <https://www.apa.org/monitor/2021/04/ce-mental-illness>

Turell, C. S. (2000). A descriptive analysis of same-sex relationship violence for a diverse sample. *Journal of Family Violence* 15, 281–293. doi: 10.1023/A:1007505619577

UN Declaration on the Elimination of Violence against Women (CEDAW, 1979)

UNHCR Handbook for the Protection of Women and Girls. Provisional Release for Consultation Purposes (2006), United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Geneva

Victims' Rights as Standards of Criminal Justice. Justice for Victims of Violent Crime. Part I. 2019. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA)

Violence against women: an EU-wide survey. Main results report (2014), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). Elérhető: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

Violence against undocumented migrant and refugee women in Europe and their human rights, Fempower Magazine, WAVE Network, 1|2017 No. 28.

Violence Against Women - Key Facts, World Health Organization, 2021, Elérhető: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>

Vollans A. (2010). Court-Related Abuse and Harassment: Leaving an Abuser can be Harder than Staying. Vancouver: YWCA. Elérhető:
<https://ywcavan.org/sites/default/files/resources/downloads/Litigation%20Abuse%20FINAL.pdf>

Voolma, H. 2018. "‘Love is Not a Passport to Sweden’: Intimate Partner Violence against Migrant Women and the Proliferation of Rights’ Statutes." UN Women Discussion Paper Series No. 24. New York: UNWomen. Elérhető:
<https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2018/Discussion-paper-Intimate-partner-violence-against-migrant-women-en.pdf>

Walker, L. E., & Meloy, J. R. (1998). Stalking and domestic violence. In J. R. Meloy (Ed.), *The psychology of stalking: Clinical and forensic perspectives* (pp. 139–161). Academic Press.
<https://doi.org/10.1016/B978-012490560-3/50026-8>

Washington State Gender and Justice Commission (2016) Domestic Violence Manual for Judges. Washington State 2016. Administrative Office of the Courts, Olympia, WA. Elérhető:
<https://www.courts.wa.gov/index.cfm?fa=home.contentDisplay&location=manuals/domViol/index>

We Romani Women, European Roma Rights Center (ERRC), Elérhető: <http://www.errc.org/news/we-romani-women>

Websdale, N. (2000). Lethality Assessment Tools: A Critical Analysis. VAWnet, a project of the National Resource Center on Domestic Violence/Pennsylvania Coalition Against Domestic Violence, Harrisburg, PA. Elérhető:
<https://vawnet.org/material/lethality-assessment-tools-critical-analysis>

Weisz A. N., Tolman, R. M. & Saunders, D. G. (2000) Assessing the risk of severe domestic violence: The importance of survivors' predictions. *Journal of Interpersonal Violence*, 15(1), 75—90.

What is gender-based violence?, European Institute for Gender Equality (EIGE). Elérhető:
<https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence>

WHO-LSHTM. 2010. *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*. Elérhető:
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44350/9789241564007_eng.pdf

WHO-PAHO. 2012. *Understanding and addressing violence against women*. Elérhető:
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77433/WHO_RHR_12.35_eng.pdf

World Health Organization. Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines; Geneva: WHO; 2013

6B41 Complex post traumatic stress disorder, ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics (Version: 02/2022), Elérhető:
<https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/585833559>

Tory DeAngelis. 2021. Mental illness and violence: Debunking myths, addressing realities. *Monitor on Psychology*. 52 (3). Elérhető: <https://www.apa.org/monitor/2021/04/ce-mental-illness>

Turell, C. S. (2000). A descriptive analysis of same-sex relationship violence for a diverse sample. *Journal of Family Violence* 15, 281–293. doi: 10.1023/A:1007505619577

UN Declaration on the Elimination of Violence against Women (CEDAW, 1979)

UNHCR Handbook for the Protection of Women and Girls. Provisional Release for Consultation Purposes (2006), United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Geneva

Victims' Rights as Standards of Criminal Justice. Justice for Victims of Violent Crime. Part I. 2019. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA)

Violence against women: an EU-wide survey. Main results report (2014), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). Elérhető: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

Violence against undocumented migrant and refugee women in Europe and their human rights, Fempower Magazine, WAVE Network, 1|2017 No. 28.

Violence Against Women - Key Facts, World Health Organization, 2021, Elérhető: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>

Vollans A. (2010). Court-Related Abuse and Harassment: Leaving an Abuser can be Harder than Staying. Vancouver: YWCA. Elérhető: <https://ywcavan.org/sites/default/files/resources/downloads/Litigation%20Abuse%20FINAL.pdf>

Voolma, H. 2018. "“Love is Not a Passport to Sweden”: Intimate Partner Violence against Migrant Women and the Proliferation of Rights’ Statuses.” UN Women Discussion Paper Series No. 24. New York: UNWomen. Elérhető: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2018/Discussion-paper-Intimate-partner-violence-against-migrant-women-en.pdf>

Walker, L. E., & Meloy, J. R. (1998). Stalking and domestic violence. In J. R. Meloy (Ed.), *The psychology of stalking: Clinical and forensic perspectives* (pp. 139–161). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-012490560-3/50026-8>

Washington State Gender and Justice Commission (2016) Domestic Violence Manual for Judges. Washington State 2016. Administrative Office of the Courts, Olympia, WA. Elérhető: <https://www.courts.wa.gov/index.cfm?fa=home.contentDisplay&location=manuals/domViol/index>

We Romani Women, European Roma Rights Center (ERRC), Elérhető: <http://www.errc.org/news/we-romani-women>

Websdale, N. (2000). Lethality Assessment Tools: A Critical Analysis. VAWnet, a project of the National Resource Center on Domestic Violence/Pennsylvania Coalition Against Domestic Violence, Harrisburg, PA. Elérhető: <https://vawnet.org/material/lethality-assessment-tools-critical-analysis>

Weisz A. N., Tolman, R. M. & Saunders, D. G. (2000) Assessing the risk of severe domestic violence: The importance of survivors' predictions. *Journal of Interpersonal Violence*, 15(1), 75—90.

What is gender-based violence?, European Institute for Gender Equality (EIGE). Elérhető: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence>

WHO-LSHTM. 2010. *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*. Elérhető: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44350/9789241564007_eng.pdf

WHO-PAHO. 2012. *Understanding and addressing violence against women*. Elérhető: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77433/WHO_RHR_12.35_eng.pdf

World Health Organization. Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines; Geneva: WHO; 2013

6B41 Complex post traumatic stress disorder, ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics (Version: 02/2022), Elérhető: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/585833559>